

Vigoarea și tinerețea partidului sint la fel
ca și ale anotimpului în care s-a născut.

El este veșnic tânăr
și devine an de an tot mai viguros,
deoarece își trage seva dătătoare de viață
din legăturile indestructibile cu poporul,
cu glia strămoșească,
din concepția despre lume și viață a clasei muncitoare
—materialismul dialectic și istoric.

NICOLAE CEAUȘESCU

Ordinea de zi a Congresului

În Consiliul Comun, întrunit Marți seara 17 Martie s'a
fixat ordinea de zi definitivă a congreselor din Mai.

Ordinea de zi a congresului Partidului

1. Darea de seamă morală și materială, rap. Gh. Cristescu.
 2. Raportul delegației în Rusia, rap. Gh. Cristescu.
 3. Afilierea și Programul, rap. Gh. Cristescu și D. Fabian.
 4. Problema Agrară, rap. Al. Dobrogeanu.
 5. Cooperativele, rap. L. Negru și D. Stoiculescu.
 6. Presa și propaganda, rap. P. Constantinescu.
 7. Modificarea Statutelor, rap. Marguileș.
 8. Chestiunea naționalităților, raportor dr. Rozvan. Tiron
- Alban,
- a) Mișcarea tineretului, rap. I. Roslana.
 - b) Mișcarea Femenină, rap. Mila Neuvirt.
 10. Alegerea Comitetelor.
 11. Diversae.

magazin istoric

ANUL X Nr. 5 (110) MAI 1976

En l'an 1527, le 15 de Mars, le Roy
Louis XII, par son conseil, a donné
par son commandement, à son
seigneur de la Roche, le commandement de la Roche.

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul X - Nr. 5 (110)
mai 1976

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANȚIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMENY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

COPERTELE NOASTRE

- ① 8 mai 1921: în Capitală încep lucrările
- ② primului Congres al Partidului Comunist Român. Telegramme sosite din toate colțurile țării exprimă adevărată entuziasă a clasei muncitoare din întreaga țară (**Partidul Comunist Român 1921-1976**, p. 2)
- ③ Miron Barnovschi (1626-1629, 1633) domnul Moldovei. Pictură din secolul XIX, aflată la Muzeul de Istorie din Iași (**Un domnitor și o epocă**, p. 43)
- ④ Sao Salvador de Bahia, la câteva secole după descoperirea Braziliei din secolul Macheta artistică a copertelor I și IV, arhitect P. Carp

SUMAR

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN 1921-1976

NICOLAE CEAUȘESCU: ȚELUL SUPREM AL PARTIDULUI — SERVIREA DEVOTATĂ A INTERESELOR POPORULUI, ALE PATRIEI	2
Un nesecat tezaur de experiență politică, revoluționară: GHEORGHE ZAHARIA	7
Trepte ale afirmării istorice: PARASCHIVA NICHITA	10
La temeliiile României moderne: N. COPOIU	13
O inscripție medicală în Dacia, subiect al unei lucrări germane din 1742: STANISLAW SCHWANN	16
Avionul curier a decolat la timp: MATEI I. OROVEANU	17
Cele două misiuni ale flotei: N. G. KUZNEȚOV	20
„Dosarele” istoriei contemporane. Asasinarea lui Georges Mandel: ROBERT ARON	24
Oracolul din Delfi: JEAN RIVERAIN	28
Cronici în piatră ale Independenței. La Calafat prima jertfă: FLORIAN TUCĂ ..	31
După descoperirea Braziliei: ROCHA POMBO	33
Dicționar istoric. Neamuri și triburi tracice — Ausdecensii, Harpii, Briantii : D. TUDOR, GH. BICHIR, BUCUR MITREA	36
Semnificative mărturii ale moședelor geto-dacice: CONSTANTIN PREDĂ	38
Dacia Antiqua, una din „fiicele” lui Martin Opitz: IOANA URȘU	41
Miron Barnovschi — un domnitor și o epocă: AUREL H. GOLIMAS	43
Anastasia Crimeea: G. ȘTEFAN	48
Pe fronturi — situație nedecisă: WINSTON CHURCHILL	50
Austria 1925-1934. „Autrichelieu” face mărturisiri: GEORGE E. R. GEDYE	54
„Un viitor 24 ianuarie” — studenții în luptă pentru unitate națională: ȘERBAN RĂDULESCU-ZONER	58
● Cărți sosite la redacție ... 40 ● Poșta Magazin istoric ... 62 ● Concursul Magazin istoric, ediția 1975... 63	

Istoria poporului nostru, a proletariatului și a mișcării revoluționare — înfățișată în Program — demonstrează cu putere că partidul clasei muncitoare, creat în 1893, apoi Partidul Comunist Român, creat în 1921, au continuat pe o treaptă superioară tradițiile revoluționare ale maselor populare, ale forțelor progresiste, revoluționare, ale poporului român. Continuând aceste luminoase tradiții, Partidul Comunist Român s-a identificat întru totul cu năzuințele întregii națiuni, fiind primul partid politic din România care și-a făcut un titlu de onoare din lupta pentru dezvoltarea economico-socială a țării, pentru întărirea independenței și suveranității naționale, pentru o viață mai bună și îmbelșugată a întregului popor¹.

NICOLAE CEAUȘESCU:

ȚELUL SUPREM AL PARTIDULUI — SERVIREA DEVOTATĂ A INTERESELOR POPORULUI, ALE PATRIEI

Congresul general al Partidului Socialist Român, care și-a deschis lucrările la București, în ziua de 8 mai 1921, a hotărât transformarea partidului socialist în Partidul Comunist Român. Rezultatul obiectiv al unui complex proces istoric de dezvoltare a societății românești, al evoluției pe care a cunoscut-o mișcarea muncitorească și primul partid politic al clasei noastre muncitoare, înființat în 1893, crearea P.C.R. s-a înscris ca un moment crucial în istoria mișcării revoluționare din România. „Crearea Partidului Comunist — se arată în Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism — pe baza ideologiei marxist-leniniste a marcat o etapă nouă, superioară, atât pe plan politic și ideologic, cât și organizatoric în mișcarea revoluționară din România, în dezvoltarea detașamentului de avangardă al clasei muncitoare, a dat un nou și puternic avânt luptelor politice și sociale desfășurate de masele largi populare din țara noastră”.

Preluând și continuând pe trepte superioare întreaga experiență de luptă a poporului român pentru dreptate socială și independență națională, partidul comunist a dat istoriei noastre noi sensuri și dimensiuni. Încă din primele momente ale existenței sale, el s-a afirmat ca exponent al celor mai înalte idealuri ale clasei muncitoare — forța cea mai înaintată a societății — a acționat în spiritul atașamentului profund față de interesele vitale ale poporului din sinul căruia s-a născut. Prin întreaga sa activitate, partidul s-a dovedit conducătorul înțelept și călăt în lupte al maselor muncitoare, capabil să le călăuzească la înfăptuirea marilor aspirații pentru care au luptat nenumărate generații și în prezent să însușească energiile întregii națiuni spre încununarea lor — realizarea civilizației comuniste pe pământul României.

Rodnicia politicii partidului, clarviziunea acestei politici și-au găsit expresia vie în profunde transformări revoluționare petrecute în societatea noastră în deceniile de construcție socialistă care au trecut de la eliberarea patriei. Sub conducerea P.C.R., marele arhitect de țară nouă, poporul român a înfăptuit și înfăptulește cele mai cuceritoare programe transformatoare din întreaga sa istorie. O importanță excepțională prezintă în șirul acestor decenii, ultimii zece ani, marcați de Congresele IX, X și XI, perioadă în care gîndirea vie, creatoare, spiritul dinamic, novator ale partidului comunistilor s-au manifestat cu remarcabilă forță. Activitatea dinamizatoare a partidului, marile succese obținute în acest răstimp în înnoirea întregii noastre vieți social-politice și de stat sînt legate indisolubil de faptul că în acest deceniu în fruntea partidului și statului s-a aflat revoluționarul înflăcărat și dirz, eminent militan pentru cauza socialismului, păcii și prieteniei între popoare, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Proeminența sa personalitate și-a pus puternic amprenta pe istoria acestor ani și sîntem martorii acelei profunde fuziuni între conducător — partid — națiune, izvor de noi și nescese energii creatoare.

Prin respectul și pasiunea cu care s-a oprit asupra istoriei multimilenare a patriei noastre, desprinzîndu-l sensurile adînc pilduitoare pentru prezent, prin modul în care a evocat de nenumărate ori momentele hotărîtoare din viața partidului și a mișcării muncitorești din țara noastră, inseparabil legate de viața și lupta poporului român, secretarul general al partidului ne-a înfățișat un autentic model de înțelegere și interpretare marxist-leninistă a fenomenului istoric.

Din numeroasele sale referiri la trecutul și activitatea partidului clasei noastre muncitoare s-a putut constitui o adevărată și înăltătoare istorie a P.C.R. Să răsfoim, în cele ce urmează, cîteva din aceste pagini consacrate ideilor călăuzitoare și momentelor celor mai semnificative din existența de 55 ani a partidului nostru.

Moment calitativ nou

Crearea Partidului Comunist Român a fost rezultatul unui proces istoric obiectiv, al particularităților dezvoltării noastre sociale, al luptei revoluționare a celor ce muncesc din România, al maturizării politico-ideologice a clasei muncitoare și al creșterii rolului ei în viața politică a țării. [...] Realizarea unității politice și organizatorice a proletariatului, crearea unui puternic partid politic de avangardă în stare să conducă lupta tuturor celor ce muncesc împotriva exploatarei și asupririi, pentru libertate și dreptate socială, au fost un vechi deziderat al militanților revoluționari, al luptătorilor pentru progres social din România. Intrând în arena luptelor sociale împotriva regimului burghez-moșieresc, clasa muncitoare a simțit încă de la început nevoia de a-și stringe rindurile și de a acționa unită pentru împlinirea misiunii istorice ce-i revenea în crearea noului destin al poporului român² [...]. Formarea Partidului Comunist Român în condițiile istorice cunoscute a marcat un moment calitativ nou în mișcarea muncitorească revoluționară din România, a consfințit triumful concepției revoluționare marxist-leniniste în mișcarea muncitorească din țara noastră, a ridicat pe o treaptă superioară lupta de clasă [...]³.

Eroica luptă

Desfășurându-și activitatea [din anul 1924*] în condițiile ilegalității, partidul comunist a împletit munca ilegală cu cea legală [...]. În același timp, partidul își îndreaptă eforturile spre încheierea unității de acțiune a clasei muncitoare, spre crearea alianței muncitorești-jăvrânești⁴. [...] Partidul Comunist Român a fost singura forță politică consecventă care, între cele două războaie mondiale, în anii premergători dezlănțuirii agresiunii hitleriste, s-a ridicat cu hotărâre împotriva politicii cercurilor reacționare burghezo-moșieresti, a militat pentru unirea tuturor forțelor antifasciste, democratice, pentru apărarea cuceririlor democratice și a intereselor maselor largi populare, pentru o politică de pace și colaborare cu Uniunea Sovietică și alte state⁵. Eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare și a unor largi forțe progresiste sub steagul democrației și independenței țării, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste⁶.

În anii premergători celui de-al doilea război mondial, lupta pentru unirea forțelor antifasciste, democratice s-a intensificat și mai

* Textele cuprinse între paranteze drepte aparțin redacției Magazin istoric.

mult. Toate marile acțiuni împotriva fascismului și războiului din perioada anilor 1930-1940 s-au desfășurat pe baza unității de acțiune a clasei muncitoare, pe baza colaborării tot mai largi a forțelor democratice, antifasciste și antirăzboinice din țară. Grevele din anii 1932-1933, care au culminat cu puternicele lupte muncitorești de la Ploiești și Grivița, s-au sprijinit pe Frontul unic muncitoresc, ridicând unitatea de acțiune a clasei muncitoare pe o treaptă mai înaltă.

Colaborarea forțelor revoluționare, democratice, antifasciste a căpătat o formă politică superioară în anii 1934-1936 prin formarea Frontului popular și realizarea victoriilor din alegerile parțiale ținute în 1936. Luptele din această perioadă, rezultatele alegerilor au demonstrat existența în țara noastră a unor puternice forțe sociale în stare să bareze calea fascismului și să asigure o dezvoltare democratică a României. Din păcate, în acei ani nu s-a acționat cu destulă fermitate pentru consolidarea succesele dobândite. Aceasta a permis forțelor reacționare să treacă la măsuri represive, la dizolvarea partidelor politice și organizatiilor muncitorești, la instaurarea dictaturii regale. Trebuie spus însă că măsurile represive, dictatura regală nu numai că nu au înăbușit mișcarea muncitorească, democratică, dar au dat chiar un nou impuls luptei pentru unitatea clasei muncitoare, a forțelor progresiste [...]

Marea demonstrație de la 1 Mai 1939, organizată pe baza Frontului unic între comuniști și socialiști, a constituit răspunsul ferm față de capitularea de la Munchen, față de politica forțelor reacționare din România de înfășurare a țării Germaniei hitleriste. Toate acestea reflectau hotărârea și voința poporului român de a lupta pentru apărarea independenței și integrității naționale, împotriva fascismului, a războiului, pentru o politică nouă, de colaborare cu Uniunea Sovietică și cu celelalte forțe antihitleriste⁷.

În anii întunecați ai dictaturii militare-fasciste, Partidul Communist Român s-a manifestat drept cel mai activ și mai ferm apărător al intereselor vitale ale patriei; el a unit cele mai largi forțe democratice și patriotice, a organizat și condus rezistența antifascistă, lupta maselor largi din România împotriva războiului antisovietic, pentru răsturnarea regimului fascist și eliberarea țării de sub dominația hitleristă⁸.

Întotdeauna partidul nostru a ținut sus steagul luptei pentru apărarea intereselor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, pentru deplină egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor țării. Ca rezultat al poziției marxist-leniniste, precum și al lichidării unor greșeli săvârșite în problema națională în trecut, în anii din ajunul celui de-al doilea război mondial unitatea de luptă a oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități a constituit un factor de mare importanță în lupta împotriva fascismului și războiului, în apărarea independenței naționale, a intereselor maselor largi populare [...]

Forțele democratice, antifasciste, în frunte cu comuniștii, au constituit factorul principal

al împotrivrării față de subordonarea țării noastre Germaniei naziste și participarea României la războiul antisovietic. Înțelegând pericolul pe care-l reprezenta Germania hitleristă pentru interesele poporului român, ca și ale tuturor popoarelor, Partidul Communist Român a nesocotit recomandarea Cominternului de a nu îndrepta ascuțitul luptei împotriva Germaniei fasciste. Considerând această recomandare ca greșită, contrară intereselor naționale ale României, cauzei democrației și păcii, Partidul Communist Român a chemat masele populare la luptă hotărâtă contra hitlerismului⁹.

Făurir al Marii Eliberări

Din momentul izbucnirii războiului, Partidul Communist Român a acționat cu toată forța împotriva politicii agresive a Germaniei naziste, a politicii forțelor reacționare din țara noastră, chemând și organizând în această luptă masele largi populare. În aceste condiții, partidul nostru a intensificat colaborarea cu Partidul Social-Democrat, cu alte forțe democratice, pentru unitatea de acțiune a clasei muncitoare, realizând în 1942-1943 Frontul patriotic antihitlerist și înțelegeri de colaborare cu o serie de forțe democratice. Partidul a trecut, de asemenea, la organizarea acțiunilor de sabotare a mașinii de război, la crearea formațiunilor de partizani, precum și a detașamentelor de luptă patriotică, ce aveau să joace un rol deosebit de important în înfăptuirea actului istoric de la 23 August 1944.

O mare însemnătate în desfășurarea luptei împotriva războiului au avut crearea, în 1944, a Frontului unic muncitoresc și a Blocului național-democratic, colaborarea cu armata, inclusiv cu generali și ofițeri din comandanțele superioare și cu palatul regal. S-a realizat o largă colaborare cu toate forțele ce se pronunțau, într-o formă sau alta, pentru ieșirea României din războiul dus împreună cu Germania fascistă, pentru trecerea țării alături de Uniunea Sovietică și de celelalte țări ale coaliției antihitleriste¹⁰.

Însurecția armată din august 1944 a constituit o strălucită încununare a eroice lupte revoluționare purtate de oamenii muncii [...], în frunte cu partidul communist, împotriva fascismului și războiului, a dominației imperialismului străin, pentru eliberarea socială și națională¹¹. Lupta antifascistă, democratică s-a transformat rapid într-o mișcare socială de mare amploare, fără precedent în anele țării noastre, care a deschis calea desăvârșirii revoluției burghezo-democratice, realizării unor profunde schimbări revoluționare în viața socială, înfăptuirii idealurilor de libertate și dreptate socială ale poporului român¹².

Trecând, imediat după 23 August, la desfășurarea activității revoluționare pe baze noi, legale, partidul și-a reorganizat alți rindurile sale, cît și ale organizațiilor de masă și obștești. Nucleul uriașei activități organizatorice și politice pe care a desfășurat-o l-au constituit miile de membri ai partidului ieșiți din ilegalitate și din închisori, precum și zecile de mii de simpatizanți comuniști. În scurt timp, partidul nostru

dispunea de un detașament puternic organizat, de zeci de mii de cadre ferme, călile în luptă, hotărâte să înfrunte eroic forțele reacționare, polarizând în jurul partidului forțele revoluționare ale proletariatului, ale maselor largi populare. [...]

[...] Înărmind unitatea clasei muncitoare, a Frontului unic muncitoresc, dezvoltând colaborarea cu celelalte forțe democratice, Partidul Comunist Român a acționat pentru realizarea unor profunde reforme sociale revoluționare, pentru lărgirea libertăților democratice și apărarea intereselor clasei muncitoare, ale întregului popor. Pe prim plan a fost pusă refacerea economiei naționale, dezvoltarea economică-socială independentă a țării¹³.

Valul luptelor revoluționare declanșat după victoria insurecției a înlăturat primele guverne instaurate după 23 August 1944, care încercau să împiedice democratizarea țării, și a instaurat — la 6 martie 1945 — guvernul Petru Groza, în care rolul preponderent îl aveau reprezentanții clasei muncitoare și țărănimii¹⁴.

Partid unic al clasei muncitoare

Un moment de seamă în desfășurarea evenimentelor politice a fost Conferința Națională a partidului din octombrie 1945, care, făcând bilanșul succeselor realizate în organizarea insurecției și a revoluției populare, a trasat sarcinile noii perioade istorice în care intra țara noastră¹⁵.

[...] În procesul desfășurării luptei revoluționare, al conlucrării dintre partidele comunist și social-democrat, dintre reprezentanții acestora, au avut loc largi contacte și, în practică, s-a trecut la constituirea și realizarea unor organizații politice unice ale clasei muncitoare, cu conducere unică. Aceasta s-a concretizat pînă la urmă într-o hotărîre comună a conducerii celor două partide și în elaborarea unei platforme care a fost dezbătută și adoptată în cadrul organizațiilor partidelor respective [...]. În aceste condiții a avut loc, la 21 februarie 1948, congresul de unificare, care a consfințit de fapt realitatea din țară, revenindu-i sarcina de a proclama în mod public și solemn unificarea celor două partide într-un partid unic, pe baza concepției revoluționare materialist-dialectice despre lume și viață, creîndu-se astfel partidul unic al clasei muncitoare, căruiu i-a revenit sarcina conducerii luptei poporului român de transformare socialistă a țării [...]. Prin originalitatea căii pe care s-a produs și a formelor pe care le-a îmbrăcat acest proces de unificare, experiența clasei muncitoare din România constituie o contribuție însemnată la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic al mișcării comuniste și muncitorești internaționale¹⁶.

Triumful socialismului în România

Îndeplinind cu succes rolul de stat-major în opera de transformare socialistă a societății, partidul a organizat naționalizarea principa-

lelor mijloace de producție industrială, de transport, a sistemului bancar și financiar, a înfăptuiri trecerea la cooperativizarea agriculturii, a pus bazele planificării economiei naționale, a dezvoltat puterea de stat pusă în slujba poporului muncitor. [...] Într-o perioadă istoricește scurtă relațiile de producție socialiste s-au generalizat în întreaga economie; s-a încheiat trecerea de la capitalism la socialism. În România, socialismul a învins deplin și definitiv. De la o țară cu industrie slabă, în care monopolurile imperialiste dețineau poziții dominante, cu agricultură înapoată, în care mai continuau să existe rămășițe ale relațiilor feudale — la țara socialistă de azi, cu o industrie dezvoltată și o agricultură în continuu progres; de la monarhia burghezo-moșierască — la Republica Socialistă România este o întreagă epocă istorică, pe care poporul român a străbătut-o cu succes, sub conducerea Partidului Comunist Român¹⁷.

Întreaga activitate a Partidului Comunist Român pornește de la studiarea temeinică a realităților economico-sociale din țara noastră, are în vedere aplicarea creatoare a adevărilor universale valabile la condițiile concrete din România. Tocmai datorită acestui fapt, partidul nostru a știut să-și elaboreze linia politică generală, strategia și tactica, corespunzător fiecărei etape de dezvoltare a țării noastre, să asigure mersul ferm înainte al poporului pe calea fâuririi societății socialiste. [...]

Marile realizări obținute [...] de la eliberare de către poporul român, sub conducerea partidului, în transformarea revoluționară a societății, în fâurirea noii orînduirii sociale atestă cu putere justetea politicii marxist-leniniste a partidului nostru¹⁸.

[În ansamblul acestor realizări, un rol deosebit de important l-au avut ultimele trei Congrese ale Partidului Comunist Român].

[...] Congresul al IX-lea al partidului a elaborat programul ridicării pe o treaptă superioară a operei de desăvîrșire a construcției socialiste, înfloririi multilaterale a României¹⁹.

Pornind de la analiza stadiului atins în construcția socialistă, Congresul [al X-lea al partidului] a stabilit ca obiectiv fundamental al activității partidului, a întregului popor fâurirea societății socialiste multilaterale dezvoltate. Trăsăturile esențiale care definesc această etapă sînt creșterea intensivă a forțelor de producție, crearea unei economii moderne, bazată pe tehnica avansată, asigurarea unui înalt nivel de productivitate și de eficiență a muncii sociale, dezvoltarea susținută a științei, culturii și învățămîntului, ridicarea bunăstării materiale și spirituale a tuturor oamenilor muncii. Societatea socialistă multilateral dezvoltată se va caracteriza în același timp prin perfecționarea continuă a relațiilor de producție și a organizării societății, prin înfăptuirea repartiției bunurilor produse de societate în spiritul echității socialiste²⁰.

Congresul al XI-lea [...] a adoptat Programul partidului, carta teoretică, ideologică și politică fundamentală a partidului nostru, expresia marxism-leninismului creator în România,

precum și Directivele privind dezvoltarea economic-socială a țărilor în următorul cincinal — 1976-1980 și, în perspectivă, pînă în 1990. Aceste documente istorice, toate hotărîrile Congresului al XI-lea, care a trasat linia politică generală, internă și externă, a partidului — luminează calea activității întregului nostru partid, a întregului popor în lupta pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea fermă a României spre comunism, pentru ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregii națiuni²¹.

Pentru cauza socialismului și păcii în lume

Istoria mișcării revoluționare, istoria partidului nostru constituie o dovadă grăitoare a felului în care comuniștii români — iar în anii construcției socialiste întregul nostru popor — au știut și știu să răspundă acestor înalte îndatoriri internaționaliste. Am fost prezenți și pe bariadele Comunei din Paris și ale revoluției din Rusia, am luptat împotriva fascismului din Spania și din alte țări; în timpul celui de-al doilea război mondial, comuniștii și antifasciștii români și-au dat din plin contribuția de singe la victoria finală asupra fascismului; de asemenea, armata română, poporul român au luptat și au dat grele jertfe în bătăliile pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste. Aș putea spune că nu este moment mai important în mișcarea revoluționară din ultimii o sută de ani în care revoluționarii români să nu fi fost prezenți, să nu-și fi adus contribuția lor la lupta forțelor revoluționare pentru progres social și pace, pentru victoria socialismului²².

Partidul nostru a simțit și simte tot timpul sprijinul frăcesc al partidelor comuniste, al clasei muncitoare internaționale în munca și lupta sa pentru construirea socialismului, pentru pace și progres social. Experiența partidului nostru, ca și a altor partide, demonstrează că solidaritatea de luptă a clasei muncitoare, a partidelor comuniste și muncitorești reprezintă o armă invincibilă în lupta pentru victoria idealurilor celor ce muncesc, împotriva exploataării și asupririi, pentru pace și socialism²³. Partidul nostru consideră că între sarcinile naționale și cele internaționale există o strînsă unitate dialectică, că, îndeplinindu-și obligația națională, asigurînd edificarea cu succes a noii orînduirii sociale, el răspunde atât îndatoririi față de propriul popor, cît și față de clasa muncitoare din țările socialiste, de forțele revoluționare, progresiste de pretutindeni²⁴.

Vorbind de internaționalismul proletar și de îndeplinirea îndatoririlor noastre internaționale, trebuie să ne referim nu la lozinci, ci la fapte concrete [...]

În internaționalismul proletar intră solidaritatea cu toate țările socialiste, lupta pentru unitatea lor, pentru depășirea divergențelor [...]

Internaționalismul partidului nostru se reflectă în dezvoltarea continuă a relațiilor cu toate partidele comuniste și muncitorești, în sprijinirea activă a luptei pe care o duc aceste partide, în faptul că înțelegem că numai întărind colaborarea și unitatea cu partidele comuniste, pe baza marxism-leninismului, a respectării dreptului fiecărui partid de a-și elabora de sine stătător linia politică, contribuim la unitatea și dezvoltarea mișcării progresiste și revoluționare [...]

Internaționalismul nostru proletar se manifestă în sprijinirea activă a luptei de eliberare națională a popoarelor care mai gem sub dominație străină, în solidaritatea cu țările care au scuturat jugul colonial și luptă pentru dezvoltarea lor independentă [...]

În acest spirit acționează în viața internațională partidul și guvernul României socialiste; în acest spirit vom continua să acționăm și în viitor, considerînd că în felul acesta ne facem datoria față de poporul nostru, cît și față de cauza socialismului, a colaborării și păcii în întreaga lume²⁵.

[...] Fără noastră desfășoară o susținută activitate pe plan internațional, în sprijinul aspirațiilor înaintate ale omenirii contemporane, pentru colaborare între state, pentru respectarea dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta, pentru preîntîmpinarea unui nou război mondial. Desfășurînd o politică activă de întărire necontenită a legăturilor de prietenie și colaborare cu toate țările socialiste, România dezvoltă, totodată, legături cu toate țările, indiferent de orînduirea lor socială.

Țara noastră militează neobosit pentru promovarea în relațiile dintre state a principiilor respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, egalității în drepturi și avantajului reciproc — aceste principii constituind singura bază rațională, acceptabilă, pe care pot fi așezate așteptările dintre țări, care poate asigura instaurarea și menținerea păcii în lume²⁶.

Texte selectate de Valentina POPOVICI

INDICE BIBLIOGRAFIC

- NICOLAE CEAUȘESCU: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, volumele 1 - 11: 1) vol. 11, p. 103; 2) vol. 8, pp. 159-160; 3) vol. 10, p. 525; 4) vol. 1, p. 357; 5) vol. 10, p. 620; 6) vol. 1, p. 371; 7) vol. 10, pp. 240-241; 8) vol. 5, p. 800; 9) vol. 10, pp. 241-242; 10) vol. 10, pp. 620-621; 11) vol. 4, p. 366; 12) vol. 8, p. 278; 13) vol. 10, pp. 628-630; 14) vol. 10, p. 604; 15) vol. 10, p. 630; 16) vol. 8, pp. 162-165; 17) vol. 1, pp. 113-114; 18) vol. 11, pp. 365-366; 19) vol. 2, p. 27; 20) vol. 4, p. 843; 21) vol. 11, p. 365; 22) vol. 6, p. 453; 23) vol. 1, p. 401; 24) vol. 6, pp. 520-521; 25) vol. 6, pp. 440-442; 26) vol. 2, p. 59.

UN NESECAT TEZAU DE EXPERIENȚĂ POLITICĂ, REVOLUȚIONARĂ

dr. GHEORGHE ZAHARIA

Aniversarea memorabilului eveniment de acum cinci decenii și jumătate impune evocarea bogatei istorii a mișcării noastre muncitorești, a tradițiilor revoluționare, democratice și umaniste ale poporului român, ale comunistilor, de care sînt legate marile transformări înfăptuite în societatea românească sub conducerea lor, în epocile modernă și contemporană, toate succesele revoluției și construcției socialiste.

Făurit în 1893, partidul politic al clasei muncitoare din România a constituit un moment de cea mai mare însemnătate pentru dezvoltarea mișcării muncitorești, pentru evoluția ei revoluționară, pentru dezvoltarea națiunii noastre pe calea progresului neîntrerupt și afirmarea independentă a țării.

O caracteristică majoră a mișcării noastre muncitorești o constituie faptul că, încă din primii ani ai existenței lui, proletariatul român și-a pus problema organizării sale, considerînd-o drept singura condiție esențială pentru desfășurarea cu succes a luptei politice pentru realizarea obiectivelor sale revoluționare, pentru eliberarea națională și socială a tuturor celor ce muncesc, împotriva asupririi claselor exploatatoare și a dominației străine. „Nu vom avea o zi, un ceas de odihnă — scriau socialiștii în revista lor sugestiv intitulată *Dacia viitoare* — pe cît timp un frate de-al nostru va geme în lanțurile sclaviei...”

Odată cu progresele în organizarea clasei muncitoare au fost cunoscute și propagate în țara noastră ideile socialiste, începînd cu cele ale socialismului utopic, care cîștigaseră adepti în rîndul unor intelectuali ca Teodor Diamant ș.a., preocupată de găsirea unor căi de dezvoltare, a făuririi unei orînduirii sociale mai drepte și care duseseră la organizarea, în 1835, a falansterului de la Scăeni-Prahova, desființat de organele represive după aproape doi ani de existență¹.

Pe un astfel de teren, pregătît și de generația de la 1848, din rîndul căreia unii conducători, ca Eliade Rădulescu, cunoscuseră atît ideile lui Marx și Engels, cît și pe aceștia înșiși, principiile socialismului științific au pătruns în România la pușîn timp după apariția lor. Adepții renovații societății românești au tradus în limba română și au difuzat lucrări ca *Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință*, *Originea familiei, a proprietății*

private și a statului, *Manifestul comunist* ș.a.

În cadrul procesului de unire a mișcării muncitorești cu socialismul științific s-a pus la ordinea zilei problema necesității creării partidului politic al clasei muncitoare. Discuțiile purtate în legătură cu principiile programatice ale acestui partid au relevat cu consecvență, atît în preajma făuririi, cît și pe parcursul evoluției lui, două probleme fundamentale ale învățăturii marxiste: problema cuceririi puterii de către proletariat și aceea a folosirii acestei puteri în scopul transformării societății, instaurării egalității între oameni, pe baza naționalizării mijloacelor de producție. „Numai egalitatea economică între oameni — se spune în proiectul de program al cercurilor socialiste din 1880 — va aduce adevărata libertate, egalitate și fraternitate, fiindcă numai oameni economici egali sînt în adevăr egali și numai oameni adevărați egali pot fi liberi și frați [...] Egalitatea economică poate fi realizată într-un mod durabil numai prin sechestrarea instrumentelor mari de producție, care sînt astăzi proprietatea individuală a oamenilor deosebiți, și trecerea acestor instrumente în proprietatea colectivă a societăților de muncitori”. Șase ani mai tîrziu, în lucrarea sa *Ce vor socialiștii români? Expunerea socialismului științific și programul socialist*, Constantin Dobrogeanu-Gherea scria că: „Poporul, proletariatul, ajungînd la putere, după revoluția socială proletară, va întrebuița dictatura de clasă ca mijloc pentru a-și întări domnia, pentru a organiza forme de viață ale societății socialiste”. Cunoscind orientarea revoluționară a socialiștilor români, Friedrich Engels avea să aprecieze, pe bună dreptate, în 1888, că aceștia au inclus „în programul lor principiile de căpetenie ale teoriei care a izbutit a aduna într-un mînunchi de luptători pe mai toți socialiștii din Europa și America — e vorba de teoria prietenului meu, răposatul Karl Marx”.

Sintetizînd tot ce gîndirea socialistă afirmase anterior, dovedind o clară viziune istorică în privința rolului proletariatului, a socialismului și a partidului politic al clasei muncitoare în societatea modernă, socialiștii români au înscris în Programul Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, adoptat la Congresul din 31 martie-3 aprilie 1893, aprecierea că proletariatul este „clasa ale cărei interese cer din ce în ce mai cu tărie desființarea proprietății private asupra mij-

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 2/1975.

loacelor de producere și prefacere a lor în proprietate socială. Astfel, avind ca îndemn interesul material, avind pentru el forța materială numerică, avind pentru el tendințele întregii dezvoltări economico-sociale moderne, proletariatul e acea clasă a cărei menire istorică este distrugerea societății burgheze și întemeierea societății socialiste, după cum menirea istorică a burgheziei a fost distrugerea societății feudale și întemeierea societății burghezo-capitaliste.

Socialismul e reprezentantul teoretic al acestei clase; social-democrația e avangarda conștiință și organizatoare¹.

Activitatea partidului, legăturile sale cu organizațiile clasei muncitoare din alte țări, participarea și contribuția sa la discutarea și clarificarea unor probleme teoretice ce se puneau în fața mișcării muncitorești și socialiste internaționale din epocile respective, l-au situat pe un loc însemnat printre partidele socialiste europene. Experiența vieții sociale din România, marile răscăle țărănești îi conduseseră pe socialiștii români la concluzia justă că țărănimia reprezenta un potențial revoluționar important, ceea ce o impunea ca o rezervă a clasei muncitoare, ca un aliat potențial în lupta pentru transformarea revoluționară a societății. Această teză teoretică originală, proprie socialiștilor români, și pusă în practică prin înființarea cluburilor socialiste la sate², avea să fie acceptată de celelalte partide socialiste din țări cu condiții de dezvoltare social-economice și politice similare celor din România.

Radicalizarea mișcării noastre muncitorești, concomitent cu maturizarea ideologică a socialiștilor, a dus — spre sfârșitul secolului trecut — la apariția unor contradicții ireducibile cu elementele nelegate de clasa muncitoare, inconsecvente din punct de vedere politic și ideologic, aflate în partid și în conducerea sa. Confruntarea nu viza țelurile fundamentale ale partidului, ci prevederile programatice minimale, corespunzătoare sarcinilor cu caracter burghezo-democratic nerealizate de revoluția din 1848 și pe care partidul proletar trebuia să le ia în considerație în anii respectivi, ca și mai târziu. Părăsirea partidului de către aceste elemente, cunoscută în istoriografie sub numele de „trădarea generațiilor”, a dus la dezorganizarea vremenică a partidului, dar a deschis un nou proces de clarificări ideologice în diferite cercuri și organizații muncitorești. Evoluind în cadrul unor bătălii de clasă, acest proces a scos la iveală o pleiadă de noi militanți socialiști proveniți din sinul clasei muncitoare, care și-au unit eforturile pentru reorganizarea partidului pe aceleași baze marxiste.

Congresul socialist din 1910 avea să marcheze o nouă etapă în dezvoltarea partidului politic al clasei muncitoare, reorganizat sub denumirea de **Partidul Social-Democrat din România** și care se proclama „vlăstar al vechii rădăcini socialiste, pe care nimic nu a putut-o

distruge”. Dezvoltînd, în condițiile primelor decade ale secolului nostru, linia politică a mișcării revoluționare, partidul clasei muncitoare declara, în programul adoptat de Congresul din 31 ianuarie-2 februarie 1910, că el „urmărește desființarea exploatării muncii sub orice formă și înlocuirea ei prin socializarea mijloacelor de producție, inclusiv solul, a mijloacelor de transport și de schimb. În acest scop Partidul Social-Democrat vrea să cucerască puterea guvernamentală ca unul din mijloacele de prefacere socială.

Ca bază a activității sale, Partidul Social-Democrat admite lupta de clasă și solidaritatea internațională a lucrătorilor³.

Situat pe astfel de poziții revoluționare cu caracter social, P.S.D.R. a acordat atenția cuvenită și problemelor de ordin general, național, sprijinind făurirea statului național unitar. Ascultîrea contradicțiilor sociale și naționale în timpul primului război mondial a generat o puternică efervescentă revoluționară. Sub loviturile maselor s-au prăbușit imperiile multinaționale habsburgice și țariste, a fost puternic afectată dominația imperialistă și colonială. În aceste împrejurări s-a produs Marea Revoluție Socialistă din Octombrie 1917, care a deschis epoca trecerii omierii de la civilizația burgheză, la civilizația socialistă, dînd un puternic imbold luptelor revoluționare de pretutindeni.

Poporul român, ca și alte popoare, a reușit să-și înfăptuiască visul secular de a trăi și munci într-un stat național unitar, proces încheiat la 1 decembrie 1918⁴. Salutînd „cu bucurie dezrobirea națională a poporului român” și „legăturile de unire hotărîte”, ziarul **Socialismul** scria la începutul anului 1919 că „România nouă de astăzi trebuie să devie România socialistă de mîine”.

Concomitent, partidul luase cunoștință de concepțiile leniniste ale Partidului Comunist (bolșevic) din Rusia, de principiile lui teoretice, tactice și organizatorice, care își dovediseră viabilitatea în victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie 1917.

Problemele deosebit de stringente cu caracter politic, economic și social aflate la ordinea zilei și care se cereau a fi soluționate, creșterea numerică și calitativă a proletariatului impuneau în mod necesar reorganizarea partidului clasei muncitoare, astfel încît el să poată acționa cu deplin succes ca organizator și conducător al întregii lupte revoluționare ce se anunța. Intensă activitate ideologică și organizatorică desfășurată a determinat transformarea întregului partid socialist în partid comunist la Congresul din mai 1921⁵, ceea ce a constituit un moment de răscruce în dezvoltarea gîndirii și acțiunii revoluționare românești.

Continuator direct al mișcării socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893, în noile condiții ale României din anii inter-

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 12/1975.

² Vezi *Magazin Istorie*, nr. 2/1976.

³ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 5/1971.

belici, Partidul Comunist Român a ridicat pe un plan superior lupta de eliberare socială și pentru independența națională. În acest scop, deși a fost nevoit datorită măsurilor represive ale regimului burghez să-și desfășoare activitatea timp de două decenii, în condiții grele de ilegalitate, Partidul Comunist Român a militat pentru **unirea tuturor forțelor muncitorești, democratice și patriotice, în primul rând pentru făurirea și întărirea unității de acțiune a clasei muncitoare. Aceasta a constituit o trăsătură caracteristică a politicii partidului comunist și elementul esențial care a asigurat victoria maselor muncitoare în toate momentele mari ale luptei revoluționare, împotriva fascismului și războiului hitlerist.**

Este suficient să amintim aici — pentru ilustrare — doar trei momente: 1933, 1939 și 1944. Marile bătălii de clasă din anii crizei economice au culminat, în lunile ianuarie și februarie 1933¹, cu puternice lupte ale muncitorilor petroliști și cefești, care, pe lângă caracterul lor economic și politic intern, au avut și un caracter antiimperialist, de apărare a independenței României, înscrinduse printre primele acțiuni ale proletariatului mondial după venirea la putere a nazismului în Germania. Deși reprimare sângeroase, burghezia a trebuit să țină seama de protestul vehement al maselor iar reprezentanții monopolurilor occidentale, care controlau economia țării, au fost obligați să plece. Acest succes a fost posibil tocmai pentru faptul că la baza acțiunilor hotărâte ale muncitorilor a stat frontul unic muncitoresc larg, pentru că în jurul muncitorilor aflați în luptă s-au unit numeroase alte categorii sociale, organizații democratice și personalități politice.

Experiența politicii de alianțe a fost larg folosită de partid în lupta antifascistă, din anii 1934-1940, care și-a avut punctul culminant în marile demonstrații antifasciste din 1939², recunoscute de mișcarea antifascistă europeană.

Exemplul cel mai grăitor îl reprezintă rezistența împotriva dictaturii militare-fasciste, a războiului hitlerist și dominației celui de-al treilea Reich, al cărei corolar l-a constituit insurecția națională, antifascistă și antiimperialistă, din august 1944 și participarea la războiul contra Germaniei naziste până la zdrobirea acesteia. Încă din primele zile ale acestei epoci întinse din istoria României³, P.C.R. a văzut necesitatea unirii tuturor forțelor nefasciste, într-un front național-patriotic antihitlerist, care să înfăptuiască răsturnarea regimului instaurat în septembrie 1940, să scoată țara de sub dominația Germaniei naziste, să o alăture coaliției

antihitleriste, să statornicească în țară un regim de largi drepturi democratice și să restabilească independența națională deplină. Unicul criteriu pus la baza acestei alianțe era atitudinea antifascistă, problemele ideologice, politice, fiind aminate pentru etapele ulterioare eliberării.

Activitatea asiduă, continuă, în acest sens, desfășurată de P.C.R. avea să-și dea roadele. Sistemul de alianțe politice încheiat pe parcursul pregătirii insurecției⁴, care reunea, pe o platformă antifascistă și de eliberare națională, clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea și alte categorii sociale mijlocii, burghezia până la virfurile sale aflate într-o criză acută, avea să asigure baza politică a acțiunilor militare din 23-31 august 1944, la care au participat masele populare și întreaga armată română, succesul de prestigiu internațional al insurecției poporului român, odată cu alăturarea lui coaliției antifasciste⁵.

Politica de alianțe cu forțele care militau pentru înfăptuirea unor deziderate vitale cu caracter național și social, inițiată de socialiștii români încă din anii luptei pentru independența deplină, 1877-1878, pentru făurirea statului național unitar, în 1918, avea să fie continuată, în cadre adecvate sarcinilor ce se puneau în anii 1944-1947⁶, ca și în perioada construcției socialiste, până la Frontul Unității Socialiste de astăzi.

Din această îndelungată experiență a mișcării revoluționare și democratice din țara noastră, în care partidul socialist și continuatorul său pe o treaptă mai înaltă, partidul comunist, au constituit fermentul, catalizatorul și nucleul conducător, izvorăște lucida apreciere a secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, făcută la Congresul XI, cu privire la necesitatea reconcilierii istorice dintre comuniști și socialiști, dintre aceștia și celelalte forțe radicale, patriotice și democratice, ca una din condițiile esențiale ale succesului luptei contemporane împotriva politicii imperialiste de dominație și dictat, a diverselor forme neocoloniale, pentru asigurarea dezvoltării libere, progresiste a popoarelor, în conformitate cu propria lor voință și capacitate.

Astăzi, tradițiile glorioase ale partidului nostru dinamizează milioanele de constructori ai noii societăți, care continuă și dezvoltă aceste tradiții în munca însuflețită a întregului popor pentru înfăptuirea obiectivelor mărețe stabilite de Congresul XI, de **Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.**

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 2/1973.

² Vezi *Magazin Istorie*, nr. 4/1974.

³ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 7/1974.

⁴ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 6/1974.

⁵ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 8/1974.

⁶ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 2 și 3/1975.

TREPT ALE AFIRMĂRII ISTORICE

PARASCHIVA NICHITA

Organizînd şi înfăptuind, în colaborare cu celelalte forţe democratice, patriotice, insurecţia naţională armată antifascistă şi antiimperialistă din august 1944, Partidul Comunist Român s-a afirmat din primele momente ale noii etape în care a păşit ţara ca cea mai puternică forţă politică din România, capabilă să conducă noile destine ale poporului. Odată cu victoria istorică din august 1944, în însăşi situaţia şi activitatea partidului a început o etapă nouă.

În ce mod, pe ce căi şi în ce condiţii concret-istorice s-a produs transformarea Partidului Comunist Român dintr-un partid de opoziţie faţă de regimul politic existent înainte de 23 august 1944 în forţa politică conducătoare a societăţii? Ce factori i-au conferit rolul de a prefigura şi dirija evoluţia naţiunii noastre, de a răspunde în faţa istoriei de prezentul şi viitorul întregului popor?

ÎN PERIOADA CE A URMAT ELIBERĂRII României de sub dominaţia fascistă şi pînă în primii ani ai construirii socialismului, P.C.R. şi-a desfăşurat activitatea în condiţiile existenţei şi participării active la viaţa politică a ţării a unui mare număr de partide şi organizaţii politice, reprezentînd masele muncitoare de la oraşe şi sate: Partidul Social-Democrat, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioţilor (devenită în ianuarie 1946 Partid Naţional-Popular), Partidul Ţărănesc-Democrat (1945-1949), şi partidele burgheze — P.N.Ţ. (Maniu), P.N.L. (Brătianu) şi P.N.L. (Tătărescu). Toate aceste partide au avut deplină libertate de acţiune în viaţa politică. Ele şi-au putut populariza concepţiile şi poziţia faţă de problemele fundamentale aflate la ordinea zilei, precum şi intenţiile lor de viitor. Toate s-au adresat, prin programe, manifeste, apeluri etc., maseilor populare pentru a le câştiga adeziunea. Poporul a avut posibilitatea să cunoască diversele soluţii, să le confrunte şi, în cunoştinţă de cauză, să opteze.

În viaţa politică a României din acei ani, confruntarea decisivă s-a dus între partidele politice coezitate în jurul P.C.R. şi vechile partide burgheze — P.N.Ţ. şi P.N.L. Primele militau pentru schimbări democratice profunde, efectuate în interesul oamenilor muncii de la oraşe şi sate, cele din urmă, deşi erau dispuse să accepte înfăptuirea unor măsuri democratice, acţionau cu toate forţele pentru a împiedica înlăturarea rînduielilor burgheze.

La 26 septembrie 1944, P.C.R. a înfăţişat ţării o Platformă-program vizînd realizarea pînă la capăt a obiectivelor antifasciste, comuniste în înfăptuirea unor transformări burghezo-democratice şi pregătirea trecerii la socialism. În acest program se împleteau sarcini generale cu caracter naţional, antifascist, în curs de realizare (participarea la

războiul antihitlerist, lichidarea rămăşiţelor fasciste interne, sancţionarea vinovaţilor de războiul pe care l-a dus România alături de Germania hitleristă), cu obiective social-politice indicate încă de Congresul V al P.C.R., ca înfăptuirea reformei agrare şi îmbunătăţirea situaţiei materiale a oamenilor muncii, şi cu o serie de alte sarcini, noi, izvorite din situaţia concret istorică a ţării: refacerea economiei naţionale, realizarea unei strînse prietenii cu Uniunea Sovietică şi cu ţările democratice, îndeplinirea condiţiilor de armistiţiu ş.a.

Masele populare din întreaga ţară au primit cu înfăptuire acest program de acţiune, exprimîndu-şi hotărîrea de a lupta pentru realizarea lui. La platforma propusă de P.C.R. au aderat Frontul Plugarilor, Comisia de organizare a mişcării sindicale unite, Partidul Social-Democrat, Uniunea Tineretului Comunist, Uniunea Patrioţilor, Mădosz-ul, Apărarea Patriotică, Partidul Socialist-Ţărănesc, Societatea scriitorilor români, Asociaţia generală a inginerilor români şi alte asociaţii şi grupări politice şi profesionale. La începutul lunii octombrie 1944, pe baza Platformei-program propusă de P.C.R. s-a constituit Frontul Naţional-Democratic — organism de coordonare a acţiunilor comune ale partidelor politice componente.

Ampla rezonanţă a acestui program în rîndul maselor largi ale poporului se explică, în primul rînd, prin faptul că el izvoră din situaţia concretă a ţării, că avea în vedere procesul general de schimbare a raportului de forţe pe plan mondial în favoarea democraţiei şi socialismului. Elaborînd Proiectul de platformă al F.N.D., partidul comunist s-a dovedit a fi singura forţă politică capabilă să înfăţişeze poporului un program de acţiune realist, să propună soluţii practice menite să asigure înaintarea României pe calea democraţiei şi progresului social.

Vechele partide burgheze, P.N.Ț. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu), care continuau să conlucreze cu partidele muncitorești în vederea înlăturării unor sarcini naționale, antifasciste — susținerea războiului antihitlerist, lichidarea rămășițelor dictaturii militar-fasciste — erau și ele pentru statornicirea unui regim democratic în țară, dar, așa cum arătam mai sus, doreau o democrație limitată la interesele lor, la păstrarea unui cadru politic care să permită perpetuarea și consolidarea pozițiilor claselor exploatare. În politica lor, partidele „istorice” mizau pe folosirea monarhiei, a pozițiilor ce le dețineau în guvern și în aparatul de stat, pe toate elementele care erau adversare progresului social; în același timp, ele își puneau mari speranțe în sprijinul cercurilor imperialiste străine.

În asemenea condiții, reînnoirea democratică a țării și realizarea obiectivelor propuse în Platforma F.N.D. s-au produs printr-o luptă hotărâtă a forțelor revoluționare muncitorești-țărănești împotriva rămășițelor fasciste și a principalelor grupări conservatoare ale burgheziei reprezentate prin P.N.Ț. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu).

În anii 1944-1947, în cadrul revoluției democrat-populare, masele conduse de partidul comunist au înlăturat obiectivele politice și social-economice preconizate în Platforma-program a F.N.D., afirmând prin aceasta opțiunea lor pentru calea noii democrații și a progresului social politic continuu.

LA 23 AUGUST 1944, P.C.R. A DEVENIT partid de guvernământ, în Cabinetul de uniune națională antifascistă constituit atunci, fiind reprezentat prin Lucrețiu Pătrășcanu, în calitate de ministru secretar de Stat și ad-interim al departamentului Justiției. Ulterior, pozițiile deținute de comunisti în guvern s-au întărit, concomitent cu ale celorlalte partide și organizații politice și profesionale reprezentând forțele muncitorești-țărănești, cum erau Partidul Social-Democrat, Uniunea Patrioților, Frontul Plugarilor și mișcarea sindicală. Începând de la 4 noiembrie 1944 și până la 6 martie 1945, P.C.R. a deținut ministerele Lucrărilor Publice — prin Gheorghe Gheorghiu-Dej și Justiției — prin Lucrețiu Pătrășcanu. Acestor două ministere li s-a adăugat, la 6 martie 1945, cel al Afacerilor Interne, prin Teohari Georgescu. La sfârșitul anului 1947, pe lângă aceste portofolii, P.C.R. mai avea reprezentanți în fruntea a încă trei ministere: Afaceri Externe, prin Ana Pauker, Finanțe — prin Vasile Luca și Ministerul Apărării Naționale — prin Emil Bodnaraș. Sporirea treptată a locurilor deținute de partidul comunist în guvern exprima, fără îndoială, creșterea prestigiului și autorității sale politice în rândurile maselor populare și în cadrul forțelor politice din țară.

În întreaga perioadă de la 23 august 1944 până în decembrie 1947, partidul comunist a avut un rol crescând în viața de stat, dar nu în primul rând prin numărul de locuri deținute în guvern, ci prin fermitatea și consecvența cu care a promovat interesele fundamentale ale

poporului și în special cele ale maselor largi muncitoare, prin caracterul realist, constructiv al activității desfășurate de reprezentanții săi în guvern. Odată cu instaurarea guvernului revoluționar democratic cu caracter preponderent muncitoresc-țărănesc — la 6 martie 1945 — P.C.R. a devenit principala forță politică în guvernarea țării. Programul de acțiune imediată elaborat de partidul comunist și adoptat de Frontul Național-Democrat la 24 ianuarie 1945 a devenit program de activitate al guvernului. Partidul Social-Democrat, Partidul Țărănesc-Democrat, Partidul Național-Popular (creat în ianuarie 1946), Partidul Național-Liberal (Gh. Tătărescu) și Frontul Plugarilor, care colaborau cu P.C.R. în guvern, au acceptat să-și desfășoare activitatea în conformitate cu direcțiile preconizate de P.C.R.: legiferarea reformei agrare, refacerea economiei naționale, continuarea democratizării țării, politică externă de alianță cu U.R.S.S. și celelalte mari puteri din coaliția antihitleristă, cu țările vecine democratice. În realizarea unor asemenea obiective erau interesate, dintr-un motiv sau altul, toate partidele politice participante la guvern. Referindu-se la această realitate, Gh. Tătărescu afirma la 3 iulie 1945, în fața Congresului partidului liberal pe care îl conducea: „Guvernăm pe baza unui program care nu este programul nostru și care este un program de tranzacție al tuturor partidelor componente ale guvernului. Colaborarea noastră se face într-o atmosferă de totală încredere și de prietenie din ce în ce mai crescândă. Firește, există între noi deosebiri de principii și de metodă. Răspunderile mari constituie însă factorul de armonizare”.

În ciuda unor greutăți și piedici întâmpinate, în departamentele conduse de reprezentanții săi, partidul comunist a asigurat înlăturarea cu consecvență a unor transformări democratice în viața politică și economică a țării și pregătire a trecerii nemijlocite la construirea socialismului. Prin întreaga sa activitate, P.C.R. a avut o influență puternică asupra politicii guvernului în ansamblul său. Astfel, prin intermediul Ministerului Economiei Naționale, preluat de Gh. Gheorghiu-Dej în noiembrie 1946, guvernul a realizat o unitate de conducere și de control asupra tuturor sectoarelor economice, obligând pe industriași să lucreze în conformitate cu interesele generale ale statului. Eficiența activității desfășurate de ministrii comunisti în guvernele din anii revoluției democrat-populare s-a datorat și colaborării tot mai stricte cu Partidul Social-Democrat, cu toate celelalte partide și organizații democratice, precum și participării tot mai active a maselor populare la lupta revoluționară.

Creșterea continuă a rolului P.C.R. în viața de stat a avut o determinare firească, obiectivă. Transformările revoluționare înlăturate în anii 1944-1947 și în primii ani ai construirii socialismului au produs însemnate mutații în sistemul partidelor politice. Spre sfârșitul primei etape a revoluției popu-

lare, vechile partide burgheze, nemaiputându-și motiva prezența în viața politică a țării, și-au încetat existența. (P.N.Ț. — Maniu a fost desființat prin lege, iar P.N.L. — Brătianu s-a destrămat). În luna februarie 1948 s-a încheiat procesul de unificare a P.C.R. cu P.S.D., prin crearea partidului unic marxist-leninist al clasei muncitoare. În anii 1949-1953 și-au încetat existența ultimele partide burgheze — Partidul Liberal (Bejan) și Partidul Țărănesc (dr. Lupu). Alte două formațiuni politice, Partidul Național-Popular — partid al păturilor mijlocii — și Frontul Plugarilor, s-au autodizolvat. **Ca urmare, partidul politic al clasei muncitoare a devenit unicul partid politic, forța politică conducătoare în stat.**

SINCRONIZAREA PERMANENTĂ A PROGRAMELOR PROPUSE DE P.C.R. cu interesele vitale ale poporului — ale maselor muncitoare, dar și ale grupărilor burgheze cu orientare democratică — capacitatea comuniștilor de a organiza și uni toate forțele revoluționare și progresiste în interesul asigurării dezvoltării libere, independente și democratice a țării, au creat o puternică unitate a majorității poporului în jurul P.C.R.

Fiecare document programatic elaborat de partid în acea perioadă a fost expresia intereselor fundamentale ale celor mai largi păături muncitoare și, în același timp, o dovadă convingătoare a consecvenței cu care comuniștii militau pentru unirea întregului popor, a tuturor forțelor democratice în larma acțiune pentru rezolvarea problemelor majore ale țării.

Prin întreaga muncă organizatorică și de propagandă, partidul comunist a stimulat activizarea politică a maselor largi și a determinat participarea lor efectivă la lupta revoluționară. Totodată, conlucrarea strânsă a P.C.R. cu P.S.D. și cu celelalte partide și grupări politice ce se pronunțau pentru rezolvarea democratică a problemelor fundamentale ce se aflau în fața țării și receptivitatea sa față de propunerile constructive ale partenerilor de coaliție ca și clarificarea operativă a divergențelor apărute, au mărit prestigiul partidului clasei muncitoare în cadrul coaliției forțelor democratice, sporind în același timp eficiența acțiunilor întreprinse.

Victoria insurecției din august 1944, înțărirea treptată a pozițiilor forțelor revoluționare muncitorești-țărănești în viața de stat și instaurarea, la 6 martie 1945, a guvernului revoluționar-democratic, cu pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc, precum și victoria obținută de Blocul Partidelor Democratice în alegerile parlamentare de la 19 noiembrie 1946, măsurile politice și economice cu caracter anticapitalist înfăptuite în anul 1947, care au culminat cu înlăturarea monarhiei și proclamarea republicii, toate acestea au confirmat în mod strălucit justetea liniei

strategice și tactice a P.C.R., realismul politicii sale bazate pe principiile socialismului științific, pe cunoașterea profundă a condițiilor concrete interne și externe și pe încrederea nețărmurită în forța și capacitatea maselor populare. Toate aceste evenimente au exprimat, în ultimă instanță, adeziunea imensei majorități a populației țării la politica și acțiunea P.C.R.

În toate marile bătălii revoluționare din anii 1944-1947, Partidul Comunist Român s-a modelat și s-a afirmat ca principala forță politică a României. La 30 ianuarie 1948, în cuvântarea rostită în fața Comitetului Central al Frontului Plugarilor, dr. Petru Groza, remarcând acest rol al P.C.R., menționa că totul se „datorește faptului că partidul comunist și-a păstrat rolul de inițiativă în momentele cele mai grele, ocupând acum locul pe care îl merită. El a ajuns în această situație mulțumită faptului că, prin linia lui politică, prin ideologia lui, prin concepția lui asupra lucrurilor, el se află într-adevăr pe linia procesului de dezvoltare a societății, de la care nu s-a abătut nici o clipă”. Cîteva ani mai târziu, în decembrie 1955, C. Titel-Petrescu (președinte al P.S.D. pînă în martie 1946, cînd fusese exclus din acest partid din cauza orientării sale scizioniste), printr-o scrisoare dată publicității, afirma următoarele: „Astăzi sînt în situația de a recunoaște ceea ce a devenit evident: justetea politicii Partidului Muncitoresc Român, bazată pe conducerea societății de către proletariat și pe alianța cu masele largi ale țărănimii. Dacă eu și cei care m-au urmat în împrejurările anilor de după 23 august 1944 ne-am avîntat spre alianța cu Partidul Național-Țărănesc, astăzi este limpede că opera pozitivă pe linia constructiv-socialistă nu se putea înfăptui decît de proletariat în unire cu masele țărănimii obijduite”.

Constituția României adoptată în septembrie 1952 a înscris pentru prima dată drept coordonată esențială a vieții politice din țara noastră faptul că partidul comunist este forța politică conducătoare în stat. Această calitate a Partidului Comunist Român exprimă o realitate. Încă din primii ani ai construirii socialismului, el a acționat ca dirigitor politic al întregii societăți, recunoscut ca atare de toate clasele și categoriile sociale. Programul său privind industrializarea țării, transformarea socialistă a agriculturii, crearea noii suprastructuri socialiste, a fost înfăptuit pe tot cuprinsul țării și prin participarea entuziastă a întregului popor, asigurînd victoria deplină și definitivă a socialismului și trecerea la înfăptuirea, în patria strămoșească, a societății socialiste multilateral dezvoltate.

LA TEMELIILE ROMÂNIEI MODERNE

Divanurile ad-hoc, alese în 1857 în Moldova și Țara Românească¹, au pus la ordine ziua realizarea aspirațiilor celor mai înalte ale poporului: Unirea, respectarea autonomiei, recunoscută în toate actele internaționale din trecut, neutralitatea țării, domniilor străine. Aceste obiective, cu excepția ultimului, au fost îndeplinite până în ianuarie 1862, când prin constituirea unui singur guvern și a unei singure adunări, unirea celor două principate a intrat în faza sa finală. În dezbaterile celor două Divanuri s-au aflat, însă, și alte obiective privind reorganizarea generală a țării, obiective care, până în 1859, nu au fost avansate pe primul plan al vieții publice, tocmai pentru a nu stingeri realizarea Unirii. În cea mai arzătoare problemă, de pildă — situația țărănimii — deputații acestora în Divanuri au recunoscut prioritatea pe care o avea realizarea Unirii față de problemele lor speciale: „Dacă noi, țărânii români, am votat să nu cercetăm treburile dinăuntru ale țării — spunea deputatul Tănase Constantin — aceasta nu o facem nici din neștiință, nici de frică să nu pierdem vreun folos oarecare, dar din dorința fierbinte ca să nu vătămăm noi înșine autonomia țării noastre”².

Dar din clipa în care Unirea definitivă și-a căpătat și confirmarea internațională, forțele progresiste au inițiat un amplu program de măsuri menite să schimbe radical structurile economico-politice și sociale ale țării.

Dintre toate reformele adoptate în cadrul acestui program, în perioada 1862-1866, aceea care a determinat dezbaterile cea mai amplă³ — și pe bună dreptate, pentru că ea a produs modificările cele mai profunde în viața socială și economică a țării — a fost Legea rurală. Sub acest nume inofensiv s-a aflat, de fapt, o măsură cu caracter revoluționar — eliberarea țăranilor de regimul hobagist al ciocilor și improprietăților lor cu pământ din moștile pe care se aflau. 511 896 familii țărănești au primit o suprafață totală de 2 038 640 ha. Loturile repartizate țăranilor, în raport cu potențialul lor economic (cel cu vite de muncă mai multe au primit o suprafață de pământ mai mare) urmau să fie plătite de către țărani cu sume fixe, egalate pe timp de 15 ani. Reforma agrară, înfăptuită de domnitor și forțele progresiste ale țării, în cluda opoziției directe a moșierimii conservatoare, a avut consecințe majore pentru întărirea unității poporului în cadrul luptei decisive pentru obținerea independenței sale absolute. Țăranii români și-au îmbunătățit starea materială, și-au întărit sentimentul de dragoste față de țară, astfel încât faptele lor de eroism din războiul de la

1877 și-au avut, de fapt, unul dintre izvoarele lor principale în reforma din 1864.

Deși din punct de vedere economic și juridic, Legea rurală a avut o importanță deosebită, din punct de vedere politic și al relațiilor sociale, consecințele ei au fost mai puțin progresiste. Moșierimea și-a păstrat cea mai mare parte a pământurilor sale și prin acestea locul principal în viața politică a țării, iar despăgubirile au împovărat anul de zile viața țăranilor.

O importanță măsură menită, de asemenea, să modernizeze structurile societății românești la rurale, votată de Adunare la 9 martie 1864. Cu doi ani înainte se dezbătuse un alt proiect de lege privind împărțirea întregului teritoriu în patru prefecturi generale. Proiectul a căzut, deoarece mulți deputați au văzut în cele patru mari diviziuni administrative un element de subminare a unității statului.

Legea din martie 1864 a fixat cadrul juridic al fi-cărelor așezări (oraș, orășel, sat). Unitatea administrativă s-a numit Comună și aceasta putea fi rurală (compusă din unul sau mai multe sate și cătune) sau urbană (oraș). O comună trebuia să cuprindă cel puțin 100 familii sau 500 persoane. Conducerea comunei revenea unui Consiliu comunal, alcătuit în funcție de numărul locuitorilor, din 5 până la 17 membri. De remarcat că membrii consiliilor comunale erau obligați să știe carte. Ei erau aleși de către toți locuitorii comunei care plăteau un anumit impozit sau îndeplineau anumite condiții (erau învățători, preoți, medici, avocați, ingineri etc.). Alergerile se făceau din patru în patru ani. La intrarea în funcție, membrii consiliilor comunale depuneau următorul jurământ în fața unui delegat al guvernului: „Jur credință domnitorului, supunere legilor țării și sprijin intereselor comunei. Așa să-mi ajute Dumnezeu”. Primarii comunelor rurale erau aleși odată cu membrii consiliilor și erau aprobați de prefect. În orașe, primarul era numit de către domnitor dintre primii trei consilieri care intruniseră cele mai multe voturi în alegeri.

Legea pentru organizarea comunelor urbane și rurale a fost una dintre cele mai democratice înfăptuiri pe plan social, politic și, în elementele ei esențiale, a continuat să fie în vigoare și în perioada următoare domniei lui Cuza.

Pe linia adâncirii Unirii, s-a impus și necesitatea revederii și unificării legislației, sarcină încredințată de domnitor unor comisii speciale, în care un rol important l-au avut V. Boerescu și Gh. Costa-Foru.

La 14 iunie 1865, Adunarea Electivă a României a votat Legea pentru organizarea judecătorească. Pre-

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 4 și 5/1975.

² Vezi Magazin Istoric, nr. 6/1975.

³ Vezi Magazin Istoric, nr. 10/1974.

vederile ei confirmau independența totală a justiției față de orice putere din afară. „Justiția se dă în numele domnului” (art. 1); „funcționarii Judecătoriei se numesc sau se întăresc de domn” (art. 2). Justiția se realiza prin: a) Judecătorile de plasă, b) Tribunalele județene, c) Curțile cu jurați în materie criminală, d) Curțile de apel și Curtea de casațiune. Curțile de apel, în număr de patru, își aveau sediul la București, Iași, Craiova și Focșani.

Prin această lege au fost abrogate toate reglementările anterioare privind organizarea Justiției în Moldova și Țara Românească.

La 1 mai 1865, a intrat în vigoare Codul penal, care fusese sancționat de Cuza cu un an mai înainte, în aprilie 1864. În genere, legile au fost inspirate după Codul lui Napoleon. Tot după modelul Codului napoleonic și al Codului civil italian a fost alcătuit și Codul civil care a fost promulgat în decembrie 1864 și a intrat în vigoare în ianuarie 1866. În 1865 a fost înălțat regulimul jurisdicției consulare, ceea ce a dus la întărirea autonomiei interne a statului.

Tot în vederea consolidării Unirii, s-au adoptat importante măsuri de unificare administrativă: înființarea Direcției Centrale a Poștelor, fuziunea școlilor militare din Iași și București, cu sediul în Capitală, unificarea serviciilor sanitare.

La 12 februarie 1864, Adunarea a adoptat una dintre cele mai importante legi privind asigurarea independenței noului stat — Legea organizării puterii armate în România. Ea nu a fost sancționată atunci de domnitor, deoarece la puțin timp a survenit actul de dizolvare a Adunării Elective. Principiile ei de bază, însă, au fost aplicate cîteva ani mai târziu și ele au stat la temelia armatei române ce avea să se acopere de glorie în timpul războiului din 1877-1878.

De altfel, urmările pozitive ale măsurilor luate în privința organizării armatei s-au văzut în scurtă vreme, atât în ceea ce privește efectivele ostael, cît și dotarea lor.

În momentul Unirii, forțele armate ale principatelor nu dispuneau decît de 4-5 000 puști rusești, datînd din timpul domniei împărașelui Ecaterina și de zece tunuri de proveniență turcă, rusă și austriacă. La 1 octombrie 1865, existau 70 000 puști ghintuite, cumpărate din Franța și 72 tunuri ghintuite. În timp ce la 1859, armata era alcătuită din 3 000 oameni, proveniți exclusiv din rîndul țărănilor, în cîteva ani s-au creat unități care numărau 12 000 grăniceri, 8 000 jandarmi pedestri și călări și o armată regulată de 20 000 oameni, recrutați din rîndul tuturor claselor sociale, bine înarmați și bine echipați.

Primii ani de existență al statului român modern au marcat o intensificare a preocupărilor pentru ridicarea culturală a poporului. Și în această direcție, ca și în altele, s-a trecut la aplicarea în practică a principalelor idei înscrise în programul revoluției de la 1848 și rămase în gestația tumultuoaselor evenimente petrecute în țară timp de un deceniu. „Instrucția egală și întreață pentru tot românul de amîndouă secole” era un deziderat al Proclamației de la Islaz. În mesajul său din 6 decembrie 1859, domnitorul Cuza afirma — cu alte cuvinte — același principiu: „Instrucție elementară și primară ne este neapărată spre a răspîndi o viață nouă în toată țara”. Colaboratori destoinici pentru acest domeniu, cum au fost D. Bolintineanu, A. Odobescu, V. Boerescu au sesizat cu acest prilej și însemnătatea învățămîntului profesional. „... Starea de azi a României și viitorul ei cer numai decît o facultate de știință economică și administrativă, precum și o facultate de știință agronomică, industrială și comercială”.

Perfecționarea învățămîntului a început odată cu Unirea prin reglementări parțiale succesive. Astfel, de la 1 011 școli primare cu 22 940 elevi, existente în 1858 în cele două principate, în 1860 numărul acestora s-a dublat, atîngînd 2 129 unități, cu 53 580 elevi. S-au înființat o serie de școli medii („gimnazii”), dintre care unele aveau să dobindească cu timpul un prestigiu pe măsura numelor primite: „Mihai Viteazul”, „Matei

Basarab”, „Gheorghe Lazăr” s.a. S-au creat Universitățile din Iași (1860) și din București (1864). O dezvoltare remarcabilă a cunoscut învățămîntul superior medical pe care l-au frecventat, alături de români, numeroși tineri veniți din alte țări.

Legea Învățămîntului, votată în 1864, ce avea să rămîna în vigoare 34 ani, a introdus pe scară națională reglementări unice cu privire la desăgurarea instrucțiunii școlare. Cea mai importantă prevedere a constituit-o, fără îndoială, obligativitatea și gratuitatea învățămîntului primar. Deși această prevedere nu s-a aplicat totdeauna în practică din cauza situației grele economice a numeroaselor familii de țărani și de muncitori, ea a constituit, totuși, un factor de progres al țării.

Interesul pentru istoria națională continuă să fie deosebit și după realizarea Unirii. Făuritorii acesteia readuc în memoria contemporanilor numele fostului lor tovarăș de la 1848, Nicolae Bălcescu. Acum se publică opera sa capitală Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul.

S-a luat în discuție în Adunarea legislativă ideea alcătuirii unui comisi care să redacteze o istorie națională a țării. Grija pentru păstrarea tezaurului istoric a fost exprimată și prin înființarea Direcției Generale a Arhivelor Statului și a Muzeului Național de Antichități din București.

Prezența lui Mihail Kogălniceanu în funcția de prim-ministru a impulsionat activitatea de înălțare a pledicilor care mai existau în afirmarea atributelor de independență a statului român. În decembrie 1863, Adunarea a votat Legea secularizării averilor mănăstirești. A fost încă un pas pe linia consolidării independenței țării, deoarece statul român a reîntrat în posesia unei importante părți din teritoriul său național, care fusese, în decursul timpului, „închinat” mănăstirilor din afara țării.

În atenția forurilor conducătoare ale țării s-au aflat și alte probleme menite să asigure dezvoltarea României pe baze moderne.

Deși pînă în 1866 nu s-a dat în folosință nici o cale ferată, ideea modernizării economiei prin crearea căilor ferate a constituit o permanentă preocupare a acestor foruri. La data aceea, simbolul progresului economic era reprezentat de căile ferate. „Așadar — spunea Kogălniceanu în ședința Adunării din 22 iunie 1862 — cu orice preț trebuie să avem drum de fier, căci altfel sîntem pierduți [...] Sînt pentru drumul de fier, căci el aduce nu numai îmbunătățirea materială, dar și morală, care să aducă nu numai capitaluri, dar și idei”. După depășirea mai multor greutăți provocate de ofertanți care, fie că cereau prețuri prea mari, fie că se angajau și renunțau ulterior la contracte, statul român a angajat încă sub domnia lui Cuza construcția unor căi ferate, în primul rînd cea care lega Capitala cu artiera cea mai rapidă atunci — Dunărea — prin Giurgiu.

Activitatea legislativă atît de novatoare și tumultuoasă din timpul domniei lui Cuza a atins îneseli bazele Convenției din august 1858. Cuza a supus ratificării poporului, printr-un plebiscit în mai 1864, un act numit Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris, care aducea unele modificări Convenției.

Merită să fie menționate de asemenea — deși aveau să rămîna în vigoare puțin timp — prevederile democratice ale noului legi electorale din 1864, care ridicau numărul alegătorilor de la cîteva mii la peste șapte sute de mii. Totale legiurile adoptate în perioada 1862-1866 au marcat un imens salt în dezvoltarea statului român unit. Faptul a îngrijorat unele dintre marile puteri. După cum o ilustrează documentele ce le vom publica în numerele viitoare ale revistei, aceste puteri speraseră că Unirea Principatelor era o problemă „temporară” și că se va reveni la separarea lor.

Reproducem după Supplementul nr. 27 al Monitorului oficial, din decembrie 1863, Raportul către domn pentru secularizarea averilor mănăstirești și Proiectul de lege pentru secularizarea averilor mănăstirești.

N. COPOLU

Raport către domn pentru secularizarea averilor mănăstirești

Prea înălțate Doamne!

De patruzeci de ani, România reclamă soluțiunea chestiunii naționale a averilor mănăstirilor pămîntene zise închinete. Martore sînt anafarele Divanelor țării de la 1822 pînă la 1828, încheierile Adunărilor regulamantare de la 1832 pînă la 1848, și lucrările Divanurilor extraordinare și ale foștilor domni Grigorie Ghica și Barbu Știrbei de la 1849 pînă la 1856. Adunarea mumă, Adunarea ad-hoc din Moldova din anul 1857, chemată, în virtutea Tratatului de la Paris, spre a rosti dorințele țării în privința viitoare ei organizații, s-a rostit asemenea în unanimitate, ca această chestiune în care se atinge de a cincea parte a țărîmului Românîi, nu putea și nu se cuvenea a se hotărî decît în țară și prin țară. În raportul către Congresul din Paris, adresat de Comisiunea Internațională din București, cînd din șapte comisari ai marilor puteri europene, ce au fost luat sub scutul lor regenerarea națiunii române, au recunoscut legitimitatea drepturilor noastre în privința chestiunii mănăstirilor zise închinete.

De la 1859 și pînă astăzi, adică de la introducerea noului regim creat prin Convențiunea din 7/19 august 1858, și Comisiunea Centrală și Adunările Elective, în fiecare sesiune, au revendicat pentru țară dreptul de a hotărî această chestiune în deplina sa libertate de legislațiune garantată prin Tratatul de Paris. Toate ministerele cite în acest interval s-au succedat la putere, interprete a patrioticeilor cugetări ale înălțimii Voastre, au luat în fața puterii leguitoarea îndatorirea că această chestiune se va hotărî în țară și prin țară; și națiunea întreagă fără deosebire de partid, unită ca un singur om, a aplaudat la aceste declarațiuni naționale!

Și nici că se putea altmîntrelea, Prea înălțate Doamne. Cînd străbunii noștri au zidit pe pămîntul românesc lăcașuri sfînte românești; cînd le-au înzestrat cu bunuri ale națiunii; cînd apoi, numai spre o mai bună îngrijire și conservare le-au închinat locurile de jos, el au făcut aceste acte din propria lor mișcare, în deplina lor libertate de români, și fără nici o intervențiune străină; și pururea au păstrat țării dreptul de a privi și lăcașurile sfînte și bunurile atîrnate de dînsle ca proprietăți ale țării. Cînd dar alții decît această țară și guvernul ei pot astăzi hotărî despre soarta acestor mănăstiri și

a bunurilor lor care, în mîna călugărilor greci, au degenerat cu totul din primitiva lor destinațiune? Inspirată de principiile civilizației ale secolului și de adevăratele sale interese care nu pot a mai permite ca o a cincea parte din pămîntul românesc să continue a fi avere de mină moartă în posesiunea uzurpată a unor comunități religioase străine, care de secole calcă toate condițiunile dedicațiunilor primitive, națiunea română, urmînd exemplul dat de națiunile cele mari ale Europei, reclamă secularizarea averilor de mină moartă. Așa în seansa sa din 22 decembrie anul curent, Adunarea Electivă a votat în unanimitate înscrierea veniturilor averilor mănăstirilor pămîntene zise închinete în bugetul veniturilor statului, și a pus îndatorirea guvernului, că încă în cursul acelor sesiuni să prezinte Adunării Legislative un proiect de lege, care să hotărască în fond această chestiune și anume în țară, prin țară și pentru țară.

Prea înălțate Doamne! România, sigură de a fi înălțimea Voastră pretutindeni unde sînt interesele și aspirațiunile ei, este în drept de a aștepta de la inițiativa înălțimii Voastre și soluțiunea unei chestiuni atît de națională ca aceea a averilor mănăstirești. Subscrișiți, miniștrii ai Mării Tale, ar lipsi dar țării, ar lipsi înălțimii Voastre, ar lipsi simțămîntelor de români, dacă ar mai intrîzia cu respectuoasa propunere către înălțimea Voastră, de a se da satisfacție unor cereri atît de des repetate, atîta de unanime, atît de naționale.

Cunoaștem, Măria Ta, motivele de înaltă prudență care au aminorat pînă acum soluțiunea acestei chestiuni; dar cunoaștem totodată și simțămîntele patriotice ale înălțimii Voastre. Și, în fața împrejurărilor actuale, în fața legiului nerăbdări a națiunii fără deosebire de partid și de clasă, în fața inițiativelor luate de capii bisericii române, chestiunea nu mai învoiește amînare.

Subscrișiți dar, în deplină conștiință a responsabilității lor ministeriale, înaintea lui Dumnezeu, a înălțimii Voastre și a țării, au onoare a vă cere autorizațiunea de a înălța Adunării alăturatul proiect de lege, pentru care și supun evenimentul mesaj la Domneasca Voastră semnătură.

(Subscrișiți)

*M. KOGĂLNICEANU, General
A. IACOVACHE, L. STEEGE,
AL. PAPIU ILARIAN, N. ROSETTI BĂLĂNESCU, D. BOLINTINEANU, P. ORBESCU*

Proiect¹ de lege pentru secularizarea averilor mănăstirești

Art. I. Toate averile mănăstirești din România sînt și rămîn averi ale statului.

Art. II. Veniturile acestor averi se înscriu între veniturile ordinare ale bugetului statului.

Art. III. O indemnitate va fi acordată locurilor sfînte către care erau închinete unele din mănăstirile pămîntene, și aceasta numai sub titlu de ajutor, în conformitate cu intențiunea dedicațiunii.

Acastă indemnitate se va mărgini în maximum cîrlei de 82 milioane lei, cursul Constantinopol, odată pe totdeauna cuprinzîndu-se în această sumă și 31 milioane ce locurile sfînte datoresc Țării Românești după stipulațiunile anterioare.

Art. IV. Capitalul de 51 milioane va fi pus sub garanția colectivă a înaltei Porți, a Puterilor Garante și a României.

Art. V. Comunitățile religioase ale locurilor de jos vor fi dateaore a da socoteli anuale despre întrebuințarea veniturilor sub-zisului capital.

Art. VI. În nici un caz și sub nici un cuvînt, comunitățile religioase nu vor putea atinge cea mai mică parte din capital, nici a întrebuința veniturile afară de destinația lor specială, adică întreținerea Bisericii ortodoxe din Orient și a stabilimentelor de binefacere lipite către ea.

Art. VII. Guvernul va lua înăpoi de la egumenii greci ornamentele, cărțile și vasele sacre, cu care pletatea strămoșilor noștri înzestraseră aceste așezămînte; precum și documentele ce au fost încredințate zisilor egumeni și aceasta conform cu inventarele ce se găsesc în arhivele țării.

Art. VIII. Se afectează încă o sumă de 10 milioane lei, bani cursul de Constantinopol, pentru fondarea la Constantinopol a unei școli laice și a unui spital, în care vor fi primiți creștini de toate rîturile.

Art. IX. Stabilimentele citate la art. VIII vor fi puse sub direcțiunea unui consiliu prezidat de către agențele României din Constantinopol și compus de doi membri români, numiți de guvernul român și de doi membri aleși de către comunitățile religioase ale locurilor sfînte.

¹ Proiectul a fost votat în sesiunea din 13 decembrie 1863, fără modificări.

O inscripție medicală în Dacia, subiect al unei lucrări germane din 1742

Prof. dr. STANISLAW SCHWANN
Universitatea „Karl Marx”, Leipzig¹

În 1742 apărea la Altdorf, centru universitar din apropierea Nürnbergului, o scurtă lucrare a doctorului Ferdinand Jakob Baier intitulată *Expositionem veteris inscriptionis de Aesculapio et Hygiea, diis philanthropois* („Prezentare a unei vechi inscripții despre Esculap și Hygiea, zei iubitori de oameni”). Textul data de aproape două decenii, fiind supus discuției la 27 octombrie 1725. Baier, pe atunci student, îl comunicase în cadrul Facultății de medicină a Universității Protestante din Altdorf.

Inscripția mai apăruse în ediția din 1707 a faimoasei culegeri epigrafice *Inscriptiones antiquae totius orbis Romanorum* („Inscripții antice din întreaga lume romană”), alcătuită de umanistul olandez Janus Gruter (1560-1627). Ea figura pe un monument din epoca romană păstrat în „vicus St. Mariae” (satul Sintămăria-Orlea, din Țara Hațegului); Baier credea că așezarea se găsește pe ruinele Ulpiei Traiane, probabil că monumentul fusese adus aici de la Sarmizegetusa.

Scrisă nu în latină, ci în greacă, inscripția i-a îndemnat pe istoricii mai recenti să presupună că dedicatorul provenea dintr-o regiune elenizată. Altarul pe care era gravată, a fost înălțat de un anume Axis Aelianus Iunior, identificat corect de Baier ca fiind fiul fostului procurator al Daciei Apulensis, Axis Aelianus Vetus, de la care de asemenea au rămas inscripții consemnate de Gruter.

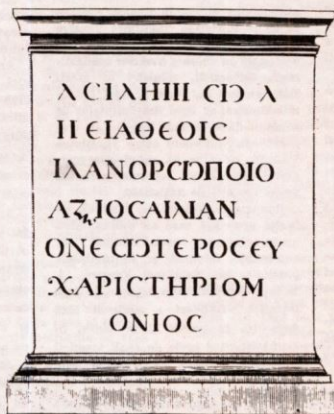
La numai un an după ce medicinistul din Altdorf prezentase comunicarea, la Haga a apărut o monumentală descriere a ținuturilor dunărene, datorată generalului austriac de origine italiană Luigi Ferdinando Marsigli (1660-1730). Acesta vizitase Țara Românească, însărcinat fiind cu o misiune pe lângă Constantin Brîncoveanu și întreținuse o importantă corespondență științifică cu stol-

nicul Constantin Cantacuzino. În scrierea sa, Marsigli a transcris și el inscripția grecească a lui Axis Aelianus, consacându-i și o gravură, reprodușă și în broșura din 1742.

Cine era autorul acestei broșuri? Jakob Ferdinand Baier, fiul celebrului medic și naturalist Johann Jakob Baier (1677-1735) s-a născut în 1707 la Altdorf, unde a și încetat din viață în 1770. A studiat medicina în orașul natal, după care s-a ocupat mai ales de cercetarea calităților unor ape termale. A călătorit mult și a practicat la Würzburg, Leyda, Amsterdam, Hamburg și Nürnberg, unde a funcționat ca decan al Colegiului medicilor. A fost, ca și tatăl său, membru

și președinte al Academiei Leopoldine, ocupându-se de editarea documentelor acesteia. A publicat numeroase lucrări medicale, precum și câteva scrieri istorico-arheologice.

Dizertația sa asupra inscripției închinată lui Esculap și Hygiea de către Axis Aelianus are meritul de a fi atras încă odată atenția cercurilor științifice europene din sec. XVIII asupra străvechii romanități a țărilor române.

Inscripția reprodușă de J.F. Baier după L.F. Marsigli

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 5/1975.

File din cronica războiului antihitlerist

AVIONUL CURIER A DECOLAT LA TIMP

MATEI I. OROVEANU

Inițiată, organizată și condusă de Partidul Comunist Român, insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din august 1944 a marcat un moment de importanță excepțională în istoria poporului nostru. După înlăturarea regimului antonescian, România a ieșit din alianța cu Germania nazistă și s-a alăturat coaliției antifasciste. Între 23 și 31 august 1944, trupele române și gărzile patriotice, având sprijinul întregului popor, au lichidat rezistențele hitleriste din țară; cot la cot cu ostașii sovietici, au început apoi operațiile pentru completa eliberare a teritoriului național. Continuând luptele pe teritoriile Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, armata română, alături de celelalte forțe ale coaliției antifasciste, și-a adus o importantă contribuție la înfrângerea definitivă a fascismului.

Iată un episod semnificativ al cooperării forțelor armate românești cu trupele aliate.

La începutul lunii septembrie 1944, Statul major al aerului a primit vizita de lucru a unei delegații a Forțelor aeriene aliate din Mediterana (MAAF)¹. Delegația aliaților s-a deplasat la București, între altele, și cu scopul de a solicita și perfecta cu reprezentanții noștri participarea aviației militare române la lupta împotriva dușmanului comun. În acea perioadă, Germania nazistă pierduse mai multe „sisteme” strategice care i-ar fi permis organizarea unei rezistențe de mai lungă durată în fața presiunii tot mai puternice a coaliției antihitleriste. Surpriza și deruta provocate de insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă a poporului român, loviturile puternice ale forțelor sovietice și ale trupelor armatei

de eliberare iugoslave aveau ca efect direct prăbușirea frontului german din sud-estul Europei.

Cu toate acestea, în perimetrul delimitat aproximativ de frontierele iugoslavo-bulgară-Dunăre, româno-iugoslavă și ungaro-iugoslavă și o linie ce lega această ultimă graniță de punctul de vărsare a Savei în Dunăre, la nord-vest de Belgrad, se semnalau mișcări de trupe ale inamicului care puteau deveni periculoase atât pentru forțele sovieto-iugoslave, cât și pentru cele româno-sovietice. În același timp, o eventuală redistribuire a trupelor hitleriste masate în zona menționată ar fi permis naziștilor să trimită unele divizii către Trieste, și de acolo, pe frontul din nordul Italiei, unde se aflau în ofensivă trupele americane și britanice, comandate de feldmareșalul H. Alexander². Pe măsură ce se retrăgeau din Bulgaria și Grecia, unitățile germane afluiău spre Belgrad — puternic nod de comunicații — propice grupărilor și regroupărilor, ca și transporturilor. Atita timp cât hitleriștii erau masați în această zonă, nu se elimina nici eventualitatea unei bătălii pentru capitala iugoslavă. Există deci un spațiu în care germanii își puteau constitui o masă de manevră aptă să acționeze în direcțiile amintite mai sus, producându-se astfel o conjunctură ce ar fi facilitat depășirea teatrului de operații est-european, vizind nordul Peninsulei Balcanice și frontul din nordul Italiei, deci o bună parte din întreg teatrul de război continental.

² Alexander, Harold George (1891-1969) a comandat forțele britanice în Orientul Mijlociu (1942-1943); în 1943-1944 a fost comandant șef al operațiilor militare din Mediterana — n.r.

¹ Vezi Magazin Istorie, nr. 8/1974.

Misiunea nu suferea nici o aminare

Încă înainte de luna august 1944, MAAF executase bombardamente sistematice asupra obiectivelor militare naziste din Iugoslavia și Ungaria. Odată cu schimbarea situației strategice din zona respectivă, Comandamentul MAAF a trebuit să-și modifice planul de operații, inclusiv prin includerea în acesta a unor acțiuni de cooperare cu România.

Cu toate că, în situația existentă atunci, mijloacele aeriene românești erau modeste, în comparație cu ale celorlalte forțe aeriene angajate în luptă, participarea românească a fost rapid organizată și a intrat imediat în acțiune, prin intermediul unui grup de ofițeri aero români, din care făceam și eu parte¹.

Una din primele întâlniri de lucru ale ofițerilor americani și români a avut loc într-o zi cu ploaie torențială. În scopul urgentării acțiunilor de cooperare, după primele noastre contacte cu ofițerii americani, pentru câteva zile, s-a deplasat la București chiar comandantul șef al MAAF, generalul Ira C. Eacker. Aliații ne-au întrebat ce informații aveam despre mișcările de trupe inamice în zona Belgradului. Împreună cu locotenentul Beverly Bowie, am avut o discuție detaliată cu șeful Biroului de informații, căpitanul-aviator Titus Ceașu. Datele furnizate de noi erau însă incomplete. Locotenentul Bowie, ca și superiorul său, locotenent-colonelul Bradford Magill (șeful „Grupei de analiză operațională” din cadrul grupului de ofițeri americani ai MAAF sosiți la București) au insistat asupra necesității obținerii unor date cât mai cuprinzătoare și mai precise asupra efectivelor inamice din zona Belgradului și a dispozițiilor lor, pentru ca aviația aliată să poată organiza acțiunea de anihilare.

¹ La început, grupul a fost format din (în ordinea numărării lor): sublocotenentii D. Giurcăneanu, M. Oroveanu și căpitanul I. Gînga; ulterior li s-au adăugat și alți ofițeri români — n.n.

În acest sens, aliații ne-au solicitat concursul, cerîndu-ne să efectuăm unele recunoașteri aeriene în zona amintită.

Dar condițiile meteorologice îngreunau mult o astfel de misiune. După câteva zile însoțite, începuse o vreme rece, cu plafon jos și încărcat, ceea ce constituia o reală piedică pentru misiunile de cercetare aeriană, mai ales cînd trebuiau folosite și mijloacele fotografice.

În ciuda acestor dificultăți, Statul major al aerului a dat dispoziții Corpului 1 aerian să efectueze o recunoaștere în zona indicată de aliați. Ordinul care trebuia executat fără nici o întîrziere a fost transmis în seara zilei de 7 septembrie 1944 Escadrilei 2 recunoaștere (îndepărtată), care sosise de câteva zile pe un aeroport din Transilvania, ca urmare a încadrării ei în cadrul Corpului 1 aerian, destinat operațiilor împotriva trupelor hitleriste și horthyste din această parte a țării: „...Se va cerceta imediat teritoriul mărginit de axa Bela Krkva-Vršač-Belgrad-Seghedin-Mako, cu luare de fotografii la toate obiectivele ce comportă acțiuni de bombardament, insistîndu-se asupra spațiului Belgrad și împrejurimi”.

Itinerarul era foarte lung: o bună parte din teritoriul sîrbesc, mai ales zona orașului Belgrad și o fișie din sudul Ungariei. O asemenea misiune implica un echipaj „tare”, îndeosebi un observator-șef de bord de înaltă competență. Pentru această acțiune a fost desemnat căpitanul Ilie Teodorescu.

„Pozele” erau încă ude

La București, așteptare încredută. A doua zi, 8 septembrie, către prînz, teleimprimatorul ne-a adus o primă veste. Echipajul căruia i se încredinșase executarea mi-

siunii pornise pe itinerarul indicat de Statul major al aerului. După întoarcere, urma să transmită raportul informativ, inclusiv fotografiile, dacă va fi fost posibilă efectuarea lor. La scurt timp ne-a sosit un nou mesaj din partea Corpului 1 aerian: misiunea a reușit; avionul a reintrat în spațiul aerian român, dar a comunicat că fusese lovit și existau răniți la bord. În ceea ce privește raportul scris, acesta urma să ajungă la București abia peste o zi-două, ceea ce era foarte tirziu. M-am deplasat la Statul major al aerului, unde l-am găsit pe generalul aviator G. Gîrleanu și pe șeful meu, comandorul aviator Octav Grigoriu. Le-am comunicat cele întîmplate, solicitîndu-le ajutorul pentru a intra cît mai repede în posesia rezultatelor cercetării. S-a luat legătura cu Corpul 1 aerian și s-a stabilit ca fotografiile să fie dezvoltate imediat și să fie întocmit un prim raport, îndată după sosirea echipajului din misiune. În același timp, am primit aprobarea să mă deplasez cu un avion la Escadrila 2 recunoaștere.

Peste două ore eram acolo. Căpitanul Ilie Teodorescu, care abia fusese pansat, dicta: „La Bela Krkva, circa 300 vagoane cu material militar; în gara Pancevo, aproape 400 vagoane similare; pe aerodromul de la nord de Pancevo, 20 avioane, atît monomotoare, cît și bimotoare; în portul Pancevo, 18 nave ancorate, parte fiind șlepurî încărcate cu material militar; la Belgrad, două poduri peste Dunăre încă în folosință, iar în port circa 70 nave de diferite tipuri, multe fiind încărcate cu materiale acoperite cu rețele de camuflaj; pe aerodromul Belgrad-Zemun, 34 avioane, dintre care trei ME-323 Gigant; la Seghedin, în gară, vreo 500 vagoane, din unele se descărca materialul militar; podul peste Tisa în folosință; în gara Mako, aproape 400 vagoane”. În raport se menționa, de asemenea, că

pe traseu apărarea antiaeriană inamică era slabă, cu excepția zonei Belgrad, îndeosebi în partea de sud a orașului, unde era foarte puternică (schijeile ei loviseră și avionul care executase cercetarea).

Pînă și-a încheiat căpitanul Teodorescu raportul, s-a efectuat și dezvoltarea clișeeilor. Cu cîrnat raportului în mînă și cu „pozele” încă ude, am sărit în avion și pe înserate am fost înapoi la București. L-am găsit pe comandorul Grigoriu puțin îngrijorat. Aviația hitleristă execută încă incursiuni în zona terenurilor noastre de zbor din vestul Olteniei și din sudul Transilvaniei și un avion de legătură, nelarmat și destul de lent, ca cel cu care făcusem deplasarea, ar fi fost o pradă ușoară.

Am prezentat documentele aduse și, intrînd la căpitanul Ceaușu, l-am convocat telefonic pe locotenentul Bowie. Am tradus în grabă datele asupra obiectivelor, în timp ce Ceaușu verifica și completa interpretarea fotografiilor aeriene. Bowie n-a rămas cu noi decît vreo 10 minute. Se grăbea să se înapoieze spre a

pregăti raportul pentru MAAF. A doua zi, în zori, avionul currier american, ce aștepta pe aerodromul Popești-Leordeni pentru a prelua datele rezultate, a decolat.

La cîtva timp, Bowie ne-a anunțat că Armata 15 aeriană americană, principala componentă strategică a MAAF, a executat o serie de bombardamente „pline de rezultate”. La 17 și 19 septembrie, ca și în zilele următoare, Escadrila 2 recunoaștere a continuat să îndeplinească și alte misiuni, fie pentru a constata efectele bombardamentelor efectuate de americani, fie pentru a indica diferite obiective bombardierelor grele aliate. Cît privește eficacitatea acestora, într-un comunicat publicat de aliați în 18 septembrie 1944, se anunța că MAAF a executat în acea perioadă 2000 ieșiri-avion, pierzînd 11 aparate proprii, și că bombardierele grele din Armata 15, escortate de avioane de vînătoare, au atacat obiective feroviare, poduri, aerodromuri și parcuri de material militar din nord-estul Iugoslaviei și sudul Ungariei. Rezultate

foarte bune au fost obținute asupra obiectivelor din zona Belgrad.

În noiembrie, generalul-comandant aviator R. Enescu — șeful Statului major al aerului, generalul Gîrleanu și comandorul Grigoriu au primit vizita „protocolară” a colonelului aviator J. Batjer, locotenent-colonelului B. Magill, locotenentului B. Bowie și a altor doi ofițeri americani. În numele Comandamentului MAAF și în special al Armatei 15 aeriană americană, colonelul Batjer a exprimat mulțumiri și cuvinte de laudă pentru cooperarea forțelor aeriene române cu comandamentele și marile unități aeriene aliate în lupta pentru înfrîngerea Germaniei fasciste. La rîndul său, generalul R. Enescu a arătat că partea românească era tot atît de mulțumită pentru rezultatele obținute în acțiunea comună pe frontul antihitlerist.

FIȘIER BIBLIOGRAFIC

Arhiva Ministerului Apărării Naționale, dosarul 1 377/88 (fost 636/58); Statul Major al Aerului, filele 1 000, 1 005, 1 016, 1 018, 1 079 și 1 080; colecția Keesing, vol. 1944, p. 6 708.

. Clio anunță . Clio anunță . Clio anun Muzeul clopotelor

La Apolda, un mic oraș din Republica Democrată Germană, există, din 1952, un muzeu unic în lume: Glockenmuseum (Muzeul Clopotelor). În sălile lui te întîmpină forme și sunete dintre cele mai variate, oferite de clopote egiptene, babiloniene, asiriene, indiene, grecești, romane, chinezești, japoneze, polineziene, amerindiene sau de altă proveniență. Tot acolo poți afla istoria fiecărui exponat confectionat din bronz sau fier, din ceramică, alamă sau chiar din strălucitorul porțelan alb-albastru de Meissen.

În Apolda a existat, încă din 1702, cea mai vestită turnătorie de clopote din Germania; astăzi încă

se mai produc aici clopote din bronz. Și tot în această localitate a fost realizat, în 1956, clopotul memorial al lagărului de la Buchenwald, ale cărui sunete sînt menite să cheme la reculegere în memoria milioanei de martiri ai flăgelului hitlerist.

Faptul că originalul muzeu este cuprins în rețeaua de instituții culturale socotite de UNESCO drept reprezentative pentru civilizația umană este o mărturie concludentă a valorii sale.

V. I.

Clopot din bronz, încadrat în abanos sculptat (China, secolul XV)

Înălțimea
domurilor
9 900 m

Sanctuarul naval baltic
11 900 m

Virtut clădirii Amiralității
15 100 m

Catedrala St. Isaac
14 700 m

Biserica
16 200 m

CELE DOUĂ MISIUNI ALE FLOTEI

N. G. KUZNEȚOV
amiral al Uniunii Sovietice

În anii celui de-al doilea război mondial, flota militară sovietică a luptat cu eroism, alături de celelalte forțe armate ale U.R.S.S., împotriva dușmanului hitlerist. Pierderea vremelnică, la începutul războiului, a unei însemnate părți din teritoriul sovietic, unde erau situate o serie de importante baze navale, ca și caracterul hotărâtor imprimat ostilităților de lupte terestre, au determinat, mai ales în prima fază, modificări serioase în planul de luptă al forțelor navale. În acea perioadă, flota a depus mari eforturi pentru asigurarea dinspre mare a flancurilor forțelor terestre și sprijinirea operațiilor lor de apărare. Au luptat cu abnegație navele care își apărau bazele, aviația flotei — folosită mult și în spațiul aerian deasupra uscatului — submarinele care atacau comunicațiile dușmanului. De o binemerită glorie s-a acoperit infanteria marină. În total, în cursul războiului, unitățile navale au pus la dispoziția fronturilor terestre 42 brigăzi de pușcași marini și un număr de batalioane independente, cu un efectiv de peste 400 000 oameni.

În fazele ulterioare ale războiului, forțele navale au participat la operațiile ofensive ale armatei sovietice în zonele de litoral și au continuat să atace cu intensitate crescândă comunicațiile dușmanului. Cooperind cu trupele terestre, flota a executat peste 100 debarcări

de desanturi operative și tactice la flancurile grupărilor inamice și în spatele frontului lor. În același timp, pe mare, inamicul a pierdut circa 1 300 nave de transport și peste 1 200 nave de luptă și auxiliare. Forțele navale au efectuat, de asemenea, un mare volum de transporturi de trupe și au participat la operațiile de asigurare a convoaielor de nave cu tehnică de luptă și alte materiale destinate U.R.S.S.

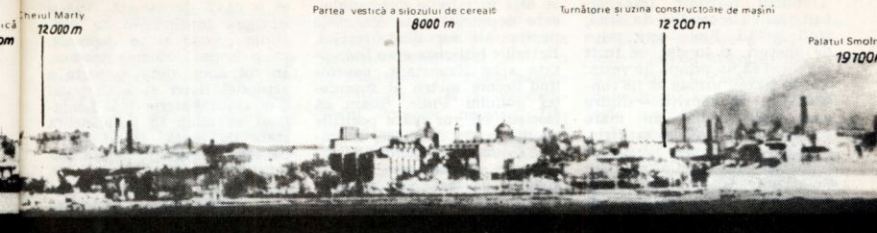
Vitejiei și spiritului de jertfă, dovedite de marinarii sovietici în lupta pentru înfrângerea Germaniei fasciste, le este consacrată și lucrarea memorialistică¹ scrisă de fostul comandant al poporului pentru Flota maritimă militară a U.R.S.S., amiralul N. G. Kuznețov, erou al Uniunii Sovietice.

Cartea pune la dispoziția cititorului o informație bogată despre operațiile importante ale marinei sovietice, activitățile comandamentelor, dezbaterile problemelor flotei la Comandamentul suprem, legăturile și colaborarea cu aliații.

Firește, însă, ca orice lucrare din genul memorialistic, ea reflectă, într-o viziune proprie autorului acele fapte pe care el le-a cunoscut mai îndeaproape și le-a reținut sau reîmpresat în memorie în momentul elaborării cărții. Însuși amiralul Kuznețov ne atrage atenția în prefață asupra acestui aspect.

În acest context, remarcăm, de pildă, lipsa unor informații importante ca și contradicțiile ce apar în paragraful în care, vorbind de acțiunile Flotei dunărene sovietice în timpul și după ofensiva de la Iași-Chișinău, autorul amintește de insurecția din august 1944 din

¹ N.G. Kuznețov, *Spre victorie*. Editura Militară a Ministerului Apărării al U.R.S.S., Moscova, 1975.

Fotografie executată prin teleobiectiv, de către un observator al Wehrmacht-ului, asupra unor repere din Leningradul încercuit. Cifrele arată depărtarea obiectivelor de punctul de observație

țara noastră și de faptul că noul guvern român a declarat război Germaniei hitleriste. Fără unele explicații necesare, pe care amiralul Kuznetsov nu le dă, cititorul nu poate înțelege, însă, de ce autorul scrie, cu referire la zilele de 27-28 august, despre capitularea Flotei dinăre române, sau afirmațiile sale că sute de nave și ambarcațiuni germane s-ar fi retras nestinșgherite până la punctul Prahova pe Dunăre, unde ar fi fost oprite de trupe ale Frontului 2 ucrainean. Lucrurile apar mai clare, dacă completăm cele relatate de amiralul Kuznetsov cu informațiile conținute într-o lucrare de cercetare — monografia lui I. I. Loctionov¹ consacrată Flotei sovietice de Dunăre, scrisă pe baza materialelor de arhivă și a consultării foștilor comandanți ai flotei. Autorul acestei lucrări ne informează că, atunci cînd, la 26 august 1944, comandantul Diviziei fluviale române s-a întâlnit cu contraamiralul Gorșkov și i-a declarat că are imputerniciri să discute cu Comandamentul Flotei sovietice de Dunăre problema luptei comune împotriva trupelor și navelor hitleriste, comandantul flotei sovietice i-a răspuns că nu a primit indicații cu privire la încetarea acțiunilor de luptă împotriva navelor române și a cerut ca acestea să se concentreze în rada Izmailului și să capituleze. Din această relatare, putem deci trage concluzia că, defecțiuni de comunicare sau alte motive au făcut ca, în 26 august, în acest sector să nu se aplice încă ordinul din 25 august al Comandamentului suprem

sovietic care indica un alt comportament față de forțele române ce luptau împotriva hitleriștilor și cerea să le fie lăsat tot armamentul, inclusiv cel greu.

În fapt, însă, după cum arată I. I. Loctionov, după concentrarea navelor la Izmail, ele „au acționat împreună cu flota de Dunăre. În această luptă s-a născut frăția de arme a marinarilor sovietici și români”².

În ce privește convoiul hitlerist care a pornit de la Brăila în susul Dunării, I. I. Loctionov precizează că „între 26 și 31 august, navele germane au mers în sus pe Dunăre sub focul artileriei și navelor române. La Cernavodă și Calafat, nemții au pierdut peste 30 nave de luptă și auxiliare și în jur de 1000 morți. În zona Turnu-Severin, artileria română a barat drumul navelor germane”³. În cele din urmă, neputînd străbate, în aceste condiții, spre Belgrad și cunoscînd faptul că se apropie trupele Frontului 2 ucrainean, hitleriștii și-au trimis navele la fund lîngă Prahova, cu excepția unui mic număr de ambarcațiuni.

*

Fragmentul pe care îl prezentăm se referă la acțiunea flotei sovietice în timpul luptelor pentru respingerea definitivă a dușmanului de lîngă orașul-erou Leningrad. Paragraful respectiv continuă, de fapt, descrierea acelor acțiuni ale flotei care au fost legate de apărarea eroică a Leningradului și, apoi, de ruperea blocadei în 1943.

VI. ZAHARESCU

Capul de pod de la Oranienbaum

Încă de la începutul războiului, la direcțiile Comisariatului poporului și la Statul major principal al marinei se lucra zi și noapte. Oamenii se odihneau, în schimburi, cîteva ore pe zi.

Cînd flotele se bucurau de oarecare liniște, șeful Statului

major principal al marinei, amiralul I. S. Isacov, iar în lipsa lui, contraamiralul V. A. Alfuzov, îmi prezentau raportul de două ori pe zi. În situațiile „fierbinți”, rapoartele îmi parveneau mai frecvent; adesea nu aveam nici eu răbdarea să aștept și mă duceam la ofițerii Direcției operații, unde urmăream pe hartă evoluția evenimentelor.

Așa am procedat și atunci cînd trupele noastre se pregă-

teau să lichideze blocada Leningradului. În această operație, flotei îi reveneau două misiuni principale: să asigure transportul trupelor spre capul de pod Oranienbaum și să bombardeze cu întreaga putere de foc a artileriei de coastă și de pe nave fortificațiile dușmanului, aflate în fișia de ofensivă a trupelor noastre.

Nici una dintre aceste misiuni nu era ușor de îndeplinit.

¹ I. I. Loctionov, *Dunaiskaja flotilla v godi velikoi otečestvennoi vojni*, Moscva, 1962.

² Op. cit., p. 114.

³ Op. cit., p. 116. În legătură cu acest episod vezi și *Magazin istorie*, nr. 7-8/1969, pp. 39-40.

Trebuiau realizate transporturi masive în condiții de iarnă, când golful Finic este prins de ghețuri, și în așa fel încît inamicul să nu prindă de veste. Tot în secret, urmau să fie concentrate pe poziții — dintre care multe noi — un mare număr de piese de artilerie, inclusiv staționare.

Planul Marelui Cartier General prevedea ca la operația pentru eliberarea regiunii Leningrad și a orașului Novgorod să ia parte trupele Fronturilor Leningrad (comandant — general de armată L. A. Govorov) și Volhov (comandant — general de armată C. A. Meretkov), în cooperare cu Flota baltică, purtătoare a ordinului „Drapelul Roșu” (comandant — amiralul V. F. Tribut) și cu Frontul 2 baltic (comandant — general de armată M. Popov), cu sprijinul aviației cu rază mare de acțiune și al unor mari unități de partizani.

În acea perioadă, aproape întreaga coastă a golfului Finic se afla încă în minile dușmanului. Ca și în lunile precedente de luptă, pe căile de comunicație ale hitleriștilor puteau fi utilizate doar submarine și avioane. În condiții grele, flota noastră continuă să trimită la fund nave de transport fasciste, să dea lovituri legăturilor maritime ale dușmanului.

Flota baltică își avea bazele principale la Leningrad și Kronstadt. În operația pentru eliberarea completă a regiunii Leningrad, ea urma să ajute la transferarea Armatei 2 de șoc de la Leningrad la capul de pod Oranienbaum, prin localitatea Lisii Nos. Menținut de trupele sovietice de la începutul războiului, acest cap de pod era considerat de Marele Cartier General drept cel mai potrivit pentru organizarea uneia din loviturile principale asupra inamicului, care se aștepta mai puțin la un atac din această direcție. Totodată, spre acest punct era mai ușor să se trimită întărituri în cursul ofensivei.

Regruparea trupelor se desfășura într-o situație foarte complexă. Să nu uităm că Leningradul abia fusese deblocat, rămînînd, însă, asediat dinspre mare. Golful Finic

se afla în minile dușmanului, care depusese toate eforturile pentru a-i fortifica litoralul. Bateriile hitleriste erau îndreptate spre Kronstadt, controlînd fiecare metru al suprafeței golfului Finic. Știam că fasciștii își vor apăra pozițiile cu disperare, deoarece, în cazul că le-ar fi pierdut, le-ar fi venit foarte greu ca, în condiții de iarnă, să se întărească rapid pe noi alinamente.

Transferarea unităților Armatei 2 de șoc a generalului I. I. Fediuninski spre capul de pod de la Oranienbaum s-a transformat într-o adevărată epopee. Îndeplinirea misiunii a revenit forțelor bazei militare navale de la Leningrad, comandată de contraamiralul I. D. Culeșov, și a celor ale raionului de apărare naval Kronstadt (K.M.O.R.) de sub comanda contraamiralului G. I. Levenco. La 5 noiembrie, am primit primele comunicări cu privire la începerea operațiilor de transport. Erau foarte sumare dar, citindu-le, îmi imaginam cu claritate cum se petreceau lucrurile. Întineric beznă. Ger. Vint. Sub focul de artilerie al inamicului, trupele se concentrău la Lisii Nos, lângă Leningrad. Aici avea loc imbarcarea pe nave.

Într-o primă etapă, de la 5 la 20 noiembrie 1943, la operațiile de transport au luat parte 2 vase puitoare de mine cu plasă, 2 șlepuri autopurtate de desant, 6 dragoare, 18 șlepuri și remorchere. Escortarea a căzut în sarcina căpitanului de rangul 1 F. L. Jurcovich, a comandanților de divizioane de dragoare, căpitanii de rangul 3 N. P. Vizirov și M. A. Oparin. Operațiile de imbarcare în rada portului Lisii Nos au fost conduse de căpitanii de rangul 2 P. V. Sceavțov și F. F. Tîrșevici, iar cele de debarcare la Oranienbaum — de căpitanul de rangul 2, N. A. Crat și maiorul A. Bril. În această etapă au fost realizate 93 curse.

Între 23 decembrie 1943 și 21 ianuarie 1944 a avut loc a doua etapă a operațiilor de transport, pentru care au fost afectate 2 vase puitoare de mine cu plasă, 4 șlepuri autopurtate, 11 șlepuri remorcate, 21 dragoare, 4 remorchere spărgătoare de gheață, 9 remorchere, o navă de transport

și o navă de escortă. Vasele navigau lupțindu-se cu ghețurile groase și se deplasau, ca și înainte, numai noaptea. În tot acest timp, o parte a artileriei flotei și a Corpului 3 de contrabaterie de la Leningrad se aflau în permanentă stare de luptă, avînd gurile de foc îndreptate asupra bateriilor germane.

Toți acționarii eroici — marinarii, infanteriștii, muncitorii fluviali și cei portuari. În general, la Leningrad, limitele dintre liniile de luptă și spatele frontului nu mai existau de mult. La apărarea și eliberarea orașului lui Lenin participau toți, fără excepție, militarii și civili. În total, prin operațiile de transport, au fost transferați la capul de pod amintit peste 50 000 ostași, 211 tancuri și 670 tunuri.

Pe front, nimănui nu-i este ușor

Un însemnat ajutor au acordat trupelor noastre aviația KBF¹ (comandant — generallocotenent de aviație M. I. Samohin) și apărarea de coastă (comandant — general-maior I. V. Malahovșchi). În fișia de ofensivă a Armatei 2 de șoc, 84 din cele 197 tunuri de calibru mare aparțineau artileriei marine. Contribuția lor a fost însemnată, îndeosebi în prima etapă a ofensivei; ele au distrus puternicele fortificații ale inamicului, ținînd sub foc întreaga fișie principală a apărării sale și parțial a doua fișie. Aviația de șoc care a acționat în spațiul aerian a fost alcătuită din 52 bombardiere (dintre care 22 avioane purtătoare de torpile), 71 avioane de asalt, 175 avioane de vînoaștere, 21 avioane de recunoaștere și reglare a tirului. Fiind dispuse pe aerodromurile de lîngă coastă și de pe insule, aceste forțe au fost mai aproape de cîmpul de luptă; în plus, acționînd dinspre golful Finic, le-a venit mai ușor să străpungă sistemul apărării antiaeriene a inamicului. Aviația flotei a executat lovituri asupra obiectivelor inamicului de la Volo-

¹ Krasnoznamennii Baltiiskii Flot — Flota baltică purtătoare a ordinului „Drapelul Roșu” — n.t.

sovo și Luga pînă la Tallin și Riga.

După o puternică pregătire de artilerie, în dimineața zilei de 14 ianuarie, trupele Armatei 2 de șoc au pornit la atac, avînd sprijinul neîntrerupt al artileriei și aviației flotei. Rupînd fișa fortificată a inamicului, trupele noastre au înaintat cu hotărîre pe direcția Ropșa. La 15 ianuarie a trecut la ofensivă și Armata 42. După ce a eliberat Krasnoe Selo, s-a angajat și ea pe direcția Ropșa. În același timp, trupele Frontului Volhov, rupînd apărarea inamicului, au desfășurat ofensiva în zona orașului Novgorod. La 19 ianuarie, a fost eliberată Ropșa; rămășițele grupării inamice de la Peterhof-Strel'ninsk au fost încercuite.

Între 14 și 30 ianuarie, trupele Fronturilor Leningrad și Volhov, cu participarea activă a flotei, au deblocat complet Leningradul și au produs o înfrîngere severă Armatei 18 a inamicului. În această etapă, trupele au primit un ajutor substanțial din partea artileriei maritime, care a executat 1113 trageri, împrôșcînd pozițiile dușmanului cu 24 923

proiectile. Loviturile au fost îndreptate în special împotriva bateriilor inamicului pentru a le împiedica să tragă asupra Leningradului și a dispozitivului trupelor noastre. Din considerente tactice, în cursul operației din apropierea Leningradului, artileriei noastre i-a fost atribuit un rol deosebit.

Cît privește aviația flotei, care a acționat împreună cu Armata 13 aeriană a Frontului Leningrad, numai în cursul primei etape a operației ea a efectuat circa 1 100 zboruri. Participarea cea mai intensă a avut-o aviația de asalt, executînd lovituri asupra dispozitivului de luptă al grupării inamice de la Peterhof-Strel'ninsk.

Pe front, nimănu-i nu-i este ușor. Dar în acele zile, cel mai dificil le-a fost, totuși, piloților. Zborul era mult îngreunat de plafonul foarte coborît al norilor, vizibilitatea fiind foarte proastă. Din această cauză, avioanele de asalt acționau în grupuri mici, la o altitudine foarte redusă.

Cooperarea dintre artileria armatei de uscat și cea a marinei a contribuit la ruperea apărării inamicului pe toată

adîncimea tactică. Artileria unităților terestre a lovit primele linii de apărare, iar cea a marinei și a Rezervei Comandamentului suprem — obiectivele mai îndepărtate.

În cea de-a doua etapă a ofensivei, 31 ianuarie-15 februarie, inamicul a fost respins dincolo de limitele tirului artileriei de pe nave și al celei staționare. Trupele Frontului Leningrad au fost sprijinite acum, în special, de aviația flotei.

Odată cu ieșirea trupelor noastre pe linia rîului Narva, Consiliul militar al flotei a luat măsuri pentru refacerea rețelei de aerodromuri, ca și pentru o nouă amplasare a unităților de apărare antiaeriană și a artileriei de coastă. Dar marea înghețată și distrugerea căilor ferate de către inamicul în retragere au întîrziat aceste lucrări. Pînă la începerea luptelor pentru linia fortificată Narva am reușit să aducem mai aproape de front numai o parte din aviația flotei și unele baterii ale apărării de coastă; în plus, am dizlocat în zonă 3 canoniere și un număr mic de dragoare și vedete.

Marinari sovietici luînd parte la luptele terestre

„Dosarele” istoriei contemporane

Istoricul și sociologul francez Robert Aron (1898-1975) este autorul unor eseuri și al unor valoroase lucrări istorice, unele traduse în multe alte limbi, între care: *Décadence de la nation française* (1931); *La révolution nécessaire* (1933); *Principes du fédéralisme* (1948); *Victoire à Waterloo* (1937); *Le piège où nous a pris l'Histoire — cronica anilor 1940-1944* (1950); *Histoire de la libération de la France — cronica perioadei lunie 1944-mai 1945* (1954); *Les origines de la guerre d'Algérie* (1962); *Les grands dossiers de l'histoire contemporaine* (1962); *Nouveaux grands dossiers de l'histoire contemporaine* (1964) etc. R. Aron a adus o contribuție prețioasă la cunoașterea unor perioade ale istoriei contemporane. Interpretările sale au suferit, însă, uneori, de pe urma unei viziuni subiectiviste, lipsită de armătura științifică a materialismului istoric. Cu puțin înainte de a muri, acest cercetător pasionat ne-a acordat următorul interviu:

— Ce v-a determinat să scrieți *Les grands dossiers de l'histoire contemporaine*?

— Reacțiile, de altfel foarte favorabile, cu care publicul a primit două alte cărți scrise anterior — *L'histoire de Vichy*¹ și *L'histoire de la Libération* — mi-au dovedit că unele episoade cuprinse în aceste lucrări se cereau amplificate printr-un plus de informații. Pentru a satisface aceste cerințe ale cititorului de literatură istorică, am reluat o serie de momente din cărțile amintite, pe care le-am tratat separat, slujindu-mă de informații suplimentare foarte bogate. Așa au apărut *Les grands dossiers de l'histoire contemporaine* și *Les nouveaux grands dossiers de l'histoire contemporaine*.

— După părerea dv., ce calitate trebuie să posedे un istoric?

— În primul rând, obiectivitatea. *Sine ira nec studio*, scria Tacit, adică să nu fie nici minios, nici părtinitor față de nimeni. E preferabil, apoi, să nu aibă pofta onorurilor și a titlurilor. Citez în acest sens pe unul din marii noștri filozofi: „Nu cer patriei mele — notează Montesquieu în *Cartelele lui* — nici pensie, nici onoruri, nici distincții. Mă simt pe deplin răsplătit prin aerul pe care-l respir aici. Aș vrea ca nimic să nu-l altereze”.

Fiind obiectiv, istoricul nu trebuie să fie, însă, și indiferent. Se cere ca el să fie sensibil față de frământările epocii pe care o abordează spre a-și lua din ele forța necesară căutării adevărului.

¹ În colaborare cu Georgette Elbey, 1954 — n.a.

— Credeți că adevărul istoric poate fi descoperit și explicat cu ușurință?

— Rareori, adevărul — care, în istorie, trebuie totdeauna spus — este ușor de descoperit și ușor de explicat.

Cercetătorul care se ocupă de istoria contemporană, este, prin forța împrejurărilor, primul care purcede la elucidarea evenimentelor recente, încercând să explice o epocă încă de nimeni descrisă până la el. E cel dintâi care defrișează pădurea virgină a intereselor de tot felul, care generează politica. Pentru asta, trebuie să știe să vadă limpede și să aplice o metodă strict științifică. În cercetarea unor evenimente încă confuze.

— Și, rămânând tot în zona contemporaneității, ce părere aveți despre izvoarele care stau la îndemina cercetătorului?

— Este vorba de trei categorii de izvoare, inegale ca valoare: mărturiile tipărite, cele verbale și documentele.

Mărturiile tipărite: memoriile, cărți sau articole din reviste și ziare, constituie o sursă prețioasă, dar, în același timp, primejdioasă. Este drept, majoritatea sînt scrise de oameni care au asistat sau participat la evenimente și devaluie amănunte uneori de mare importanță. Dar nu a rareori, aceste mărturii reflectă prea mult concepțiile, părerile, care cum este și firesc, au un caracter subiectiv, ale celor care le-au redactat. Riscul este și mai mare atunci cînd autorii mărturiilor sînt oameni de stat sau comandanți militari de prestigiu, fie că e vorba de Winston Churchill, de Eisenhower sau de de Gaulle; fiecare e, deseori, îndemnat (de altfel, pentru motive majore: rațiuni de stat sau interesul național) să prezinte evenimentele din punctul lui de vedere. Așa se explică cum nici unul din acești trei mari memorialiști nu înfăți-

șează același fapt în același chip. Se mai întâmplă ca un eveniment important să fie altfel relatat, la intervale de câțiva ani, chiar de același autor, atunci când circumstanțele sînt altele.

Mărturiile verbale sînt culese direct de la contemporani, pe cale orală. În acest caz, istoricul trebuie să verifice, să confrunte mărturiile culese cu documentele.

În principiu, documentele nu conțin alterări; acte de arhivă, acte administrative, acte militare, acte judiciare contemporane evenimentelor nu așteaptă, uneori, decît să fie scoase la lumină. Contribuția lor în cercetarea istoriei nu poate fi contestată.

— Cum ați utilizat aceste documente?

— Printre documentele pe care le-am folosit la redactarea lucrării mele *Les origines de la guerre d'Algérie*, se numără și așa-numitul *Raport Tubert*, din mai 1945, în care sînt consemnate lucrările unei comisii de anchetă asupra răscociei din Sétif (în ziua de 8 mai, au izbucnit la Sétif grave tulburări, singeros reprimite). Pentru prezența franceză în Alger evenimentul a însemnat un moment decisiv.

Consultarea raportului îmi era absolut necesară. Nu mi-a fost prea ușor. Conform dispozițiilor primite, toate exemplarele raportului trebuiau distruse, afară de trei, păstrate în mare secret. O împlinire fericită a făcut ca un prieten să-mi transmită, în mare taină, al patrulea exemplar și, astfel, am putut aduce explicații inedite și apropiate de adevăr despre acest eveniment tragic.

— Care este felul către care tinde istoricul?

— El nu poate fi, firește, decît unul: să explice evenimentele epocii pe care o tratează.

ASASINAREA LUI GEORGES MANDEL

ROBERT ARON

Publicăm, în continuare, un fragment din cartea lui Robert Aron, Marile dosare ale istoriei contemporane, despre asasinarea de către fasciștii francezi a fruntașului politic radical-socialist Georges Mandel. Rînd pe rînd, șef de cabinet al lui Clemenceau¹, redactor sau director al ziarelor radicale *Journal du Var*, *L'homme libre* și *L'homme enchainé*, ministru în cîteva guverne, în ciuda pozițiilor sale conservatoare, a fost în permanență adversarul politicii hitleriste de agresiune.

În 1936, cînd trupele germane au ocupat zona demilitarizată renană, Mandel a cerut mobilizarea generală, dar generalul Maurin, ministru de Război și generalissimul Gamelin au declarat că „sînt incapabili să mobilizeze cinci sau șase corpuri de armată spre a respinge pe malul drept al Rinului cele cîteva unități germane care trecuseră fluviul”². Peste doi ani, în septembrie 1938, la semnarea Acordului de la München, Mandel s-a opus dezmembrării Cehoslovaciei, aliata Franței și, în general, a luptat împotriva politicii conciliatoriste. În septembrie 1939, cînd cea mai mare parte a forțelor hitleriste erau angajate în atacarea Poloniei, fruntașul politic francez i-a cerut lui Gamelin să treacă la ofensivă pe Frontul de vest. Atitudinea sa consecvent antinazistă i-a atras ura hitleriștilor care, după ocuparea Franței, cu complicitatea colaboraționiștilor francezi, l-au arestat și întemnițat, sfîrșind prin a-l ucide în iulie 1944. Dar să-l lăsăm pe Robert Aron să ne povestească faptele.

¹ Georges Clemenceau (1841-1923), om politic francez, lider al Partidului Radical; prim-ministru (1906-1909, 1917-1920), unul dintre autorii Tratatului de pace de la Versailles (1919) — n.t.

² Francisque Varenne, Mon patron, Georges Mandel, Editions Défense de la France, Paris, 1948 — n.t.

Patru ani prin inchisorile și lagărele fasciste

Chiar în ziua înscăunării guvernului Pétain, Georges Mandel a fost prima victimă a arestărilor arbitrare, al căror număr a crescut, după aceea, mereu.

În ziua de 17 iunie 1940, Mandel lua masa, împreună cu prietena sa Béatrice Bretty¹, la restaurantul „Chapon Fin” din Bordeaux. La un moment dat, în sală a năvălit un comisar de poliție care, fără nici un fel de menajamente, l-a somat să-l urmeze. „Haide, sus!”, i-a ordonat el celui care, numai cu o zi mai înainte fusese încă ministrul² său.

Care era pretextul acestei arestări, hotărâtă de Raphaël Alibert, ministrul Justiției în noul guvern? O scrisoare anonimă, prin care Mandel și generalul Buhrer, comandantul trupelor coloniale, erau acuzați că ar fi strîns arme ca să-i asasineze pe miniștri. Cînd a aflat vestea, Albert Lebrun³ l-a convocat pe Alibert, cerîndu-i explicații; acesta n-a putut formula nici o acuzație precisă. Cercetînd mai atent lucrurile, șeful statului a constatat că, la Bordeaux, nu existau nici un fel de arme ascunse. Mandel a fost eliberat, iar șeful guvernului, Pétain, i-a cerut scuze.

Joi, 20 iunie. Pachetbotul „Massilia” a fost închiriat spre a transporta în Africa de Nord pe unii dintre parlamentarii francezi care urmau să se întîlnească pe celălalt tîrm al Mediteranei cu Albert Lebrun, președintele republicii, și cu unii din membrii fostului guvern⁴. În ziua de

21, la ora 12.30, nava a ridicat ancora cu destinația Casablanca, avînd la bord un senator și treizeci de deputați, printre care Daladier, Campinchi, Jean Zay, Mendès France⁵ și Mandel; acesta din urmă era însoțit de fiica sa, în vîrstă de zece ani, și de Béatrice Bretty. La sosirea în portul Casablanca, parlamentarii, coborînd pentru o zi pe uscat, au fost primiți în mod oficial de autoritățile din Maroc. În acest timp, Mandel a fost informat că guvernul englez i-a trimis la Casablanca pe Duff Cooper, ministrul Informațiilor, și pe Gort, șeful Marelui stat major imperial, pentru a lua contact cu el. Scopul discuțiilor trebuia să fie continuarea războiului de către Franța și trecerea lui Mandel în Anglia. Informat

Georges Mandel

despre aceasta, guvernul Pétain a interzis întrevvedere, englezii trebuind să se înapoieze în patrie fără să-și fi putut îndeplini misiunea. Împreună cu ceilalți pasageri, Mandel s-a înapoiat în aceeași seară pe vapor. A doua zi, parlamentarii au fost debarcați sub supravegherea poliștilor, masați pe chei. Unul dintre aceștia a ordonat:

— Toată lumea debarcă, afară de domnul Mandel!

Deținutul a fost transportat mai întîi la Fès, apoi la Ifrane, unde Béatrice Bretty, el și fata lui au rămas opt zile, avînd domiciliu obligatoriu într-un hotel păzit de poliție. De aici, a fost transferat la Rabat, apoi la Meknes, pentru

a fi judecat. Dar ce culpe i se puteau aduce cînd se știa că venise în Africa de Nord, pe cale oficială, cu avizul guvernului? Judecătorul însărcinat cu instruirea procesului a ajuns la concluzia că nu existau motive ca Mandel să fie pus sub urmărire. Judecătorul a fost mutat disciplinar și afacerea încredințată altui magistrat. Dar și acesta a pus aceeași concluzii. Drept urmare, a fost concediat, fără măcar să i se fi plătit salariul.

Mandel ar fi trebuit să fie pus în libertate. Ceea ce s-a și întîmplat, dar numai pentru două ore. Căci, după aceea, a fost urcat într-un avion și transportat, sub pază polițienească, în Franța.

Mai întîi a fost închis într-o cameră fără foc în castelul din Chazeron, de lângă Vichy. După două luni, a fost transportat la Tellevoisin, lângă Châteauroux, și ținut într-o cameră de 2 m pe 3, unde nu se aflau decît un pat de campanie, o chiuvetă și un hîrdău. De aici, a trimis mai multe telegrame guvernului de la Vichy, cerînd să fie judecat; nu a obținut, însă, nici un răspuns.

În decembrie 1940, Mandel a fost mutat într-o închisoare din localitatea Vals, unde a rămas 11 luni, fiind supus celor mai umilitoare vexațiuni. Aici, într-una din zile, a auzit la radio că mareșalul [Pétain — n.t.] ar studia cazul său. Această știre a fost urmată de o declarație a lui Pétain care decidea condamnarea lui Georges Mandel la detenție în fortul Portalet.

Deținutul a fost transportat în acest fort din Pirinei, situat pe o stîncă, la o altitudine de 800 metri, într-o celulă fără ferestre, așa că lumina electrică ardea tot timpul; zidurile încăperii șiroiau de apă, care forma adevărate băltoace. Mandel a rămas aici un an, fără să fi fost măcar interogată vreodată.

La 11 noiembrie 1942, germanii au ocupat zona liberă franceză. Știîndu-l pe Mandel amenințat cu moartea (nu declarase oare Abetz⁶ că ar vrea să-l gîtuie pe acesta chiar

⁶ Otto Abetz, spion hitlerist iar după înfrîngerea Franței, ambasadorul Reichului la Paris — n.t.

¹ Actriță la Comedia Franceză, cu care Mandel urma să se căsătorească — n.t.

² Mandel a fost ministru de Interne în guvernul Paul Reynaud, care a demisionat la 16 iunie 1940 — n.t.

³ Om politic francez (1871-1950), președintele republicii (1932-iulie 1940) — n.t.

⁴ Este vorba de guvernul prezidat de Paul Reynaud, care a demisionat la 16 iunie 1940, sub presiunea mareșalilor Pétain, Weygand și a unor politicieni filo-naști, în frunte cu Laval. Cei îmbarcați pe pachetbotul „Massilia” aveau intenția să formeze un guvern în exil în Africa de Nord, pentru a continua de acolo lupta împotriva Germaniei hitleriste — n.t.

⁵ Vezi Magazin Istoric, nr. 4/1973.

cu minile lui?), prietenii deținutului l-au rugat pe Laval să-l elibereze cât mai era timp. Laval a refuzat, însă. Și-a dat, totuși, cuvântul că, atâta vreme cât va fi ministru, deținutului de la Portalet nu i se va întâmpla nimic.

Mandel a întâmpinat noua situație cu curaj și demnitate. „Cel puțin așa, a spus el, lucrurile sînt clare. Prefer să am de-a face cu stăpîniile decît cu slugile lor”. Iar prima oară cînd o santineală germană, înarmată pînă în dinți, a fost pusă să-l străjuiască, a conchis: „Dacă au pus un soldat german aici, de pază, înseamnă că aliații au reputat o mare victorie”.

La 22 noiembrie, în ciuda angajamentului luat de Laval, Mandel a fost predat germanilor și internat în lagărul de la Oranienburg, odată cu Paul Reynaud, unde a rămas șase luni. De aci, a fost transferat, din motive rasiale, împreună cu Léon Blum, la Buchenwald, unde a stat un an.

Ultimul drum

Aflînd de moartea lui Philippe Henriot, ministrul Propagandei în guvernul de la Vichy, împușcat la 28 iunie 1944 de un grup din Rezistență, Mandel a spus cu simplitate: „Pentru mine, asta-i tare prost”. Într-adevăr, peste cîteva zile, Léon Blum l-a văzut plecînd spre o destinație și un destin care nu erau greu de bănuît. Naziștii l-au predat din nou autorităților de la Vichy.

La Paris, însă, Prefectura de poliție a refuzat să-l primească pe deținutul adus de Gestapo. În cele din urmă, la începutul lui iulie, Miliția fascistă a lui Darand¹ l-a internat în la Santé.

În ziua de 6 iulie, Knipping, unul din șefii Miliției, după ce a discutat cu Gestapoul, a însărcinat pe doi din subordonații săi, Frechoux și Mansuy, să organizeze asasinarea lui Mandel. Cei doi au pus

la punct toate amănuntele crimei.

În ziua de 7, ora 14, Knipping, însoțit de cinci milițieni fasciști și de un ofițer german, s-au prezentat la Santé pentru a-l ridica pe deținut. Directorul, vînd să împiedice asasinatul pe care îl presimțea, a ridicat obiecții asupra documentelor prezentate de fasciști. Sub amenințarea pistoalelor, a trebuit, însă, să cedeze.

În fața porții închisorii, staționau trei automobile. În primul, condus de Mansuy, se aflau trei fasciști: Pierre Boero, de 33 ani, fost negustor de încălțăminte la Nisa, Georges Neroni, de 27 ani, barman la Paris, și Pierre Lambert, de 30 ani, șofer mecanic la Montreuil-sous-Bois. Aici a fost urcat Mandel. În a doua mașină, condusă de Frechoux, așteptau un ofițer german în civil, Schmidt și doi milițieni fasciști, Vernon și Temple. În cea de-a treia mașină se afla doar Knipping. Acesta, după ce a asistat la plecarea celorlalte două automobile, a poruncit șoferului să întoarcă, plecînd spre birou.

Însoțitorii lui Mandel au luat cu ei provizii de benzină și de mâncare pentru a se lăsa să se creadă că ținta expediției ar fi castelul Brosse, lângă Vichy, unde Laval ceruse să fie dus prizonierul.

În drum spre Sens, din cauza unui bombardament, automobilele au fost obligate să se oprească. În acest timp, Boero l-a întrebat pe Frechoux:

— Ce facem cu Mandel?

— Îl ducem la castelul Brosse. Acolo, vor face ce vor crede cu el.

Atunci, Mansuy s-a apropiat de Frechoux, l-a tras deoparte și a început să discute cu el în șoaptă.

După ce a încetat alarma aeriană, mașinile au pornit din nou. În tot acest timp, prizonierul nu și-a părăsit nici o clipă locul. După spusele paznicilor săi, le-a vorbit tot timpul despre dragostea lui pentru Franța, a cărei soartă spera că se va schimba în curînd.

Ajungînd la încrucișarea dintre șoseaua națională și aceea ce duce spre Montargis, automobilele au luat-o pe un drum

de pădure. După vreo 150 m s-au oprit.

— Nu funcționează carburatorul, a spus Mansuy.

Mandel, care nu bănuia nimic, și-a dat o părere:

— Cred că n-are benzină.

Boero: — Nu-i nimic! Trebuie destupat jiclorul.

Între timp, Mandel și Neroni s-au dat și ei jos din mașină, așteptînd să fie înlăturată pana. Au făcut cîteva pași împreună, vorbind. În clipa aceea, a răsunat o rafală de pistol automat. Aflat la zece metri în spatele celor doi, Mansuy a tras asupra lui Mandel cu atîta furie încît n-a lipsit mult să-l rănească și pe Neroni. În trupul deținutului au fost descărcate două gloanțe. Cinci i-au străbătut toracele; alte două i-au atins minile. După ce s-a prăbușit, asasinii au mai tras în el încă două proiectile de la o mică distanță, unul în cap și unul în gît.

Frechoux s-a apropiat și el de cadavru. Stupefiat, Boero i-a strigat lui Mansuy:

— Ești nebun? Ce-i cu tine?

Mansuy i-a răspuns furios:

— Nu tu comanzi aici!

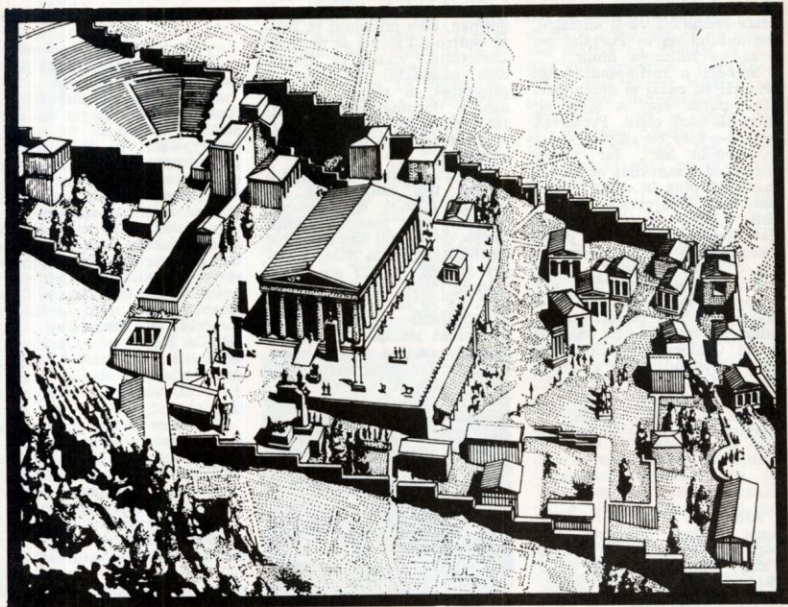
Apoi, Mansuy a mai tras o rafală asupra mașinii, pentru a simula un atentat.

După aceea, asasinii au transportat corpul victimei la Versailles și l-au depus la un spital. Primul căruia i s-a adus la cunoștință vestea a fost avocatul Besseler, un prieten devotat al defunctului. El a alergat imediat la Versailles, după care s-a străduit să anunțe familia celui ucis. Dar autoritățile nu i-au înlesnit demersurile, așa că la înmormîntarea fostului ministru nu au luat parte decît cîteva amici ai lui Besseler.

Ce s-a întîmplat cu asasinii? După eliberarea Franței, Frechoux a dispărut fără urmă. Unii pretind că se află în America de Sud. În cel-l privește pe Mansuy, după cum susține un martor ocular, el ar fi reușit să se strecoare înăuntrul Primăriei din Paris spre a-l asasina pe de Gaulle în ziua cînd acesta și-a făcut intrarea în oraș. Descoperit, ar fi fost executat în zorii zilei următoare.

Interviu, cuvînt introductiv și traducere de Paul B. MARIAN

¹ Joseph Darand, fascist notoriu și agent al hitlerismului, secretar general al Miliției (poliția fascistă a Franței ocupate) de la crearea ei. La 30 ianuarie 1943, a fost numit secretar de Stat pentru menținerea ordinii, apoi la Ministerul de Interne; a fost judecat și executat în 1945 — n.t.

ORACOLUL DIN DELFI

JEAN RIVERAIN

În secolul VI î.e.n. Delfi¹ era unul din orașele înfloritoare din Grecia, important centru comercial și, în același timp, loc de întâlnire a poezilor și artiștilor. Începând din anul 582 î.e.n., aici se organizau, din 4 în 4 ani, Jocurile Pithice, cele mai însemnate manifestări artistice și sportive panelenice după Jocurile Olimpice din acea vreme. Tradiția spunea că ele au fost instituite de însuși Apolo pentru celebrarea victoriei sale asupra șarpelui Python². Dar ceea ce a făcut faima acestui oraș a fost templul lui Apolo, unde oficia Pitia — oracolul³ din Delfi.

Localitatea era un vechi centru al oracolelor. Înainte de a fi fieful lui Apolo, la Delfi existaseră, cu secole înainte, sanctuare ale altor zeiități. La începutul sec. VI, locul a fost consacrat fiului lui Zeus, Delfi devenind un oraș sacerdotal de primă importanță în întreaga lume greacă.

Cercetările arheologice întreprinse aici au scos la iveală urmele existenței în același loc a trei temple, dintre care două au fost închinat fiului lui Zeus. Cel dintâi dintre acestea, de construcție mai modestă, a ars în anul 548 î.e.n. Al doilea, mult mai impozant și costisitor, a fost înălțat în 510 î.e.n. prin contribuția mai multor cetăți grecești, ca și a regelui Lidiei, Creso. Acest templu a fost năruit de un cutremur în 373 î.e.n. și reclădit la scurtă vreme. El a dăinuit peste 700 ani, până în 390 e.n., cînd a fost distrus din rațiuni religioase de împăratul roman creștin, Theodosiu.

Săpăturile arheologice au identificat, de asemenea, resturile a numeroase construcții, remarcabile prin arhitectura și decorațiile lor sculpturale, din toate epocile, începînd din sec. VII î.e.n. și pînă în sec. IV e.n. În împrejurimi, au fost descoperite o agora (piață), terme (băi publice), un teatru

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 4/1969.

² Este vorba, potrivit legendei, de „paznicul” templului zeiței Terra, situat la Delfi.

³ Cuvîntul are mai multe sensuri: sanctuar, profet, profeție.

și un gymnasium¹ din epoca romană. În muzeul care funcționează azi în Delfi sînt păstrate expodate de mare valoare, găsite în zona unde se aflau templele: ceramică, sculpturi etc. printre care și o piesă de bronz celebră — conducătorul unei cvadrigă², datînd din 407 î.e.n.

Apolo și Zeus au fost zeii care au avut cele mai multe sanctuare, unde oracolii făceau profeții. Alte zeități aveau și ele oracolii lor: Atena la Atena și Troia, Artemis la Sparta, Poseidon la Mantinea etc. Existau și oracoli „locali”, deci de mai mică însemnătate, preferați în chestiunile mai mărunte, deoarece prețul „consultărilor” era mai redus.

Profețiilor li se acorda o mare însemnătate în viața publică și particulară din vechea Eladă: erau cerute consultații asupra declanșării războaielor și încheierii păcii, în privința fondării de cetăți sau orașe, a unor calamități naturale (epidemii, inundații, incendii), a mersului recoltelor, ca și în chestiuni personale (căsătorie, boală, afaceri). Solicitanții făceau parte din toate categoriile sociale: regi, oameni politici, comandanți de oști, bogătași, ca și oameni simpli.

Cine era Pitia și cum își exercita ea profesia de preoteasă, reușind să cîștige încrederea atîtor naivi? Iată o întrebare la care găsim un răspuns și în fragmentul ce urmează, dintr-un articol al publicistului Jean Riverain, apărut în revista Histoire pour tous, în care autorul demitizează credința în oracole. Folosind un stil ironic, Riverain — reluînd această temă tratată și de alți autori — dezvăluie o serie de trucuri ale celor ce regizau „profețiile”.

I. D.

Apolo și templele sale

Pitia trebuia să fie o femeie virtuoasă, simplă și, de preferință, analfabetă. Era de dorit ca spiritul său să semene cu o încăpere goală, în așa fel încît comunicarea cu Apollo să nu fie influențată de prea multe amintiri, gânduri și lecturi.

Plutarh, care fusese preot la Delfi, scria despre Pitia: „Provine din una din familiile cele mai cinstite și respectabile de aici și a dus totdeauna o viață fără prihană; dar, fiind crescută în casa unor țărani săraci, nu aduce cu ea, coborînd în locurile profetice, nici o fărîmă de artă sau de cunoștințe și talent”.

Alegerea Pitiei se făcea în felul următor: preoții din Delfi, care auziseră vorbindu-se de o femeie oarecare, văduvă sau celibatară, cu reputație bună, mergeau la ea și o chestionau. Dacă examenul decurgea satisfăcător, femeia trebuia să-i părăsească pe ai săi pentru totdeauna, să-și abandoneze casa și să se lase închisă într-o lojă foarte mică din templul lui Apollo, de unde nu ieșea decît pentru a oficia.

Apolo mai avea și alte temple în afara celui din Delfi. Filozoful satiric Lucian de Samosata și-l închiuia astfel pe Zeus deplin-

gîndu-și fiul, deranjat zilnic cu întrebări și obligat să alerge de la un sanctuar la altul: „Acum trebuie să se afle la Delfi; o clipă mai tirziu aleargă la Colofon; de

tru a situa precis acest loc, ar fi dat drumul la doi vulturi, unul din extremitatea de apus a Pămîntului, celălalt din extremitatea răsăriteană. Zburînd o distanță egală, locul lor de întîlnire nu putea fi altul, conform matematicii, decît punctul căutat. Vulturii s-ar fi întîlnit deasupra unei văi a Focidei, acolo unde avea să fie Delfi. Aici, timp de mai multe secole, o piatră atîngută, despre care se spunea că ar fi căzut din cer — ca piatra neagră de la Mecca — primea sărutările pelerinilor.

În sec. V î.e.n., cînd civilizația greacă s-a întins de la coastele Asiei pînă la cele ale Italiei, de la Galia, Spania și Pontul Euxin, în nord, pînă la gurile Nilului în sud, centrul acestei lumi se găsea într-adevăr pe linia Focida. Mitologia îi susținea astfel pe geografi greci, care au luat obiceiul — urmat mai tirziu și de cei romani — de a plasa Delfi ca punct central al Pămîntului.

Apolo nu a fost primul care a dat oracole la Delfi: se pare că a fost precedat de zeita Terra. Dar legenda spune că Zeus s-a săturat curînd de procedeul barbar, **oniromancia**, adică ghicitul prin intermediul viselor, prin care Terra își comunica oracolele. Pelerinii, ațipii sau cu fundături într-un somn total, dacă își aminteau visele, le descriau unui „profet”, care le explica. „Terra, spune Euripide în **Ifigenia în Aulida**, trezește viziuni nocturne și vise care spuneau trecutul, prezentul și viitorul multor muritori în somnul lor obscur...”. Abia după ce a

În p. 28: reconstituire grafică a sanctuarului din Delfi

aici trece la Xanthos; apoi, în galop, la Claros, Delos și Branchide; într-un cuvînt, pretutindeni unde preoteasa, după ce a băut apa sfințită și a mestecat laur, se agită pe trepid și îi ordonă zeului să apară. El trebuie să sosească fără întîrziere, coordonîndu-și, deci, activitatea la toate oracolele, în așa fel încît să nu compromită creditul pe care îl are meseria sa...”

Delfi a rămas sanctuarul lui Apollo prin excelență, adevărata capitală religioasă a Greciei. Pentru greci, Delfi era și centrul lumii. Această credință se baza pe legendă, potrivit căreia Zeus, pen-

¹ Școală în Grecia în care tinerii între 16 și 18 ani își desăvîșeau educația fizică și intelectuală.

² Cvadrigă — car pe două roți tras de 4 cai, folosit de romani la cursele de cîră și la triumfuri.

ucis monstrul subpământean, adevărat cline de pază al Terrei, șarpele Pytho, Apollo și-a stabilit supremația la Delfi. El avea să fie de acum încolo zeul pithic, iar interpretă sa va fi numită, pe baza acestei victorii, Pitia.

Grecii au continuat, totuși, să se intereseze de visele lor și să încerce să le interpreteze, fapt comun tuturor civilizațiilor Orientului. La Epidaur, în Argolida, de pildă, bolnavii se duceau special să-i pună întrebări zeului Esculap și să primească de la el prescripții medicale prin intermediul viselor. Bolnavul trebuia mai întâi să ofere un sacrificiu, după care participa la o procesiune; apoi, bea dintr-un anume izvor sărat și ținea — sub control medical — un post potrivit stării sănătății sale. Într-o zi anume, se ducea să se întindă alături de alți bolnavi, pe o piele de animal, unde adormea în așteptarea unei „vizite” a zeului, care trebuia să aibă ca rezultat o vindecare miraculoasă sau o prescripție medicală.

Consultația la Pitia

Revenind la Delfi, să vedem cum se desfășura o consultație la Pitia. Să ne închipuim un atenian venit să o întrebe: „Mă voi căsători sau nu mă voi căsători?”. În paranteză spus, orice întrebare formulată Pitiei trebuia să cuprindă două eventualități diferite sau contradicții pentru cel care le adresa: să se căsătorească sau nu, să întemeieze o colonie pe coasta Africii sau pe cea a Asiei, să adopte un băiat sau o fată, să elibereze un sclav anume sau să-l mențină în sclavie.

Înainte de consultație, atenianul se informa pe străzile orașului Delfi la cei care fuseseră de-acum la Pitia.

— Ce trebuie să fac?

— Mai întâi un sacrificiu, aceasta este regula.

— Ce fel de animal? Un taur sau un pui?

— Un taur, dacă ești bogat; și fii sigur că atunci preoții vor avea grijă de tine și îți vor immortaliza numele în

piatră. Dar taurul este rareori oferit de un individ, mai degrabă de o delegație oficială.

— Atunci, pentru mine un pui e de ajuns?

— E de preferat o oaie, ca să fii mai bine văzut... După aceea, nu trebuie să uiți de taxa cerută pentru orice consultație, a cărei valoare este lăsată la latitudinea clientului. Și asta încă nu-i tot! Mai este încercarea cu capra.

— Asta ce mai e?

— Un preot ia o capră, o leagă de picioare, și o stropește cu apă rece. Dacă animalul rămâne nemișcat sub acest duș, preotul o să-ți spună că nu este momentul propice pentru oracol.

— Cum? Va trebui deci să mă întorc la Atena și să revin mai târziu?

— Nu, încercarea se mai face odată în aceeași zi; la nevoie, chiar de mai multe ori pe zi și, eventual, se schimbă capra. Preoții evită să-i descurajeze pe credincioși. În fond, din asta trăiesc.

Dar mai este încă ceva: va trebui să te scufunzi gol în apa Castaliei și să bei o gură... Pitia face la fel.

În ziua când dădea consultație, Pitia se ducea de dimineată la izvorul Castaliei, însoțită de preoți și de profete. Pe drum erau culese câteva ramuri dintr-o pădure de lauri, acest arbust având un rol important în cadrul ceremoniei. După ce intra în apă, Pitia se întorcea la templu cu suita ei. Aici parcurgea vestibulul numit **pronaos**, pe ale cărui ziduri erau scrise maximele „Cunoaște-te pe tine însuși!” și „Păstrează măsura!”, după care străbătea sala mare a templului sau **cella**, împărțită în trei părți prin două șiruri de coloane. Acolo nu erau bănci, nici scaune ca în bisericile noastre, ci un altar și câteva obiecte aparent disparate: statuete ale lui Apollo, o statuie a lui Homer, vechiul fotoliu de fier al lui Pindar; fiecare centimetru de perete era gravat cu inscripții. Undeva în această sală, ardea un foc, la

care, într-un vas, fierbea un amestec de făină de orz și frunze de laur, din care ieșea abur cu miros pătrunzător.

Preoteasa cobora apoi o scară ce ducea la subsol, la Sfânta Sfintelor, **adyton**, împărțită printr-o perdea în două părți. De o parte a perdelii sta Pitia, de cealaltă parte cel care cerea consultația. În despărțământul rezervat Pitiei, solul era fisurat, în urma unui vechi cutremur. Din această fisură se înălța un abur, cu un miros destul de plăcut, amestecat, după cum spune Plutarh, și care o transpunea pe Pitia în stare de medium (s-ar putea să fi fost vorba de un gaz natural, care ieșea dintr-un izvor, azi epuizat).

În jurul preotesei se aflau o serie de obiecte: piatra numită **omphalos**, care marca centrul Terrei și doi vulturi de aur, amintind legenda citată mai sus; o piatră de mormint purtând numele lui Dionysos. Acest zeu îl „dubla” pe Apollo în templul său, ținându-i locul de la venirea iernii până primăvara. Când oficia, Pitia stătea așezată pe un trepid deasupra fisurii.

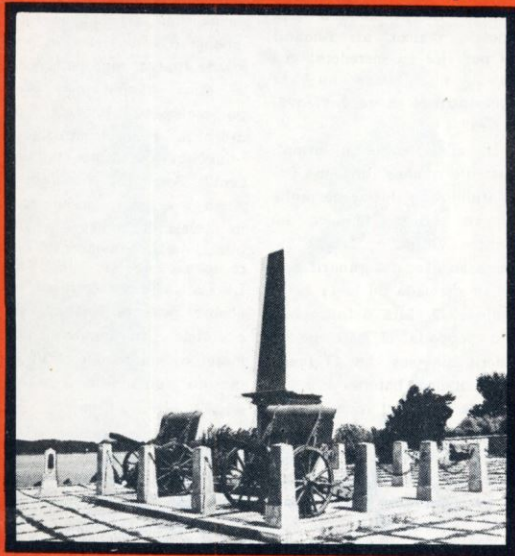
În partea rezervată celui care cerea consultația, exista o statuie aurită a lui Apollo, care amintea prezența zeului ce urma să dea răspunsul.

Interpreții Inspiratelor

Solicitantul nu era singur. Lângă el stătea un „profet”, gata să înscrie pe o tăbliță ce spunea „inspirată”. Pentru oricine, în afară de el, mormăilele, urletele, țipetele nearticulate ale Pitiei erau de neînțeles. Lui îi revenea sarcina să le „traducă”; scepticii spuneau că oracolul nu era în realitate decât opera „profetului”.

(Continuare în p. 61)

CRONICI ÎN PIATRĂ ALE INDEPENDENȚEI

LA CALAFAT PRIMA JERTFĂ

FLORIAN TUCĂ

Fiecare mare moment din istoria poporului nostru și-a găsit cronicarii de talent care i-au trecut amintirea prin veacuri. Războiul pentru cucerirea deplinei independențe de stat din 1877-1878 nu putea face excepție. Poeți și prozatori, artiști plastici și istorici i-au închinat numeroase capodopere.

În rândul celor ce au consemnat acest important moment al istoriei românești un loc important îl ocupă sculptorii. Ei au dăltuit în piatră și bronz una din cele mai emoționante cronicile ale eroismului, patriotismului și spiritului de jertfă dovedite de ostașul român în confruntările cu dușmanul, o cronică alcătuită din numeroasele monumente ridicate în diferite localități ale țării, ca un omagiu adus celor peste 10 000 eroi căzuți pe cimpurile de bătălie și, prin ei, istoriei glorioase a poporului român.

Începând cu acest număr, Magazin istoric va prezenta cele mai semnificative „file” ale acestei emoționante cronicile.

Calafat. Profilându-și silueta de piatră roșietică pe cer, coloana memorială ridicată pe faleză, este încadrată de două tunuri cu scuturi grele și roți de lemn armate cu șină de fier. O inscripție enunță simplu: „În amintirea bombardării Vidinului... 1877”.

Pentru asigurarea integrității graniței sudice, încă la sfârșitul anului 1876, prin grija Ministerului de Război s-a început fortificarea zonei Calafatului, într-o concepție ce avea în vedere ansamblul viitorului teatru de operații. Ca atare, s-a construit un lanț de poziții de artilerie, care au primit nume definind tradiții și idealuri scumpe: „Mircea”, „Ștefan cel Mare”, „Independența”, „Mihai Bravu”, „Re-nașterea” etc. De asemenea, s-au amplasat redute puternice, denumirile lor întregind lumea de gând și simțire românească: „Transilvania”, „Bucovina”, „Libertatea” și altele.

Situația conflictuală complicându-se, Marele Cartier General român a ordonat oștirii, la 20 aprilie 1877, să intre în dispozitiv pe linia Dunării. În rândul unităților armatei de acoperire se aflau și baterii din Regimentele 1 și 2 artilerie, cu poziții în sectorul Calafat. Misiunea generală era „de a împiedica pretutindeni orice încălcare a teritoriului nostru”. Totodată, regimentele primiseră indicația „de a nu trage nici un foc înainte de a fi atacate sau ca trecerea Dunării să fie amenințată”.

Cîteva zile au trecut fără întîmplări ieșite din comun. La 26 aprilie, fără declarație de război, artileria inamică din Vidin a deschis focul. Garnizoana Calafatului a fost prima care a suportat rigoriile canonadei prelungite a

inamicului. În registrul istoric al Regimentului 1 artilerie găsim această consemnare: „La 26 aprilie, la două și jumătate, turcii au deschis focul [...] Bateriile noastre, sub ordinele maiorului Popescu, ridică drapelul (în semn de alarmare) și după ce lasă pe turci să tragă șase lovituri, a constatat că agresiunea e începută de dinșii. La a șaptea lovitură răspund bateriile călărească locotenent Dănescu și bateria a 2-a, căpitan Grămătescu“. Documentele de epocă ne-au lăsat informația că primul proiectil a fost tras de tunul 1, de calibru 88 milimetri, din secția 7.

Bombardamentul a durat două ore. La început, tunurile noastre au tras asupra vaselor turcești din portul Vidin, apoi și-au dirijat focul spre cetate. Informându-i pe cititori despre evenimentele petrecute, ziarul **Telegraful** scria: „Ieri tunul român a bubuit la Calafat, nu însă cum bubuie de peste două sute de ani numai la paradă, ci ca să arate străinilor care ne calcă drepturile, care ne jefuiesc porturile și ne bombardează orașele, că nu putem permite aceasta fără a protesta și în scris, și cu tunul“. Referindu-se la același eveniment, ziarul **Românul** arăta: „Astăzi, cînd

soldatii noștri răspund la focurile ce în contra oricărui drept turcii le asvirile în orașele noastre dunărene, astăzi grija pe care tot românul o simte în inima sa este o grijă nobilă și întăritoare. În fața oricărui pericol, azi românii își pot zice cu încredere: nici patria, nici lumea nu vor avea întru ce să ne învinovățească“.

În zilele care au urmat, bateriile române din zona Calafatului s-au dus la luptă de multe ori cu bateriile inamice din cetatea Vidinului. Trageri intense au executat tunarii noștri în perioada de la 11 la 14 iunie 1877. Iată o întâmplare din perioada la care ne-am referit mai sus. La 14 iunie, comandantul bateriei 1 a trimis pe sergentul rezervist Nicolae Popescu și pe un brigadier al cărui nume, din păcate, n-a putut fi identificat, la un observator pentru a urmări eficacitatea loviturilor. Pe deasupra celor doi porniți călări a zburat un obuz turcesc și s-a înfipt într-o ridicătură de pământ, fără să explodeze. Cei doi tunari și-au văzut de drum. După îndeplinirea misiunii, la întoarcerea spre baterie, ei s-au oprit la locul în care căzuse obuzul, pentru a-l examina mai de aproape.

S-a petrecut atunci una din ciudatele și neașteptatele întâmplări ale războaielor: „În acel moment — se relatează în registrul istoric al Regimentului 1 artilerie — un al doilea obuz aruncat de turci vine și izbește exact în acel loc, se sparge, rupe pe sergent în două, rănind mai grav pe locotenentul Botez și mai ușor, la piciorul stîng, pe brigadierul ce însoțea pe sergent“. Sergentul Nicolae Popescu — se mai consemnează în același document — a fost înția jertfă românească în campania de la 1877-1878. La Calafat i s-a închinat un obelisec pe care sînt gravate cuvintele: „În amintirea primului oștean român căzut în războiul român-ruso-turc [...] serg. Popescu Nicolae“.

În bateriile românești de la Calafat serveau în acele zile și cîțiva voluntari bucoveneni, așa cum numeroși bănațeni și transilvăneni se înrolaseră în trupele de dorobanți sau de roșiori — întru chipare vie a participării directe, în linia înția, a românilor de pe ambele versante ale Carpaților, în războiul de independență. Monumentul de la Calafat, ridicat în „amintirea bombardării Vidinului“, glorifică și faptele lor.

PLANȘELE NOASTRE

Anastase Crimca (**planșa 1**) a introdus numeroase elemente laice inspirate din viața moldovenilor contemporani cu el — costume, arme, instrumente muzicale — în miniaturile sale cu subiecte religioase (**planșele 2, 3, 4**; p. 48)

DUPĂ DESCOPERIREA BRAZILIEI

ROCHA POMBO

Evenimentele pe care cititorul le va urmări în aceste pagini sînt redade, într-o formă prescurtată, după versiunea în limba rusă, apărută la Moscova în 1962, a lucrării istoricului brazilian Rocha Pombo (1857-1933), intitulată *História do Brasil*. Ele s-au petrecut în a doua jumătate a secolului în care navigatorul portughez Pedro Alvares Cabral a ajuns, primul dintre europeni, pe țărmurile Braziliei (1500) și în care compatriotul lui, Diego Alvares Correa, s-a stabilit în această țară (1509), colonizînd-o. În primele decenii ale aceluiași secol procesul de colonizare s-a intensificat, în 1532 creîndu-se o administrație condusă de un guvernator general. Pe la mijlocul secolului, Thomé de Souza, primul guvernator portughez din Brazilia, a întemeiat orașul Sao Salvador de Bahia, devenit capitala coloniei.

Momentul ales este cel în care, un deceniu mai tîrziu, guvernul portughez Mem de Sá, instalat la Sao Salvador de Bahia, are de înfruntat atît încercările francezilor de a se infiltra pe țărmul Guanabarei, în dreptul actualului Rio de Janeiro, cît și răscoalele indienilor băștinași. Istoricul Rocha Pombo se mulțumește să relateze faptele, evitînd comentariile, mai cu seamă cînd se referă la conflictele dintre coloniști și populația indigenă. În ciuda viziunii autorului și a îngăduinței pe care o arată față de colonizatori, socotim că nu este lipsită de interes lectura acestor file de început ale istoriei unui mare stat latino-american: Brazilia.

Titlul și subtitlurile fragmentului publicat aparțin redacției *Magazin istoric*.

La scurtă vreme de la venirea sa în calitate de guvernator la Bahia (ianuarie 1558), Mem de Sá a înștiințat Curtea de la Lisabona despre planul său de organizare a ofensivei contra francezilor. Inamicul dispunea de un mare număr de nave ancorate la țărm și, potrivit unor știri, alte opt nave erau în construcție pe șantierul de la Guanabara. Mem de Sá a avertizat totodată Curtea, că inamicul face totul pentru a-și consolida pozițiile cucerite, că dispune de un mare număr de oameni bine înarmați și că primește mereu întăriri importante, iar navigația la Guanabara este din ce în ce mai animată, navele aflate în construcție fiind destinate protecției (în golf și în împrejurimi) operațiilor comerciale de mare anvergură, în care erau angajați numeroși armatori francezi.

Mem de Sá intenționa să-și aplice planul de ofensivă cu toată prudența necesară, prin acțiuni treptate și sistematice, menite să îngreuneze accesul francezilor pe continent, de unde ar fi putut pătrunde ușor mai departe. Pentru început, el a dat de înțeles Curții că,

înainte de toate, era necesar, chiar cu prețul unor mari concesiuni și privilegii, să fie atrași în Brazilia oameni înstăriți, care să ia în stăpînire pămîntul și să-l lucreze. Un pămînt nelocuit era oricînd un cîmp deschis de activitate pentru tot felul de aventurieri. La fel de importantă era construirea, în capitanatul (provincia) Espirito Santo, a unui mare oraș și a unui fort, amplasate cît mai aproape de francezi, de unde să poată fi lansate atacuri împotriva lor.

„Bătălia înotătorilor“

Situația autorității supreme în colonie era, însă, cu mult mai complicată decît părea la prima vedere. Conjunctura internă nu era de natură să-l mulțumească pe noul guvernator. Speculanții storceau profituri enorme din vânzarea proprietăților, procesele se țineau laț, abaterile de la lege se săvîrșeau pe față. Din inițiativa lui Mem de Sá au fost adoptate măsuri care, într-un timp relativ scurt, au impus respec-

tarea legislației în toate așezările. Mai greu de rezolvat a fost problema tălboaielor între coloniști și indieni, pe de o parte, și între diferitele triburi indiene, pe de altă parte. Încercînd să le pună capăt, guvernatorul a dispus ca atît băștinașii, cît și coloniștii care încep lupta în mod arbitrar să fie pedepsiți cu toată asprimea.

Curînd după ce Mem de Sá și-a luat în primire postul de guvernator, locuitorii orașului Espirito Santo i s-au adresat cu rugămintea de a le acorda de urgență ajutor împotriva indigenilor răsculați. Îndată după aceea guvernatorul a primit știri alarmante din capitanatul vecin, Ilheus. Indienii dăduseră foc caselor și înconjuraseră așezarea Sao Jorge, unde se refugiase populația din împrejurimi. Mem de Sá a hotărît să plece imediat într-acolo. Cu puținii oameni pe care i izbutit să-i adune în grabă, guvernatorul a ajuns în Ilheus aproape îndreptîndu-se spre tabăra răsculaților, aflată la sapte leghe de așezare și atacîndu-i prin surprindere. În cursul acestor ciocniri a avut loc o luptă celebră între

indieni și coloniști, denumită „bătălia înotătorilor”: înaintînd cu oamenii săi de-a lungul țărmului și simțind că dușmanii îl urmăresc, Mem de Sá a organizat o ambuscadă, în timpul căreia urmăritorii au fost aruncați în mare, lupta continuînd în apă.

O lună încheiată guvernatorului s-a războit cu indienii răsculați, sfîrșind prin a le inspira o teroare atît de mare, încît cei mai mulți au fugit în munți, iar o parte din ei au cerut pace, obligîndu-se să reconstruiască locuințele incendiate.

În desenele primilor călători în Lumea Nouă, realitatea cedea pasul în fața senzației cu orice preț

Pe cînd Mem de Sá se mai afla încă în Ilhéus, s-au răsculat indienii din Itaparica și Paraguaso. Cuprinși de panică, coloniștii i-au cerut ajutor. Răzmerița a avut consecințe foarte grave, întrucît indienii au paralizat întreg negoțul din Reconquavo și nici o navă a coloniștilor nu risca să se aventureze în această zonă. Guvernatorul s-a înapoiat grabnic în Capitală, și-a pus în ordine armata și peste opt zile a pornit expediția contra răsculaților. După citeva ciocniri i-a silit să capituleze și să i se supună.

Dacă, silit de împrejurări, Mem de Sá a fost adesea necruțător față de indienii cu care se războia, cu cei supuși de el s-a purtat îngăduitor, i-a promovat în funcții sociale și s-a străduit să le trezească conștiința rolului ce urmau să-l joace în societatea în care îi chema să se încadreze.

Numai după instaurarea liniștei în aceste posesiuni coloniale Mem de Sá a putut, în fine, să se dedice misiunii principale pentru care venise aici, și anume alungarea francezilor din golful Rio de Janeiro. Către sfîrșitul anului 1559 aștepta doar întăririle, care trebuiau să-i vină din metropolă. Flotila mult așteptată a sosit la Bahia în ultima zi a lunii noiembrie.

Pornind neîntîrziat spre sud, la 28 februarie 1560 vasele au aruncat ancora la intrarea în golful Rio. Francezii, risipiți în golf și în împrejurimi, s-au adunat în grabă pe o insulă, unde s-a dat alarma. Mem de Sá a cerut inamicului să se predea, dar francezii au respins categoric cererea, ceea ce l-a obligat pe guvernator să treacă la atac.

Pe la mijlocul lui martie a avut loc așa-numita luptă „pe mare și pe uscat”. A început seara și, fără să scadă în intensitate, a continuat pînă în noaptea următoare. În timp ce forțele de uscat și maritime se luptau înverșunat cu dușmanul, un grup de portughezi și arariboya (căpetenie indiană) cu oamenii săi a reușit să pătrundă în fortul de pe insulă, silindu-i pe francezi să fugă pe continent, ocrotiți de întuneric. A doua zi, 17 martie, portughezii au sărbătorit solemn victoria, după ce, dimineața, oficiaseră prima Mesă pe această insulă.

Mem de Sá a comis însă o greșeală gravă: neavînd încă posibilitatea să întemeieze aici

o așezare portugheză, el a dispus distrugerea fortului Coligny, după care a părăsit Guanabara, fără a lăsa nici un om pentru paza coastei. Prima consecință a acestei imprudențe a fost războiul declanșat de triburile unite de indieni tamoyo împotriva tuturor localităților portugheze din capitanatul Sao Vicente. Francezii, care părăsiseră fortul Coligny refugiindu-se în pădure, au început să-i aștije pe băștinași împotriva coloniștilor. Pe la mijlocul anului 1562, în întregul capitanat se simțea apropierea furtunii. Orășelul Sao Paulo a fost atacat. În vilele de pe țărm domnea panica.

În acel moment de tensiune, misionarii Manuel de Nobrega și José de Anchieta au hotărît să plece la indieni pentru a duce tratative de pace. După 13 zile de drum istovitor ei au ajuns în locul unde se găseau căpeteniile tamoyo, de la care au aflat că triburile și populațiile locale aliate pregăteau o bătălie de mari proporții pe uscat și pe apă, avînd la dispoziție 200 canoe. În plus au aflat că indienii din valea fluviului Paraiba încheiaseră un tratat care prevedea atacul simultan asupra tuturor coloniilor portugheze, jurînd solemn să nu înceteze lupta pînă ce dușmanul nu va fi nimicit. Cu prețul unor mari eforturi, misionarii au reușit în cele din urmă să obțină acordul indienilor de a încheia pacea.

Un martor supraviețuitor: „Căpățina de zahăr“

În acest timp, francezii s-au grăbit să reocupe Guanabara. De asemenea, au reconstruit fortul distrus, însă și-au dat seama că principalul lor punct de rezistență trebuia să fie pe continent, unde apărarea se putea organiza mai ușor și unde aveau la dispoziție pădurile. În consecință, și-au consolidat pozițiile în trei puncte: într-un sat de pe țărmul golfului, în orașul Paranapua (azi insula Go-voernador) și într-un vechi fort în curs de reconstrucție. Colonia portugheză s-a trezit astfel, din nou, în fața problemei izgonirii francezilor, a cărei soluționare era însă acum mult mai dificilă.

Aflind despre situația creată, Curtea de la Lisabona a hotărât să-l trimită în Brazilia pe Eustacio de Sá, în fruntea a două galioane înarmate și cu dispoziția de a transmite guvernatorului ordinul ferm de a organiza o expediție la Rio de Janeiro, pentru a-i izgoni definitiv pe francezi și a coloniza coasta. Eustacio a ajuns la Bahia în anul 1563. După ce a primit întărituri, a pornit spre sud și a ancorat la intrarea în golful Rio la începutul lui 1564. Eșuind în tentativa de a-i atrage pe francezi în larg și nedispunând de forțe suficiente pentru a-i ataca pe uscat, el a preferat să se deplaseze la Sao Vicente, spre a-și completa efectivul

uman. A ajuns acolo în aprilie, rămânând până în ianuarie anul următor, 1565. Odată pregătit pentru operațiile ofensive, Eustacio a pătruns în golf, debarcându-și forțele pe o latură a stîncii Pan de Azucar (Căpățina de zahăr), loc bine apărat dinspre mare, cu o amplă vedere spre golf.

Îndată după debarcare au început lucrările de fortificare a poziției, construindu-se adăposturi, apoi și primele case de locuit, Eustacio de Sá intenționând să întemeieze în acest loc un oraș. A marcat hotarele în conformitate cu legile existente în capitanate și a anunțat oficial înființarea noii așezări. O bucată de timp, inamicul n-a dat nici un semn de ostilitate. La 6 martie, tabăra a fost atacată de indienii tamoyo, care au fost respinși, suferind mari pierderi. Abia la 1 iunie, trei corăbii și circa 30 canoe militare franceze au atacat armata lui Eustacio, dar după citeva ore au fost nevoite să se retragă. La rîndul lor, portughezii au inițiat citeva operații ofensive pe uscat și pe apă. Luptele au durat citeva zile, cu un rezultat incert. Între timp, francezii continuau să primească întărituri și să navigheze în golf de parcă erau stăpînii lui. Pe de altă parte, Eustacio de Sá și oamenii lui, izolați pe o porțiune de țărm, se găseau într-o situație foarte grea, fără hrană suficientă și trăind într-o permanentă stare de alarmă. În aceste condiții dificile, guvernatorul Mem de Sá a adresat o chemare tuturor coloniști-

lor, iar preoții au apelat la indienii. Rezultatul a fost că, în scurt timp, portughezii au dispus de un mare număr de oameni înarmați și de numeroase nave. La începutul anului 1567 s-a putut fixa data asaltului general: 20 ianuarie.

Observînd că inamicul își intensifică pregătirile de atac, francezii și-au concentrat forțele în tranșee. Focul a fost deschis de ambele părți, pocnetul armelor acoperind strigătele soldaților din cele două tabere inamice. Prima fortificație franceză de pe continent a fost luată cu asalt, iar apărătorii ei au fugit, mulți căutîndu-și scăparea pe corăbii ascunse, pentru orice eventualitate, în loc sigur. A fost apoi atacată a doua linie de tranșee, care, deși mult mai întărită decît primele poziții de pe uscat, a fost cucerită și ea. Victoria a costat viața lui Eustacio de Sá, rănit de o săgeată otrăvită în timpul asaltului primei fortificații și decedat după o lună de chinuri. Francezii rămași în viață și-au căutat salvarea pe bordul a patru nave, cu care au părăsit golful.

Pe meleagurile unde în urmă cu peste patru secole s-au desfășurat aceste evenimente se înalță astăzi, dominat de piscul Pan de Azucar, unul din marile orașe ale Braziliei, Rio de Janeiro, întemeiat de Eustacio de Sá.

Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, arhondurile sociale cunoscute pe plan universal, acumulându-se o bogată civilizație materială și spirituală. O importanță deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista și al lui Decebal.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

agriani
albocensi
aletoi
ansamensi
aplarensi
apuli
apsinthetai
arsietai
artaci
asti
ausdecensi
(usdecensi)

bebrici
beni
berecynti
bessi
bettegeri
biefi
bisalti
bistoni
bitini
bottiai
brianti (prianti?)
brigi

brisi
buri (buridavensi)
caeni
carpi
carpodaci
celagesi
celegerri
ciconi
collaetae
coralli
corpili
costoboci
cotensi
crestoni
crobizi
crusaei
daci (v. geto-daci)
dantheleti
darsi (darsal)
derroni
digerri
dimensi
diobessi
diol
dolonsi (dolongi)
drosi
drugerri
edoni

geti (getae,
v. geto-daci)
harpi
hypsaliti
lai
maedobithyni
moesi (mysi)
mygdoni
napei
nipsaloi
(transiloi)
obulensi
odomanti
odrisi (odrysi)
oinensi
oitensi
olizoni
orresci
palopli
palti
panaloi
piarensi
piefigi
piengeti
pieri
pirogeri
pliasi
potulatensi

pradavensi
ratacensi
(racatensi)
rondaloi
saboci
saci
sapei
sargeti
satri
serdi
siensi
sindi
singi
sithoni
suci
terizi
thunati
tilati
tini
trausi
treri
tribali
tynteni
tyrageti
uti
zalei
zbaleoni
zerani

Ausdecensii (usdecensii)

Puternic trib tracic¹ care a locuit la nord de munții Haemus (Balcani), între riurile Utus (Vit) și Asamus (Osem), afluenți ai Dunării. Prin secolele I-II e.n., romanii l-au colonizat și improprietărit pe ausdecensi la sud de Adamclisi și în alte părți ale Dobrogei, în mijlocul populației geto-dacice, ostilă stăpînirii romane.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 1, 2, 3 și 4/1976.

Se înțelege că asemenea improprietărituri au dat naștere unor ascuțite lupte pentru pămînt între geto-dacii autohtoni și tracii balcanici, deveniți instrumente ale dominației romane la Dunăre.

În urmă cu 75 ani, istoricul Gr. G. Tocilescu a descoperit în satul Cetatea din județul Constanța un stîlp de piatră gravat cu o inscripție în limba latină și în care este vorba despre astfel de improprietărituri. În traducere, textul acestei inscripții care, la vremea respectivă, a izbutit să-i definitiv, sună astfel: „S-au așezat stîlpii de hotar al teritoriului comunității ausdecensilor, însoptit daci. Calus Vexarus a delimitat hotarele, în conformitate cu actele de proprietate ale comunității. Dacii sînt obligați să lase dincolo (de aceste semne). Stîlpii de hotărnicie al teritoriului comunității să fie respectați. Messalla Pleror (1) a înfipt (în pămînt) stîlpii de hotar al teritoriului. Ordinul fiind dat de către Helvius Pertinax, guvernatorul de rang consular (al provinciei Moesia Inferior), s-a

Imperiul roman la moartea împăratului August (14 e.n.). La est, hotarele imperiului se înfăptuiesc cu cele ale Daciei. Hartă din marmură și expusă pe Via dei Fori Imperiali din Roma

executat de Anternius Antoninus, comandantul cohortei I de cilienii".

Este deci vorba despre un litigiu de proprietate între geto-dacii locali și tribul trac al auscedensilor.

Inscripția datează din anii 177-179 e.n., perioadă în care, după cum aflăm din alte documente, Pertinax cumula funcțiile de guvernator al provinciilor Moesia Inferior, Moesia Superior și al celor trei Dacii. Din textul menționat rezultă că tracul C. Vexarus, un fel de inginer hotarnic, ajutat de un alt trac, Messalla Pioror (?), a redelimitat teritoriul, așezând din loc în loc, stâlpi de hotarnice. Pentru ca în timpul acestei acțiuni să nu se producă încălcări între părțile în litigiu, prudentul guvernator Pertinax a ordonat tribunului Anternius Antoninus, care comanda cohorta I de cilienii, a redelimitat teritoriul, așezând din loc în loc, stâlpi de hotarnice. Pentru ca în timpul acestei acțiuni să nu se producă încălcări între părțile în litigiu, prudentul guvernator Pertinax a ordonat tribunului Anternius Antoninus, care comanda cohorta I de cilienii, a redelimitat teritoriul, așezând din loc în loc, stâlpi de hotarnice. Pentru ca în timpul acestei acțiuni să nu se producă încălcări între părțile în litigiu, prudentul guvernator Pertinax a ordonat tribunului Anternius Antoninus, care comanda cohorta I de cilienii, a redelimitat teritoriul, așezând din loc în loc, stâlpi de hotarnice.

În Dobrogea s-au mai găsit și alți stâlpi de hotarnice, care reflectă o aprigă luptă pentru pământ între băștinașii geto-daci și coloniștii de tot felul, veniți o dată cu acvilele Romei. Doar poetul Ovidiu, în exiliul său tomitan, a manifestat simpatie față de acești autohtoni dirji, exploatați în vremea stăpânirii romane pentru că se opuseseră legiunilor Imperiale, atunci când acestea pătrunseseră între Dunăre și mare. Așa se explică de ce, în momentele de criză ale Imperiului roman (năvala costobocilor din anul 170 e.n., războaiele cu marcomanii și sarmații ale împăratului Marcus Aurelius s.a.), geto-dacii din această parte a Moesiei au căutat să reintre cu forța în posesia pământurilor ce le fuseseră răpite. Ei n-au constituit o minoritate de daci alungați de peste Dunăre de către Traian, cum greșit afirmă istoricul A. Alföldi, ci s-au

aflat aici încă din vremea expediției lui Darius I (544 î.e.n.), opunându-se invaziei persane, fiind „cei mai bravi și mai drepti dintre traci”, după aprecierea lui Herodot.

Prof. dr. doc. D. TUDOR

Harpîi

Trib carpic (sau înrudit cu carpîi) de origine traco-getică, care în secolele II-III e.n. a locuit la nord de gurile Dunării, în zona dintre Prut și Nistru. Ptoleme vorbește în *Geografia* sa de un „oras” Harpis. Prezența unei populații getice în această regiune, respectiv carpî sau harpi, nu este atestată și arheologic de ceramica descoperită într-o serie de morminte din zona amintită.

Dr. Gh. BICHIR

Briantii

Populație tracică menționată de Herodot (VII, 108) ca locuind pe coasta tracică a mării Egee, în fața insulei Samotrace. Tot aici mai locuiau și ciconii, o altă populație tracică. Briantii continuă să fie menționați și de alte izvoare antice din secolele următoare. Ne limităm să amintim pe Titus Livius (XXXVIII, 41, 8) și pe Plinius (*Naturalis historia*, IV, 41), la care apar sub denumirea de priantae.

Bucur MITREA

Semnificative mărturii ale monedelor geto-dacice

CONSTANTIN PREDĂ

Geto-dacii, alături de celti, se numără printre puținele populații antice din afara granițelor lumii grecești și romane care s-au remarcat și printr-o bogată activitate monetară proprie. Emisiunile primilor, despre care va fi vorba în continuare, s-au impus în regiunile carpato-dunărene, în timp ce ale celtilor au dominat vestul și centrul Europei. Și unele și celelalte sînt realizate într-o manieră proprie, caracterizată prin reprezentări schematice, prin lipsa aproape completă a inscripțiilor și prin varietatea tipurilor, în funcție de perioadă și locul de emiter. Aceste particularități au pricinuit multă vreme dificultăți serioase în datarea și clasificarea monedelor geto-dacice și chiar în stabilirea triburilor cărora le-au aparținut.

Descoperirile și studiile din ultima vreme au dus la rezolvarea acestor dificultăți, identificarea diferitelor categorii de monede, pe tipuri și pe regiuni, contribuind la cunoașterea istoriei economice și social-politice a populației care a trăit pe meleagurile noastre în secolele III-I î.e.n. Emisiunile locale din Dacia se dovedesc astfel un principal izvor al identificării și delimitării celor mai de seamă uniuni de triburi geto-dace din perioada anterioară domniei lui Burebista.

Detalii de pe monede de argint geto-dacice

Pornindu-se de la ipoteza confirmată de adîncirea cercetărilor, că fiecare tip monetar aparține unui trib și că principalele tipuri monetare urmează să fie atribuite uniunilor de triburi, prin cartografierea, pe tipuri, a tuturor descoperirilor de monede din Dacia s-a obținut o distribuie și delimi-

tare teritorială destul de exactă a celor mai importante uniuni de acest fel.

Studiul monedelor dezvăluie faptul că în evoluția diferitelor formațiuni politice — tri-

buri și uniuni de triburi — se disting două etape cronologice. În prima, corespunzătoare sec. III și primei jumătăți a sec. II î.e.n., se întâlnește o mare varietate de tipuri monetare, reprezentate de cele mai multe ori printr-un număr mic de emisiuni. Pe această bază s-a conchis că, în perioada respectivă, în Dacia a existat un număr relativ mare de triburi și uniuni de triburi, mai puțin încheiate și nu îndeajuns de definite teritorial, politic și economic. În etapa a doua, cuprinsă între mijlocul sec. II și primele trei decenii ale sec. I î.e.n., se constată o reducere a tipurilor monetare, crește în schimb numărul de emisiuni pentru fiecare tip în parte. Aceste schimbări în domeniul numismatic sînt o reflectare directă a modificărilor ce s-au petrecut pe plan economic și social-politic în Dacia, geto-dacii fiind constituiți în uniuni de triburi distincte.

Monedele din această perioadă au permis identificarea a patru categorii monetare principale, fiecare dintre ele avînd un stil propriu, o arie de circulație bine definită și purtînd numele localităților cu cele mai reprezentative descoperiri. Din rîndul acestor patru categorii se impune, prin numărul emisiunilor și aria de răspîndire, tipul monetar cunoscut sub numele de Virteju-București, care domina în zona centrală a Munteniei, de la Dunăre la Carpați și de la riul Ialomița

plină pe malurile riurilor Vedea și Teleorman. Izolat, monede de acest tip se mai întâlnesc pe valea Siretului, în Moldova, de-a lungul Jiului, în Oltenia, precum și la sud de Dunăre, în regiunea Ruse. Aria principală de răspândire a monedelor de tip Virteju corespunde uneia dintre cele mai bogate zone arheologice

geto-dacice, în care au fost descoperite importante așezări de la Popești, Crăsani, Tinosul, Cetățeni, Moștiștea, Mînaștirea etc. și în care au pătruns, în sec. III-I î.e.n., numeroase produse ceramice, obiecte și monede grecești.

Toate aceste date au condus la concluzia că în partea centrală a Munteniei a existat una dintre cele mai importante uniuni de triburi getice, ce se caracteriza printr-o unitate politică bine încheată, o viață economică dezvoltată și relații strînse și permanente cu lumea elenistică și traco-getică din sud. În această uniune trebuie să vedem pe urmașii direcți ai geților de la Dunăre, pe care îi găsim menționați de izvoare cu prilejul expediției lui Alexandru cel Mare din anul 335 î.e.n. și care, la începutul sec. III î.e.n., sub conducerea regelui Dromichete, au înfruntat armata lui Lisimah, regele Traciei.

Uniunea getică de tip Virteju-București poate fi identificată cu neamul piefigilor, pomenit de geograful antic Ptolemeu. Nu este exclus ca această importantă uniune de triburi, cu capitala la Popești, pe Argeș, să fi constituit nucleul de bază pe care s-a sprijinit Burebista în opera sa de unificare a tuturor geto-dacilor.

Cel de-al doilea centru monetar, cu emisiuni de tip Dumbrăveni și Ipotești-Răcoasa, se situează în nord-estul Munteniei și sudul Moldovei. Monedelor respective le corespunde, pe plan politic, o a doua mare și însemnată uniune de triburi getice, localizată între valea riului Buzău și cursul inferior al Siretului. De această uniune, în care trebuie să vedem, probabil, pe siensii amintii, de asemenea, de Ptolemeu, se leagă importante așezări getice de la Poiana, jud. Galați, Cîndești, jud. Vrancea, Cîrlomănești și Pietroasele, jud. Buzău.

Se pare că aceeași formațiune getică a jucat un rol deosebit de important în viața economică și politică a orașului grecesc Histria, în sec. III-II î.e.n. Din unele documente epigrafice, descoperite în ruinele acestei vechi cetăți de pe malul lacului Sinoe, rezultă că orașul a solicitat sprijin economic și protecție politică de la doi regi de origine getică, Zalmodegikos și Rhemaxos, care stăpîneau în nordul Dunării.

Al treilea tip monetar principal cunoscut sub denumirea de Aninoasa-Dobresti, aparține unei mari uniuni de triburi getice care a ocupat aproape întreaga regiune dintre Olt, Dunăre și Carpați — deci actualul teritoriu al Olteniei — și a întreținut strînse legături culturale și de schimb cu populația din dreapta Dunării și cu dacii de peste Carpați. Și aici se constată pentru prima etapă (a doua jumătate a sec. III și prima jumătate a sec. II) un număr mare de tipuri monetare, cu arii restrînse de circulație, ceea ce indică fărîmițarea politică în mai multe triburi; în etapa următoare (mijlocul sec. II pînă în primele două-trei decenii ale sec. I î.e.n.) rămîne un singur tip monetar pentru Oltenia (Aninoasa-Dobresti), ceea ce presupune o unificare a tuturor triburilor de la vest de Olt.

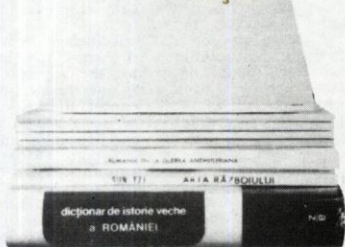
După indicațiile aceluiași geograf antic Ptolemeu și după interpretările lui V. Părvan, în această parte a Daciei s-ar fi stabilit două neamuri getice: potulensii și buridavensii¹. În perioada la care ne referim a existat un singur tip monetar, așadar o singură uniune de triburi; ținînd seama de interesantele descoperiri arheologice din așezarea getică de la Ocnița, probabil Buridava (jud. Vilcea), am putea identifica pe buridavensi cu uniunea de triburi de tip Aninoasa-Dobresti.

Al patrulea și ultimul centru monetar principal a fost situat în Dacia intracarpatică, în partea de sud a Transilvaniei, cu precădere de-a lungul Mureșului și pe văile afluenților lui. Deși în această zonă se întâlnesc mai multe tipuri de monede (Aiud-Cugir, Rădulești, Chereluș, Petelea), ele se înrudesc, avînd trăsături comune și o arie de circulație unică. În ciuda unor deosebiri de stil între aceste patru tipuri monetare, nu începe îndoiială că cei care le-au emis au fost constituiți într-o formațiune uniional-tribală. Această uniune de triburi ar putea fi pusă în legătură cu racatensii (sau raticensii) din **Geografia** lui Ptolemeu.

Cele patru mari uniuni de triburi geto-dace, identificate și localizate pe bază de monede, apar ca unități politice bine încheiate, cu o viață economică avansată. Sintem îndreptățiți să credem că aceste formațiuni uniional-tribale geto-dace au stat la temelia regatului lui Burebista și că pe unitatea lor s-a sprijinit vestitul rege geto-dac în opera de făurire a unei Dacii mari și puternice.

¹ Vezi *Magazin Istoric*, nr. 3/1976.

Cărți sosite la redacție

• Eugen Bantea, Constantin Nicolae, Gheorghe Zaharia — ROMÂNIA ÎN RĂZBOIUL ANTIHITLERIST.

Ed. Meridiane, București, 1976, 208 pp.: sinteză istorică consacrată participării României, alături de popoarele coaliției antihitleriste, la înfrângerea Germaniei naziste (23 august 1944-12 mai 1945), evidențiind rolul hotărâtor pe care l-a avut Partidul Comunist Român în organizarea și desfășurarea rezistenței antifasciste, în mobilizarea întregului popor la lupta pentru zdrobirea definitivă a hitleriștilor. Lucrarea a apărut în limbile spaniolă și germană.

• DICȚIONAR DE ISTORIE VECHĂ A ROMÂNIEI.

Elaborat de un colectiv de autori sub conducerea prof. univ. dr. doc. D.M. Pippidi. Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, 628 pp., 36 lei: trecutul pământului românesc, de la apariția omului în spațiul carpato-dunărean și până la sfârșitul sec. X, prezentat în articole concise, care valorifică rezultatele obținute de arheologia și istoriografia națională de-a lungul timpului.

• Șerban Papacostea — ETIENNE LE GRAND, PRINCE DE LA MOLDAVIE.

București, 1975, 72 pp.: glorioasa domnie a lui Ștefan cel Mare; monografie tipărită în limba franceză, precum și în versiunile engleză, germană și spaniolă.

• Elena Georgescu, Titu Georgescu — MIȘCAREA DEMOCRATICĂ ȘI REVOLUȚIONARĂ A FEMEILOR DIN ROMÂNIA.

Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1975, 264 pp., 8,50 lei: pagini reprezentative din istoria

luptei de emancipare a femeii în sec. XIX-XX, analizată în contextul general al luptei întregului popor pentru libertate, dreptate și progres.

• G. Zane — N. BĂLCESCU.

Ed. Eminescu, București, 1975, 416 pp., 22 lei: studii și articole publicate de principalul exeget al operei bălcesciene între 1927-1974, dedicate personalității marelui revoluționar și istoric, activității sale „închinată cu ardoare mării poporului român”.

• BIBLIOGRAFIA ISTORICĂ A ROMÂNIEI.

Vol. IV, publicat sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S.R., Institutul de istorie și arheologie Cluj-Napoca. Ed. Academiei R.S.R., București, 1975, 516 pp., 57 lei: 9 920 fișe bibliografice ale cărților, precum și majorității studiilor și articolelor din reviste de specialitate apărute în perioada 1969-1974 în țară și peste hotare despre istoria românească.

• Leonid Boicu — GENEZA „CHESTIUNII ROMÂNE” CA PROBLEMĂ INTERNAȚIONALĂ.

Ed. Junimea, Iași, 1975, 152 pp., 8,50 lei: apariția și cristalizarea ideii, apoi a conceptului de stat național român în politica puterilor europene (sfârșitul sec. XVII - sec. XIX).

• Val. Tebeica — ROMÂNI PE ȘAPTE CONTINENTE.

Ed. Sport-Turism, București, 1975, 384 pp., 13 lei: călători și exploratori români, de la N. Milescu și până la membrii expediției române transafricane (1970-1971).

• Titu Maiorescu — JURNAL ȘI EPISTOLAR.

Vol. I. Studiu introductiv de Liviu Rusu, ediție îngrijită de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon. Ed. Minerva, București, 1975, 752 pp., 29 lei: însemnările și corespondența din tinerețe (noiembrie 1855-martie 1859) ale cărturarului și omului politic român.

• Vasile Firoiu — UN VIRTUOS AL ÎNĂLȚIMILOR. LOCOTENENTUL — AVIATOR OCTAV OCULEANU.

Ed. Militară, București, 1976, 72 pp., 3 lei: caldă evocare a regretatului publicist despre un pionier al aviației românești (1902-1931).

• Sun Tzi — ARTA RĂZBOIULUI.

Ed. Militară, București, 1976, 96 pp., 4,50 lei: prima versiune românească (realizată de Felicia Antip și Constantin Antip) a uneia dintre operele fundamentale din gândirea militară a antichității chineze. Traducerea este prefăcută de eruditul studiu al generalului-maior Constantin Antip și însoțită de numeroase note științifice.

DACIA ANTIQVA, una din „fiicele” lui Martin Opitz

IOANA URSU

Un oaspete mai puțin obișnuit putea fi văzut în primăvara și vara anului 1622, prin satele românești din jurul orașului Alba Iulia: un erudit profesor și poet german ce locuia la strălucita Curte a principelui Gabriel Bethlen (1613-1629), dar căruia îi plăcea ca orele de răgaz să și le petreacă, cum el însuși spunea, „afară din cetate la aer cîmpenesc, să mai răsufli liber...”. Îl atrăgea spre aceste locuri nu numai dorința de a evada din atmosfera curții princiare, ci mai ales interesul pe care l-î stîrneau oamenii din satele vizitate, portul, limba și obiceiurile lor, tradițiile ce se deosebeau de cele ale păturii feudale conducătoare. În contact cu țărani români, oaspe-

tele german descoperea astfel un popor ce păstra și continua o veche și bogată civilizație cu puternice amprente romane, despre a cărei existență îi ofereau sugestive mărturii și inscripțiile găsite pe pietre și ziduri și pe care și le nota cu grijă.

Rezultatul acestor cercetări și meditații, pe care Martin Opitz, unul din cei mai de seamă cărturari ai vremii sale, considerat, pe bună dreptate, unul dintre părinții literaturii germane, le-a făcut timp de un an cit a funcționat ca profesor la Colegiul academic din Alba Iulia, s-au reflectat și într-un poem de peste 500 versuri alexandrine, intitulat Zlatna sau Liniștea sufletească¹. Este vorba de o scriere ce merită relevată nu numai pentru calitățile artistice, dar și pentru valoarea sa de document istoric. Poemul reflectă o serie de concluzii firești pe care Martin Opitz le-a desprins din cunoașterea realităților satelor transilvane. În cuvinte avîntate, el exprimă admirația față de poporul român, a cărui existență a continuat pe aceste meleaguri, „prin furia barbară”, și față de latinitatea și perenitatea limbii române: „Un singe nobil spune că limba moștenită / Și azi e tot aceeași, că datinele sînt / Păstrate cu credință...”. Privind peste veacuri, poetul își exprimă încrederea că poporul acestei țări devotat sfintei libertăți „nu poate ca să piară / Din contră, el devine viteaz și renumit”.

Interesante sînt și fragmentele cu referiri la locurile istorice, pe care poetul german le-a cunoscut în timpul șederii sale în Transilvania, ca, de exemplu, vechea vatră a Albei Iulii, „locul, cel pe care/ Cetatea Petrodava cu fală se întindea: / Ruine vechi și triste au mai rămas din ea/ Și printre ziduri, case de oameni îngrădite/ Cu gard de spini. Acolo sînt pietrele scobite/ Și poartă vechi inscripții, pe piepturile lor/ Atît de scumpe mie, oh, nobile popor...”.

O deosebită semnificație are și faptul că Martin Opitz și-a intitulat poemul Zlatna, folosind numele românesc al localității transilvane și nu pe cel de Zalathna sau Schlatten, cum îi ziceau sașii.

Printre cei mai renumiți profesori ai Europei

Martin Opitz a venit la Alba Iulia la invitația principelui Transilvaniei Gabriel Bethlen, a cărui domnie, sub influența Reformei și a

¹ Singura versiune românească o constituie traducerea făcută de George Cosbuc în anii tinereții și publicată în *Tribuna*, din mai 1885.

umanismului, s-a remarcat prin avintul general al țării, prin creșterea prestigiului său internațional¹. Interesat în consolidarea puterii centrale, în slăbirea pozițiilor taberei catolice a nobililor filohabsburgi, principele a sprijinit prin diferite mijloace, inclusiv prin dezvoltarea învățămîntului, propaganda protestanto-calvină. În legătură cu aceasta trebuie amintit că Bethlen a impus Dietei Transilvaniei o hotărîre prin care se îngăduia și fiilor de iobagi români să frecventeze școlile, ceea ce a înlesnit pătrunderea limbii române în învățămînt și în oficierea slujbelor religioase.

În 1622, din inițiativa lui Gabriel Bethlen, a luat ființă Colegiul academic care atît în cele patru decenii cît a funcționat la Alba Iulia, cît și după 1662, cînd a fost mutat la Aiud, a avut un rol important în viața culturală a Transilvaniei. Dornic să dea de la început acestui așezămînt strălucirea cuvenită, principele a invitat pentru a preda la înalta școală pe cîțiva din cei mai renumiți profesori din Europa acelor ani. La acea dată, Martin Opitz era un nume cunoscut în cultura germană. După absolvirea cursurilor universitare, la Frankfurt pe Main și apoi la Heidelberg, publicase o serie de lucrări care, prin forma și conținutul lor, pledau pentru o literatură națională.

Acceptînd invitația lui Gabriel Bethlen, poetul și profesorul german a plecat spre Alba Iulia chiar în primăvara anului 1622. În drum a făcut un scurt popas la Cluj, unde tocmai se țineau ședințele Dietei Transilvane, la care a asistat. Contrastul dintre alcătuirea acestui for și problemele pe care realitățile le impuneau dezbaterilor sale l-a mirat. „În dezbaterile Dietei — remarcă el — văd că se discută numai de valahi; unde-s reprezentanții lor?“.

La sfîrșitul lui mai, Martin Opitz a ajuns la Alba Iulia, unde a fost primit cu căldură la reședința lui Gabriel Bethlen; însuși principele considera că are de învățat de la oaspetele său. O vreme a locuit la Curte, dar nu s-a putut împăca cu viața agitată de aici și s-a mutat la locuința inspectorului minelor din Zlatna. Prilej de a-și lărgi investigațiile, de a veni în contact cu noi oameni și locuri care-i completeau imaginea despre realitățile pe care le descoperea.

Amintiri de neuitat

În 1623, Martin Opitz s-a întors în patrie. S-a despărțit de oamenii și pămînturile românești — aceste pămînturi ale Transilvaniei pe care le cunoscuse și le îndrăgise — cu amintiri de neuitat. „Eu plec, eu plec departe — scria el în poemul **Zlatna** — lăsînd al-tău hotar, O, Dacia mea scumpă,/ Rămii în pace dar!“.

A continuat să scrie, îmbogățindu-și opera și, în același timp, gloria. Pentru una din lucrările sale a primit, în 1625, Coroana de lauri din partea împăratului Ferdinand II al Austriei. Între timp i s-au încredințat și diverse funcții politice, între care acelea de consilier al ducelui George Rudolf, în Silezia, și secretar al regelui Vladislav IV al Poloniei. Această intensă activitate nu l-a făcut, însă, să uite de „Dacia mea scumpă“. A găsit răgazul de a se ocupa de descifrarea și interpretarea inscripțiilor culese în timpul cît s-a aflat la Alba Iulia — trimițînd copii după ele unor savanți europeni de specialitate — și de elaborare — pe baza materialului adunat — a unei lucrări mai ample, **Dacia Antiqva**.

Din păcate, Martin Opitz n-a apucat să-și vadă lucrarea tipărită — la care a lucrat timp de 16 ani — așa cum n-a apucat să-și realizeze nici proiectul pe care și-l făcuse de a mai vizita Transilvania. În august 1639, aflîndu-se la Gdansk, s-a îmbolnăvit de ciumă și a murit. Potrivit procedurii în astfel de cazuri, a fost ars împreună cu toate lucrurile sale. Așa a dispărut și manuscrisul, gata de publicare al **Daciei Antiqva**, rămînînd doar amintirea lui, păstrată în corespondența vremii.

Din mărturiile existente, rezultă că a fost una din operele de seamă ale lui Martin Opitz. Poetul Johann Rist, într-un poem închinat lui Opitz amintea de această lucrare: „Cînd ai însemnat într-o carte, tot ceea ce s-a petrecut în Dacia cu vremuri în urmă“. Iar Karl Kurt Klein, fost profesor universitar la Iași (între anii 1930-1939), sublinia că **Dacia Antiqva** era o scriere de largă concepție asupra istoriei Daciei, care folosea drept argument inscripțiile latine din Transilvania. La rîndul lui, referindu-se la reputația pe care o dobîndise lucrarea poetului german despre Dacia încă în stare de manuscris, olandezul Edmond Colerus (1888-1939), biograful său, scria: „Deși nu a fost înșurat niciodată, Opitz n-a murit fără urmași. El a lăsat două fiice: una **Poezia germană**, cealaltă **Dacia Antiqva**“.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 5/1974.

MIRON BARNOVSCHI

un domnitor și o epocă

Prof. univ. dr. AUREL H. GOLIMAS

La 13 ianuarie, 1626, în curțile de la Hirlău, pe care le reclădise și le făcuse să semene cu un palat „în stil italian”, murea chinuit de podagră Radu vodă Mihnea, cel de-al doilea voievod din neamul Basarabilor așezat pe tronul Moldovei. „Cu cinste mare s-au pornit de la Hirlău” alaiul care i-a dus trupul la București, pentru a fi înhumat în ctitoria sa, mănăstirea Radu vodă. Un raport trimis în acele zile din Istanbul la Veneția arată că atunci a fost ridicat la cirna țării „un anume Primoschi, polon de origine, dar din vechime în Moldova, și destinat a fi ginerele” lui Radu Mihnea. Domnul decedat lăsase o moștenire de 100 000 țechini, alți 50 000 pentru zestrea fiicei sale Ecaterina — pe atunci în vîrstă de 15 ani — și alte sume pentru a se obține de la Poartă confirmarea succesorului său. Cine era în realitate acest Primoschi — despre care și Dimitrie Cantemir, indus în eroare de forma polonă a numelui, a scris că era „natione polonus” — ne-o spune Miron Costin, în cronica sa: „După moartea Radului vodă celui Mare, boierii și țara [...] au ales cu glasurile tuturoră pre Barnovschii hatmanul de [la — n.n.] domnie”.

S.G.

„Om de țară și fără de cuconi”

Noul ales era român din neam de boieri moldoveni; numele de rezonanță polonă i se trăgea de la cel al satului Birnova (lingă Suceava), fiind format după un obicei curent în Moldova medievală. Bunicul său, Toma Barnovschi, a fost unul din colaboratorii apropiați ai lui Petru vodă Rareș în primii săi ani de domnie, cînd a ocupat funcția de staroste de Cernăuți; tatăl său, Dumitru Barnovschi, a fost și el mare dregător în sfatul domnesc. Din cauza unei foarte apropiate înrudiri

— de altminteri, încă nelămurită — cu neamul Movileștilor¹, viitorul domn își va spune Miron Barnovschi-Moghilă.

Și-a început cariera de dregător în 1615, ca spătar; în anul următor era — ca și bunicul său — staroste de Cernăuți, pentru ca, peste numai cîteva ani, să devină pîrcălab al cetății Hotinului, punct-cheie în sistemul defensiv al Moldovei medievale. Din 1622 pînă la urcarea sa pe tron, a deținut cea mai înaltă funcție militară — hatman și portar al Sucevei — acordată de înverșunatul adversar al Movileștilor.

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 6/1973.

leștilor, Ștefan Tomșa II (1611-1615 și 1621-1623), ca o recunoaștere a calităților sale ostășești. În anii în care Miron Barnovschi s-a aflat la conducerea Hotinului, 1620-1621, au avut loc crîncene lupte turco-polone, purtate pe pămîntul Moldovei. În cursul lor, sultanul Osman II a ajuns pînă la Hotin; era, după Mahomed II Cuceritorul (1476) și Soliman Magnificul (1538), al treilea sultan otoman care călca personal această parte a pămîntului românesc. În octombrie 1621, la Hotin s-a și încheiat un tratat de pace turco-polon, cu care prilej Barnovschi a ajuns să fie „cunoscut împărăției cu slujbele ce

făcuse la Hotin, la sultan Osman". El era, totodată, în bune raporturi de prietenie cu comandantul tătarilor din Bugeac, Cantemir-paşa: „era Cantemir fiirtatu lui Barnovschii hatmanul — scrie Miron Costin — şi satele lui, la boier [pe vremea cind era boier — n.n.], niciodată nu fugia din calea lor [a tătarilor — n.n.], cind trecea pe la Cernaŭţi oardele în Ţara Leşască, ce petrecea Cantemir la Toporaŭci cu dzilele în casele lui Barnovschii hatmanul”.

În relaţii bune atît cu turcii şi tătarii, cit şi — prin înrudirile sale — cu polonii, Miron Barnovschii a părut boierilor moldoveni persoana cea mai indicată pentru a i se încredinţa cîrma Moldovei într-o vreme foarte tulbură şi de mare instabilitate. Boierul acesta, „om de ţară”, avea şi un atu în plus: era „fără de cuconi”, neputînd inteineia, astfel, o dinastie nouă, ceea ce era şi dorinţa marii boierimii, care timdea spre un regim monarhic după modelul celui polonez: o „republică” cu suverani aleşi, în care conducerea adevărată să aparţină marii nobilimii. Barnovschii a fost ales, a doua zi după moartea lui Radu vodă Mihnea, domn al Moldovei, şi îndată „au mîrso o samă de boieri la împăriaŭe, de i-au adus steag de domnie”.

Căsătoria cu fiica lui Radu vodă Mihnea nu s-a mai realizat; Ecaterina a devenit, peste puŭini ani, soŭia lui Moise vodă Movilă (unul din fiii lui Simion Movilă).

Un remarcabil diplomat

La 28 februarie 1626, la Iaşi, reprezentanŭii Porŭii au înmînat lui Miron vodă cuca şi steagul, însemnele de domnie. În acel moment ŭara era ameninŭată de primejdia unei noi năvăliri tătareşti. De cîrind, tătarii din Bugeac şi cei din Crimeea, conduşi de un frate al hanului, Gaiga sultan, făcuseră o expediŭie în Polonia, dar fuseseră înfrînŭi de trupele polone, conduse de hatmanul Konecpolski şi Ştefan Chmielecki. Învinuindu-l pe Radu Mihnea, „că au datu ŭtire leşilor de dînsu”, tătarii au

intrat în Moldova. Aflînd, însă, că în Moldova domnea acum Miron Barnovschii, tătarii — care erau deja în apropiere de Iaşi, aducînd cu ei şi un candidat la domnie — au renunŭat la planurile lor şi „n-au stricat în ŭară nimic, fără ce au fost de hrana cailor”. Îi mai convinseseră, spre aceasta şi bogatele daruri — între care şi 30 000 ŭchini — trimise de Barnovschii căpeteniilor tătare. Acestea se petreceau la sfîrşitul lunii martie; faptele aveau să se repete, aproape întocmai, în toamna aceluiaşi an, şi tot datorită relaŭiilor şi darurilor lui Miron vodă a scăpat ŭara de prădăciuni.

Aşa cum otomanii dispuneau de tătari pentru a acŭiona prin ei acolo unde ei înşişi nu voiau sau nu puteau ajunge, la fel aveau şi polonii o „oaste de pradă”, în veşnică stare de alarmă şi oricînd gata pentru incursiuni prădătoare: cazacii. Spre sfîrşitul anului 1626, cînd tătarii prădau în Polonia, cazacii au făcut o incursiune în stăpînirile otomane, ajungînd pînă la Istanbul. Contra lor, Poarta a decis organizarea unei mari expediŭii, cu ajutor moldovenesc şi muntenesc. În schimbul acestei participări, principatele — în sarcina cărora cădea şi aprovizionarea trupelor otomane — au fost scutite de dările, pe doi ani, către Poartă.

La conducerea expediŭiei a fost numit Hasan Paşa, capudanul (amiralul) flotei otomane. Pe la începutul lunii mai 1627, acesta l-a înştiinŭat pe solul polon Ştefan Chmielecki, însărcinat cu tratativele, că domnul Moldovei a fost desemnat mediator, între cele două monarhii, pentru încheierea unei noi păci. Era o misiune grea, aceea de a acorda interese total contrarii, şi faptul că ea a fost încredinŭată lui Barnovschii arată, pe de o parte, preŭuirea de care se bucura domnul român, iar pe de altă parte confirmă statutul special al ŭărilor române în cadrul statelor vasale Imperiului otoman: nu se încredinŭa o asemenea misiune unui principe lipsit de orice libertate de mişcare. Sultanul însuşi l-a însărcinat cu paza drumurilor spre Polonia, pentru ca nu cumva cete de tătari sau chiar de ostaşi turci să mai

încearcă incursiuni în această ŭară. În acest scop — fapt fără precedent! — s-a îngăduit domnului să pedepsească fără înştiinŭarea prealabilă a Porŭii, pe oricine s-ar fi făcut vinovat de încălcarea acestei interdicŭii.

Lăşind caimacamii ai scaunului domnesc pe marele logofăt Dumitraşco Ştefan şi pe marele postelnic Enache Catargiu, Barnovschii a pornit, la începutul lunii iunie 1627, spre Oceacov, unde a rămas pînă în septembrie. În tot acest răstimp, el şi-a îndeplinit cu multă pricepere rolul de mediator între nişte adversari care, contrar afirmaŭiilor lor, erau decisi să nu-şi respecte prea mult timp angajamentele. Însuşi castelanul Cracoviei, Źbarazki, recunoştea, într-o scrisoare din 8 august 1627, acest rol pe cit de dificil, pe atît de periculos al lui Barnovschii în tratativele turco-polone.

Cunoscînd realităŭile la faŭa locului, nu din cancelarii şi prin rapoartele diplomatice, Barnovschii a propus polonilor o soluŭie ingenioasă pentru potolirea tătarilor: înscăunarea, ca han, a prinŭului tătar Şahin Ghirai, care voia să se desprîndă de sub tutela Porŭii. În legătură cu acest plan al său, aflăm amănunte dintr-o scrisoare semnată tot de castelanul Cracoviei şi destinată cancelarului Coroanei: „Nu trebuie să ne mirăm că [domnul Moldovei] insistă atît de călduros în favoarea lui Şahin Ghirai, pentru că, mai întîi, e legat de acesta printr-o veche prietenie; apoi, are un mare interes să aibă un han binevoitor faŭa de el, şi, în sfîrşit, vede în aceasta un mijloc de a înfrîna pe tătari”.

În cele din urmă, la Oceacov s-a ajuns la stabilirea unor condiŭii despre care Barnovschii scria: „ne-am aranjat în aşa fel, încît negocierile începute să nu fie inutile”, iar raportul asupra lor se încheia cu fraza: „Domnul Moldovei s-a pus chezaş pentru tot ce a promis paşa”. La 15 octombrie, Miron vodă, revenit în Iaşi, trimitea regelui polon o frumoasă scrisoare, exprimîndu-şi nădejdea „că lucrurile ce voi fi îndeplinit vor dura ani lungi şi fericite, spre slava celui Prea Înalt şi pentru răspîndirea binefacerilor unei păci trănice şi de nezdruccinat”.

Nu mai că, în timp ce Barnovschi se străduia să împace adversarii de neîmpăcat, și să aducă liniștea la hotarele Moldovei — atât de pirjolită de multe înfruntări care aveau loc pe teritoriul său între oștirile străine — intrigile contra lui se înteau. Lui Barnovschi i-au căzut în mână scrisori de ale principelui transilvan, Gabriel Bethlen (1613-1629), către poloni și către tătari, ațîțindu-i pe unii împotriva celorlalți și pe aceștia toți împotriva Porții. Asemenea incitări puteau dărima aranjamentele — și așa destul de fragile — puse la cale de Barnovschi.

Alungat de tătari din ordinul hanului în funcție, Șahin Ghirai — protejatul lui Barnovschi — se refugiase în Polonia, și Miron vodă insistă mereu ca el să nu fie predat Porții. Într-o bună zi, însă, un sol al lui Barnovschi și unul al lui Șahin trimiși către cazaci au fost prinși de turci; scrisorile lor au ajuns la Poartă. Și atunci a început să se scrie acolo răbojul „păcatelor” domnului român.

Un program general de redresare

De la moartea lui Ieremia Movilă, în 1606, rivalitățile dintre diverși pretendenți la tron, întreținute de puterile care-și disputau influența în Moldova, duseseră la crearea unor adevărate partide boierești, iar schimbările domniilor începuseră să echivaleze cu schimbări de regim politic, fiecare domn adus la putere de o partidă, persecutând pe partizanii predecesorului său; considerați **haini**, **hicleni**, adică trădători, aceștia erau supuși la cazne, li se confiscau proprietățile, și, în unele cazuri, erau chiar suprimați. Un asemenea procedeu ar fi dus, cu timpul, la ruina marilor familii și la risipirea marilor domenii care constituiau — și vor constitui din ce în ce mai mult, în deceniile care vor urma — baza producției economice a țării. Împotriva unor asemenea practici, Barnovschi a luat măsuri ferme.

Știrile cronicii lui Miron Costin, alăturate celor desprin-

se din documente, permit afirmația că el a propus sfetnicilor săi un program general de redresare a țării. Marile frământări din perioada anterioară domniei sale, ca și aspra politică fiscală a lui Radu Mihnea, veșnic în căutare de bani pentru „podoaba curții”, avuseseră și o altă urmare: depopularea satelor, prin fuga vecinilor (țărani dependenți, iobagii). De aici, o întreită influență negativă: asupra producției, prin reducerea brațelor de muncă, asupra vieții rurale, prin reducerea masei de impozabili, și asupra situației demografice, care, la rândul ei, afecta și potențialul militar al țării. Se impuneau măsuri grabnice deci, și unele dintre cele mai însemnate acte administrative ale noului domn au avut în vedere tocmai această stare de lucruri. Astfel, chiar din primele luni de domnie, Miron vodă a trimis „cărți”, chemînd pe foștii vecini fugiți, să se așeze în anumite sate, acordîndu-li-se unele privilegii: scutiri sau reduceri de biruri și munci, exceptarea de la impunerile excepționale (în contul satelor sau sâtenilor care nu-și plăteau datoriile) etc. „Și oamenii ce vor hi ieșit din țara domniei mele — se spune într-un asemenea document — printr-alte țări,

de bogate nevoi, sau de nes-careva greșeli, ce vor hi greșit, toți să aibă a veni la siliște la Murgești”. Așezările repopulate astfel se numeau „slobozii”. Uneori, în acest scop erau chemați și români de dincolo de hotarele Moldovei. Astfel, postelnicul Enache Catargiu, caimacamul din vara lui 1627, scria, în primăvara aceluiași an, că a adus în satele de pe moșiile sale „munteni din Țara Românească”.

Asupra maselor de țărani iobagi continuau să apese toate obligațiile în muncă și bani. Crearea „sloboziilor” nu putuse ușura nici viața țăranilor, după cum nu soluționase integral nici problema iobagilor fugiți de pe moși. „Așezămîntul” (un fel de decret) elaborat de un mare sfat, ținut de domn la 16 ianuarie 1628 cu reprezentanții clerului și cu boierii de toate treptele, a stabilit trei categorii de măsuri față de iobagii fugiți, în funcție de data fugii lor: „vecinii ce vor hi duși înainte de împăratul” (adică înainte de 1621, anul venirii lui Osman II în Moldova), urmau să fie liberi a merge „unde le va hi voia”; cei fugiți „de după împăratul încoace”, puteau fi căutați și aduși „înapoi, cine-și pe la locurile sale”, de oriunde s-ar fi sta-

Căldreț țălar (gravură de epocă)

bilit: „sau în sat domnesc, hie în oraș, hie în sat boieresc, hie în slobozie, hie într-alte sate călugărești“. Această măsură a fost luată — după cum arăta P.P. Panaitecu — în favoarea boierimii mici și mijlocii, „al cărei glas a fost deci ascultat în adunare“. În fine, vecinii care ar fi fugit după data „așezămintului“ nu trebuiau primiți nicăieri, ci să poată „stăpîni lor a-i lua, ori într-al cui sat îi vor găsi“.

Ziditor de țară

S-a făcut simțită nevoia unor noi țiguri, și Barnovschi însuși a întemeiat unul lângă Iași; numit, o vreme, „țirgul lui Barnovschi vodă“, el s-a dezvoltat ulterior, devenind țirgșorul Nicolina, cunoscutul cartier al Iașilor de azi. Tot din inițiativă domnească s-au făcut heleșteie și mori, a fost încurajat comerțul cu vite, peste hotare, ca și extracția păcurii. Datorită acestei înțelepte politici economice, „au vinitu fără zăbavă țara la hirea sa, și pînă la anul s-a împlut de tot bișugul“.

Tot din dorința de a pune ordine în țară, Miron vodă a socotit necesară reglementarea normelor de viață obtească din mănăstiri. Întrunindu-se la Iași, în toamna anului 1626, soborul marilor ierarhi ai țării, în frunte cu mitropolitul Anastasie Crimca, a dat un „așezămînt pentru rînduiala mănăstirilor“, înnoit și confirmat în anul următor. Se interzicea călugărilor să aibă avere personală, să facă negoț și camătă. Dispoziții precise priveau alte chestiuni, de la organizarea și administrarea gospodăriei mănăstirilor, pînă la desfașurarea slujbelor religioase.

Aceste două „așezămînte“ — cel al vieții călugărești și cel privind starea vecinilor — îl desemnează pe Miron Barnovschi vodă ca un legiutor a cărui gîndire și activitate în acest domeniu așteaptă, încă, o studiere amănunțită și competentă.

Disponind de mijloacele materiale necesare, domnitorul a inițiat și o bogată activitate constructivă: numai în Capitală și în jurul ei, s-a început construcția a patru biserici,

trei de către voievodul însuși (Sf. Ioan, Barnovschi și mănăstirea Birnova) și una de către cumnatul său, hatmanul Nicoriță. Domnitorul a ridicat biserici noi la Toporăuți, unde fusese îngropat tatăl său, și la mănăstirea Hangu, pe valea Bistriței; a contribuit la terminarea mănăstirii Dragomirna, ctitoria mitropolitului Crimca și a boierilor din familia Stroici (rudele sale), precum și a bisericii moldovenesti din Liov, începută încă din 1559, de Alexandru Lăpușneanu. „Mănăstiri și beserici cite au făcut, așe în scurtă vreme, nice un domnu n-a făcut“ — va nota, mai târziu, cu admirație, nepotul său Miron Costin. O caracteristică a zidirilor bisericești din această vreme o constituie fortificarea lor; chiar și cele din Iași au fost înconjurate cu ziduri ca de cetate. Activitatea constructivă a voievodului permite să se vorbească, azi, de o epocă artistică, în stare să poarte numele acestui domnitor. Ea formează punctea de legătură între alte două strălucite etape ale artei medievale moldovenești: cea a Movileștilor și cea a lui Vasile Lupu.

Pentru împodobirea unor biserici cu icoane, Barnovschi a trimis, în decembrie 1628, o mare solie, compusă din clerici (în frunte cu arhimandritul Varlaam, viitorul mitropolit) și din cîțiva boieri, la Moscova, unde existau străluciți pictori de icoane. În drum, solii s-au oprit la Kiev, unde conducerea Marii Lavre fusese preluată de vărul lui Barnovschi, Petru Movilă (fiul lui Simion vodă); lui, Varlaam i-a dat un manuscris adus din Moldova, care va sta la baza unei tipărituri din 1630, dedicată lui Barnovschi. Tot cu prilejul acestei vizite, se pare că Varlaam a transmis lui Petru Movilă dorința voievodului său de a introduce în Moldova tiparul. Movilă — care va deveni, peste puțin timp, mitropolit al Kievului și fondatorul Academiei teologice de acolo, însemnat focar de cultură ortodoxă din aceste părți — a înțeles să-l ajute pe vărul său din Moldova, și i-a scris și el, țarului Mihail Feodorovici al Moscovei, stăruind pentru îndeplinirea rugămintilor lui Barnovschi. Icoanele au fost comandate, plătite și zugrăvite,

dar nu au mai ajuns niciodată în Moldova: patriarhul Moscovei, tatăl țarului, s-a opus predării lor, întrucît — argumenta el — fuseseră pictate „nu după cum se cuvine“, adică după canoane, ci după indicațiile lui Varlaam! Amănuntul e interesant și semnificativ pentru personalitatea marelui cărturar de mai târziu.

Dovezi... sunătoare, dar înșelătoare

La începutul verii 1629, Barnovschi a părăsit scaunul domnesc. Împrejurările care au pus capăt acestei domnii ce se anunța cu roade atât de frumoase nu sînt încă lămurite. Miron Costin scrie că vizirul ceruse o suplimentare a tributului cu 40 pungi de galbeni, iar Barnovschi „n-a vrut nice într-un chip să priimască, pentru obiceiul să nu facă asupra țării“, preferînd să renunțe la tron. S-a presupus — și nu fără oarecare temei — că la mijloc a fost un șantaj politic. Anume, la începutul verii lui 1629 Poarta a ordonat lui Gabriel Bethlen și lui Barnovschi să-și unească oștile cu cele ale lui Cantemir pașa contra lui Șahin Ghirai. Sub motiv că nu-și poate părăsi țara, domnul Moldovei a refuzat să execute ordinul, trimițînd în schimb vreo 500 ostași în tabăra lui Șahin. Un document din 8 iulie arată că această participare, ca și prea strînsele legături cu polonii, au determinat mazăirea lui Barnovschi. E posibil că, pentru a nu denunța sultanului sprijinirea lui Șahin Ghirai, vizirul să fi cerut majorarea tributului cu 40 pungi. Neacceptarea acestui tirg a pecetluit soarta lui Barnovschi.

Ultimul document intern al acestei domnii s-a emis la 30 august 1629, la Iași. De aici, domnul a plecat la Hirău, apoi pe la mijlocul lui septembrie, s-a refugiat în cetatea Hotinului, cu o mică oaste de 100 oameni, conduși de hatmanul Nicoriță. Cîteva zile mai târziu, la 22 septembrie, în scaunul de la Iași s-a așezat Alexandru vodă, supranumit Coconul, fiul lui Radu Mihnea. Barnovschi a rămas la adăpostul puternicelor ziduri de la Hotin pînă în martie 1630,

cind a plecat, întâi în căzăcime, apoi în Polonia. Cîteva încercări de a recuceri tronul, fie prin forța armelor, cu o mică expediție condusă de Nicoriță, fie cu ajutorul caza-cilor, i-au arătat că, deocamdată, lucrul era imposibil. În-suși marele hatman al Coroanei polone, Stanislas Koniecpolski, l-a îndemnat să aștepte, să nu încerce atacuri armate, ci să revină în domnie pe căi legale. Astfel, Barnovschi s-a așezat, cu mama și rudele sale, la Ustia, fostul domeniu al lui Ieremia Movilă, pe care îl cumpărase în 1628. Cîteva satisfacții a avut în această perioadă de bejenie. Ajutoarele acordate bisericii și tipografiei din Liov rodeau acum; o broșură, apărută în aprilie 1630, i-a fost închinată ca „o primă jerbă a secerișului, primul fruct al muncii întreprinse de tipografia bisericii”, cum se spune în dedicație. În decembrie, o nouă carte i-a fost închinată — **Octoiul** tipărit după manuscrisul adus din Moldova de Varlaam.

Un an mai târziu, în decembrie 1631, Moise Movilă — care succedase lui Alexandru Cocosul în aprilie 1630 — a fost mazilit și înlocuit cu un urmaș grecizat al Mușatinilor, Alexandru Iliș, a cărui administrație a nemulțumit toate categoriile sociale — de la marea boierime autohtonă, care se vedea înlăturată de la funcțiile înalte și bănoase în favoarea clienților greci ai domnului, și pînă la țărănime, asupra căreia au căzut noi biruri. Pe la sfîrșitul lui 1632, după ce intrase în legătură cu boierii moldoveni și cu demnitarii Porții, Barnovschi a început pregătirile pentru plecarea în Moldova. Într-o scrisoare din această vreme, el spune: „am primit zilele acestea un răspuns prielnic de la Poartă, la care trimiseseam, între altele, dovezi care sună, și astfel, fără să calc tocmelele, voi fi așezat iarăși în scaun...”

Întoarcerea sa era așteptată cu mai multă bucurie de boierimea mică și mijlocie, decît de cea mare, care se temea de el; nu degeaba scrisese, imediat după alungarea sa în 1629, însuși marele logofăt că „în timpul domniei lui, noi, boierii, n-am putut avea nici atîta libertate [...] și tot-

deauna am fost în bănuială înaintea sa, neprimind sfatul nostru”.

O mare răscoală, a boierimii și claselor de jos, a dus la alungarea lui Alexandru vodă Iliș, în aprilie 1633, după care s-a întrunit sfatul pentru alegerea unui nou domn. O parte din boieri îl voiau pe Lupu vornicul (viitorul Vasile Lupu), care ațîșase la răscoală împotriva grecilor și a lui Alexandru Iliș, urmărind el însuși tronul, iar altă parte — pe Miron Barnovschi, pe care, din șiretenie, îl indicase și Poarta. Lupu vornicul „au stătut și el la sfatul acela”, votînd pentru Barnovschi, dar trimițînd, în ascuns, demnitarilor otomani, scrisori cu acuzații la adresa domnului.

Cînd vestea realegerii sale a sosit la Ustia, Barnovschi a anunțat pe regele polon și sfetnicii săi și a pornit imediat spre țară. Un nobil polon l-a întrebat, atunci, de ce schimba „viața fără grije, pe viața cu grije și cu cumpănă”, căci „ce i-ar lipsi, fiindu ca și un domnu în țara lor, fără grije, cu țiguri, cu sate”. La care domnul a răspuns: „Dulce este domnia de Muldova!”. „Iară și obedzile turcești încă sint grele”, i-a replicat nobilul polon.

La 27 aprilie 1633, Miron vodă era deja la Iași. Pentru confirmare, însă, trebuia să plece la Poartă. Fusesse chemat, la aceeași ceremonie, și Matei vodă Basarab, și el proaspăt așezat în scaunul Țării Românești, dar se întorsese repede

cu steagul de domnie — alt șiretlic al Porții, pentru atragerea lui Barnovschi. Nebănuind ce-l aștepta în capitala otomană, domnul Moldovei a pornit la drum, cu „multime de boieri, și fruntea curții, preoți, călugări” și „gloate de țară”.

La București, alaiul domnesc a făcut popas la curtea lui Matei Basarab, care i-a destăinuit tot ce aflase la Istanbul despre intrigile țesute împotriva sa. Pe la mijlocul lui iunie, domnul Moldovei a sosit, cu alaiul său, la Istanbul, fiind găzduit la Bogdan Serai. În cursul unei audiențe la vizir, domnitorul a fost arestat

Biserica moldovenească din Liov

și trimis în închisoare; l-au urmat, curînd, și boierii cei mari. În temniță, Barnovschi și-a scris testamentul — sub forma unei scrisori către prieteni și rude — unul din cele mai frumoase acte de acest gen rămase de la voievozii noștri. Documentul — scris în românește — redă întreaga frămîntare a unui om care se știa condamnat la moarte și expune amănunțit dorințele voievodului, executorii testamentari au fost numiți cumnatul domnului, vornicul Gavrilaş Mateiaș, și postelnicul Iancu Costin, căsătorit cu o nepoată a sa: „De ni să va prilejui moarte aice [...] să pue acești boieri nevoiță, să nu-mi zacă oasele în păgînătate, ce să le aducă în țară, să le îngroape la sfînta mînaștere Dragomirna”.

Sfîrșitul a fost cel prevăzut: acuzat de hainie — susținerea lui Șahin Ghirai, retragerea la Ustia — i s-a hărăzit moartea prin decapitare. Execuția — anticipînd tragedia Brîncovenilor — a avut loc la 2 iulie 1633, „la vederea divanului, prăvind și singur împăratul pe ferăstră perirea lui”. Noaptea, postelnicul Costin a fost scos din închisoare, îngăduindu-i-se să coboare trupul descăpăținat într-o criptă din biserica Patriarhiei. Nu se știe dacă osemintele au fost scoase, vreodată, de acolo, pentru a fi reînchinate la Dragomirna. A doua zi, Costin s-a înapoiat singur la închisoare; demnitatea și spiritul de solidaritate al postelnicului moldovean i-au impresionat pe dregătorii otomani. Sultanul însuși, domolit, a ordonat ca boierii să fie eliberați și să li se permită să-și aleagă domn pe cine ar voi. A fost ales, pentru a doua oară, Moise Movilă. Dar, peste opt luni, istoria a pus ca ade-vărat moștenitor și urmaș al lui Barnovschi tocmai pe boierul care îi urzise căderea. Vasile Lupu va termina bisericile începute de Miron vodă și le va înzestra bogat, va aduce tiparul și, ajutat de Petru Movilă, va înființa un colegiu academic, va da Moldovei o carte de legi, concepută de mitropolitul Vălaam, va re-azeza biserica moldoveană în drepturile ei — într-un cuvînt, va desăvîrși tot ce Barnovschi începuse sau doar gîndise.

ANASTASIE CRIMCA

G. ȘTEFAN

O carieră dintre cele mai frumoase și cu realizări dintre cele mai bogate a fost rezervată principalului colab-orator al lui Miron vodă Barnovschi, mitropolitul Anastasie Crimca, artist al culorii, prin care miniaturistica românească a atins noi culmi. Familia în care a venit pe lume aparține orașenimii bogate din Suceava și avea înrîduri în marea boierime moldoveană a vremii.

Prima mențiune a viitorului mitropolit datează din 24 februarie 1587, cînd Petru vodă Șchiopul a răsplătit pe „Ilie diacul, fiul Crimcoael din Suceava”, cu seliștea Ungurașii pe apa Sucevei, pentru „dreapta și credincioasa lui slujbă către noi, la greutățile noastre, cînd au intrat în pămîntul nostru acei făcători de rău căzaci”. E vorba de una din numeroasele incursiuni căzăcești care au tulburat domnia acestui voievod; în respingerea ei, Ilie Crimca — pe atunci diac, adică scriitor de acte — pare să se fi ilustrat în chip deosebit, de vreme ce a meritat o răsplătă domnească. Datorită unei confuzii, s-a socotit că, în perioada 1588-1591, Crimca ar fi fost egumenul

mănăstirii Galata; în realitate, la vremea aceea, viitorul mitropolit nu era nici măcar călugărit: o însemnare pe un manuscris — neobservată pînă acum de specialiști — arată că, la 26 martie 1599, Ilie era încă „slujitor în preoție” la biserica înălțării din Suceava. 15 luni mai tîrziu, cu numele schimbat în Anastasie, el depunea — ca episcop ales de Rădăuți — jurămîntul de credință față de Mihai Viteazul, în calitatea acestuia de domn al Moldovei.

Putem presupune, pe baza acestor puține știri, că, în intervalul martie 1599-iunie 1600, Crimca s-a călugărit la Putna, sub numele Anastasie, iar atunci cînd Mihai Viteazul a hotărît înlocuirea înalților ierarhi moldoveni, fușigi cu Ieremia Movilă, el a fost găsit demn — datorită aleșelor sale însușiri morale și cărturărești — de a urca, dintr-odată, în scaunul episcopal.

Păstoria lui Anastasie Crimca la Rădăuți a durat foarte puțin, pînă în septembrie 1600, cînd, odată cu întoarcerea lui Ieremia Movilă, a revenit și fostul titular al epărhiei.

Retras, poate la Putna, Crimca a inițiat, împreună cu marele logofăt Luca Stroici și marele vistiier Simion Stroici, rudele sale, zidirea mănăstirii Dragomirna, construind-se înfi în 1602, o biserică mică, după vechiul model moldovenesc (azi biserica cimitirului de la Dragomirna). Alegerea sa ca episcop de Roman (1605) l-a îndepărtat, pentru puțină vreme, de această ctitorie, la care a putut continua lucrul după ce, la sfârșitul lui 1607 sau începutul lui 1608, a devenit mitropolit al Moldovei. În 1609, el a făcut unele daruri mănăstirii Dragomirna, care, însă, nu va fi desăvârșită decât după aproape două decenii, cu sprijinul lui Miron vodă Barnovschii.

În prima etapă a păstoriei sale, Anastasie Crimca, a început să se ocupe de copierea unor cărți necesare slujbelor religioase, reintroducând — după mai bine de un secol de uitare — obiceiul împodobirii manuscriselor cu miniaturi. Se consideră că un *Tetraevangelii* din 1607, în filele căruia este reprezentat Ieremia Movilă cu familia sa, ar putea constitui începutul bogatei activități artistice a mitropolitului Crimca. O adevărată școală de copisti și miniaturisti s-a format în jurul său. Produsele artistice — între care e foarte dificil de separat creația maestrului de cea a ucenicilor — se caracterizează printr-o exprimare și o tratare liberă a temelor religioase (ceea ce explică și icoanele pictate la Moscova nu după canoane, ci după indicațiile lui Varlaam, trimis acolo de Barnovschii și Anastasie Crimca).

Inspirate din picturile bisericilor moldovene, miniaturile școlii de la Dragomirna înfățișează scenele biblice în strale românești, dacă se poate spune așa, folosind o gamă cromatică în care alternează tonurile delicate și cele violente. O mare atenție acordau artiștii acestei școli portretului; chipul mitropolitului se întâlnește frecvent în paginile manuscriselor cu miniaturi. Pe pergamental cărților sau pe ferecătura lor de argint sînt reprezentați și unii voievozi; astfel, s-a păstrat chipul lui Constantin Movilă (1607-1611) și al lui Ștefan Tomșa II (1611-1615; 1621-1623). De cel din urmă l-a apropiat simpatia — pe care curînd și-o va materializa — pentru păturile de jos ale poporului, căci Tomșa era — cum spune un izvor contemporan — „bun mai ales pentru săraci, dar aspru pentru boieri, pentru că

aceștia erau nedrepti către săracime”. Așa se explică și încrederea pe care acest domnitor a arătat-o mitropolitului Crimca, încredințându-i conducerea unei solii pentru încheierea tratatului de pace cu Polonia după lupta de la Cornul lui Sas (1612). O sarcină asemănătoare l-a încredințat Radu vodă Mihnea în septembrie 1616, cînd a trebuit să stabilească, împreună cu clișia boieri, condițiile unei convenții de graniță cu regatul polon, după lupta de la Drașeni (aceste două lupte au dus la căderea Movileștilor¹).

La scurt timp după ultima misiune diplomatică, un conflict pare să se fi deschis între mitropolit și domnitor, căci, la începutul verii lui 1617, Crimca a fost înlocuit cu un anumit Teofan. S-ar putea să fie vorba de opoziția lui Crimca față de obiceiul, tot mai frecvent practicat, de a pune bisericile și mănăstirile moldovenești sub tutela ierarhilor de la Locurile Sfinte. O confirmare a acestei ipoteze o constituie așa-zisul său testament — o notă pe un manuscris, redactată încă din 1610 — și care arată ostilitatea sa față de obiceiul amintit: „nu cumva să cuteze cineva, din domnitori, ctitori sau boieri din neamul nostru, a închina mănăstirea noastră [Dragomirna] Sfințului Munte sau Ierusalimului, ori a o da sub autoritatea vreunui patriarh sau mitropolit sau a schimba pe călugării din țara Moldovei [aflători în mănăstire] sau a le pune egumen din mănăstire străină”.

Doi ani mai tîrziu, în primăvara lui 1619, Crimca a fost rechemat la cîrma Mitropoliei Moldovei de către noul domn, Gaspar Grațiani (1619-1620), cu care a rămas în relații foarte bune. Imediat după revenirea în scaunul mitropolitan, Crimca a împărțit domnitorului dorința sa de a construi la Suceava un spital — o *bolniță*, cum se spunea pe atunci; li trebuia doar terenul. La 16 mai 1619, Gaspar Grațiani l-a dăruit un loc în mijlocul orașului Suceava, unde să poată ridica bolnița „pentru cei săraci și neputincioși și șchiopi și orbi, și alții cari vor să se odihnească tot acia, acolo, într-acel spital”. Domnul a avut grijă să asigure și veniturile necesare întreținerii și funcționării acestui așezămint — primul de acest gen în Moldova — hotărînd, în aprilie 1620, ca, din venitul unei mori a Dragomirnei, „să

aibă grijă să dea la bolniță, la săracii din ținutul Suceava, cît va fi voia egumenului, căci acea bolniță a fost făcută, în numele lui Dumnezeu, de ctitorul sfintei mănăstiri, părintele și rugătorul nostru, chir Anastasie Crimcovic, mitropolit de Suceava”.

Dar cel cu care acest prelat, însușit de idealuri artistice și umanitare, a colaborat în cele mai bune condiții a fost Miron vodă Barnovschii: îl cunoștea încă de pe vremea cînd era doar boier și, pe deasupra, se înrudea cu el, prin familia Stroici. Așa se explică de ce Miron vodă a acceptat să ia asupra sa terminarea splendidei ctitorii de la Dragomirna. Acolo, cum a scris cunoscutul istoric de veche artă românească George Balș, nici o piatră nu a rămas neîmpodobită. Mănăstirea a fost înconjurată cu ziduri puternice, cu turnuri și contraforți, iar deasupra turnului de la intrare s-a pus o pisanie amintind de cele din vremea lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș: din această pisanie se vede că lucrările s-au terminat la 30 august 1627, pe cînd domnitorul era la Oceaov, ca mediator între țure și poloni.

Despre împrejurările morții lui Crimca avem mărturie contemporană. Un călător străin, misionarul franciscan Paolo Bonniccio, a relatat că, fiind primit în audiență de vodă Barnovschii, a avut un incident cu mitropolitul, căruia a refuzat să-i facă închinarea cerută de acesta: „dar — adaugă Bonniccio, cu o umbră de satisfacție, foarte puțin creștinească... — nu au trecut nici patru zile, că a și murit, pe neașteptate, în fața domnului Barnovschii”. Moartea strălucitului artist a impresionat pe contemporani, dintre care unul a însemnat pe o carte că „în anul 7137 [1629] luna ianuarie 19, la Curtea din Iași, a murit, naprasnic și lute, în fața domnului său, arhiepiscopul Anastasie mitropolit [...] și l-au îngropat la mănăstirea sa nouă zidită Dragomirna”. A fost al doilea ctitor care și-a aflat acolo locul de veci, după Luca Stroici; al treilea ctitor, Miron Barnovschii, deși a dorit foarte mult să fie îngropat acolo, a rămas, după toate probabilitățile, în pămînt străin.

Mormîntul lui Anastasie Crimca la Dragomirna a dispărut în tulburările veacurilor care au urmat. Au rămas să-i perpetueze amintirea operele sale de artă, neasemuitele miniaturi de pe manuscrise, în care a turnat o nemăsurată dragoste pentru țara și neamul său.

¹ Vezi *Magazin Istoric*, nr. 6/1973.

AȘA S-AU NĂSCUT STATELE UNITE ALE AMERICII

WINSTON CHURCHILL

Semnarea Tratatului de alianță cu Franța la 6 februarie 1778¹, a marcat pentru americani intrarea în cea de-a doua și ultima fază a războiului lor împotriva Angliei. Spre deosebire de prima etapă, cind luptele principale se dăduseră în coloniile nordice, în această fază teatrul de operații militare s-a aflat mai ales în zonele de centru, vest și sud, deși acțiunile navale ale francezilor au creat amenințări serioase pentru marea bază britanică de la New York.

Așa cum se va vedea, în relatarea lui Winston Churchill se afirmă că în primii trei ani ai acestui interval, forțele armate ale lui Washington nu au înregistrat decît un singur succes de seamă — acela de a continua să existe. Pentru a fi mai exacti, am spune că ele au continuat nu numai să existe, ci și să reziste. După cum se știe, la izbucnirea ostilităților, nu exista o armată comună tuturor celor 13 colonii, ci numai grupări locale de milițieni — toți voluntari, care slujeau doar pe timp limitat, fără deprinderea unei discipline severe și a unor campanii de durată. Washington s-a plîns în repetate rînduri de ei: „Milițienii îți vin, nu știi cum; pleacă, nu știi unde; îți consumă proviziile; îți golesc depozitele; și te lasă baltă în momentul cel mai critic”.

Glumeț exagerate, învinuirile nu erau însă cu desăvîrșire lipsite de temelie. Formulîndu-le, comandantul suprem urmărea să obțină, din partea Congresului, sprijinul material necesar pentru a încheia o armată regulată, care să funcționeze ca atare în tot cursul războiului. Adresîndu-se legislatorilor care proclamaseră independența coloniilor, Washington le scria: „Pentru a familiariza un bărbat cu îndatoririle ostășești este nevoie de timp. A aștepta din partea unor recruți neinstruiți și nedisciplinați aceleași rezultate ca din partea unor soldați căliți în lupte înseamnă a aștepta ceva ce nu s-a mai întîmplat niciodată, ceva ce nu se va mai întîmpla, probabil, niciodată”.

Delegații la Congres nu s-au grăbit, însă, să-i pună la dispoziție fondurile trebuincioase armatei care era necesară unei victorii clare asupra britanicilor. Unii dintre ei, începînd să se îndoiască de șansele unei asemenea victorii, pierdeau din ce în ce mai mult din arderea lor revoluționară. Alții se temeau de riscul transformării unei oștiri permanente într-un instrument prin care Washington să-și impună dictatura personală. Alții, în sfîrșit, nu acceptau — nici în numele lor personal, nici în numele celor pe care-i reprezentau — sacrificiile materiale impuse de crearea și întreținerea unei armate regulate. Caracteristică, în această privință, este indignarea unuia dintre delegați, care declara: „Credeti

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 4/1976

că voi consimți să împovărez cu impozite pe alegătorii mei, cînd putem da poruncă tipografului să ne facă o căruță cu bani, din care o testea va fi suficientă pentru a plăti totul?"

Din fericire pentru destinul Americii revoluționare, oamenii de rînd s-au dovedit mai pușin meschini decît unii dintre conducătorii lor. Muncitorii din ateliere au acceptat să lucreze neplătiți luni în șir, fermierii și-au cedat grînele în schimbul unor bonuri de rechiziții lipsite de orice valoare, femeile și-au dăruit dozelele podoabe pentru a se cumpăra arme din străinătate. Și astfel, oștirea lui Washington a continuat să existe, devenind treptat armata care avea să dobindească victoria finală.

Printre evenimentele menționate de Churchill în episodul de față se numără și succesul obținut într-o ciocnire navală de John Paul Jones (1747-1792), considerat de istoricii militari americani drept „primul amiral al

S.U.A.". Trebuie adăugat că Jones a făcut și o tentativă, îndrăzneată dar nereușită, de a... debarca în Anglia, atacînd portul Leith. Trebuie adăugat, mai ales, că temerarul comandant a fost răsplătit cu multă ingrătinătate de către cercurile conducătoare ale tinerei republici de peste Atlantic, care nu i-au mai încredințat nici o navă în cursul războiului. Victimă a unor insidioase intrigi, el a fost trimis cu misiuni comerciale în Franța. Jones a ajuns și în Rusia, unde împărăteasa Ecaterina II cea Mare dorea să-i modernizeze flota militară. Dar și acolo i-au urmărit invidia și calomniile: victoriile sale asupra marinei otomane în Marea Neagră, minimalizate de rivali, nu i-au atras încrederea țarinei și, pînă la urmă, el a trebuit să părăsească Petersburgul. Cu sănătatea zdruncinată și cu morala minată, John Paul Jones a murit la Paris, în vîrstă de numai 45 ani.

Nicolae MINEI

Pe fronturi — situație nedecisă

În aprilie 1778, douăsprezece nave de linie franceze — care, împreună cu fregatele¹ ce le însoțeau, totalizau 800 tunuri și 4 000 soldați la bord — au ieșit din portul Toulon. Afîind că se îndreptau spre America de Nord, Clinton și-a dat seama că sarcina lui imediată și vitală era de a împiedica pe inamic să ocupe principala bază navală britanică de la New York. Pierderea portului sau chiar instituirea unei blocate la vărsarea Hudsonului ar fi pus în primejdie întregul său dispozitiv din Lumea Nouă.

În consecință la 18 iunie, el a părăsit Philadelphia și, cu 10 000 soldați, a străbătut în marș forțat fosta colonie New Jersey. Dispunînd de efective aproximativ egale, ca urmare a recrutărilor de primăvară, Washington a pornit în urmărire, pe o direcție paralelă. Lîngă Montmouth Court House² a avut loc o ciocnire confuză³, unde Clinton i-a res-

pins pe americani, dar cu grele pierderi și ajungînd la New York abia la începutul lui iulie.

Era exact ultimul moment, căci cîrînd, în largul coastei, și-a făcut apariția flota franceză, comandată de d'Estaing⁴. În întîmpinarea acesteia a ieșit escadra amiralului Howe: vreme de zece zile cele două grupări au manevrat în apropierea portului. Francezii au încercat zadărnice să ocupe Rhode Island⁵, iar Howe a respins toate tentativele de debarcare ale inamicului⁶. În toamnă, d'Estaing a renunțat la intențiile sale inițiale, îndreptîndu-se spre Indiile Occidentale. Dar și acolo Clinton a reușit să-i dea oase planurile, trimițînd de urgență trupe la St. Lucia, unde francezii au ajuns prea tîrziu pentru a le mai intercepta: insula, im-

portantă pe plan strategic, a devenit o bază britanică⁷.

Intervenția „corsarului” Jones

Aceste succese nu puteau ascunde, totuși, adevărurile fundamentale: proiectata campanie a lui Clinton în sud suferise o amănare de un an, iar britanicii nu mai erau stăpîinii necontestăți ai mărilor. Flota franceză controla Canalul Mînei, punînd piedici transporturilor engleze de trupe și materiale, împotriva cărora corsarii din Noua Anglie duceau și ei un război susținut și rentabil.

Treptat, operațiile militare din America au scăzut în intensitate. Deși la 29 decembrie, 3 000 soldați ai lui Clinton au ocupat Savannah, el și-a putut aplica doar în parte planul de a folosi orașul ca bază de operații împotriva răzvrătiților din sud, nefiind în stare să intervină în înverșunatul război civil izbucnit acolo între loialiști și patrioți.

⁷ St. Lucia — insulă în Marea Carailor (233 mile pătrate). Englezii încercaseră să o colonizeze încă din sec. XVII, fiind însă izgoniți de populația autohtonă care a rezistat cu dirigenie pînă în 1803, cînd s-a instaurat ferm dominația britanică.

¹ Fregată — pe atunci navă militară cu pînze și tunuri la ambele borduri, folosită cu precădere în misiuni de recunoaștere sau de escortă.

² Vezi harta publicată în nr. 3/1976. Localitatea se numește astăzi Freehold (statul New Jersey).

³ Lupta a avut loc la 28 iunie 1778 și vîna înfrîngerii a purtat-o generalul american Charles Lee care, în plină desfășurare a atacului, a ordonat retragerea. Judecat ca trădător de Curtea Marțială, el a fost achitat, în ciuda unor antecedente compromițătoare: capturat în 1776,

colaborase cu englezii împotriva prizonierilor sale forțe dar, eliberat printr-un schimb de prizonieri, fusese reintegrat în același grad.

⁴ Amiralul Charles Hector, conte d'Estaing (1729-1794) avea să moară ghilotinat, ca dușman al Republicii Franceze.

⁵ Rhode Island — cea mai mare insulă a statului omonim (circa 15/3,5 mile), la intrarea în golful Narragansett, avînd ca port principal Newport.

⁶ Eșecul francezilor în fața Newportului se datorează parțial și unei violente furtuni care le-a risipit formația.

În aceeași situație nedecisă s-a scurs și anul 1777. O bucată de vreme, Lumea Nouă a încetat să mai fie principalul teatru de război al lumii¹.

Ambele tabere din America erau vlăguite: răscoliiți din cauza unor serioase dificultăți financiare, englezii din lipsă de întăriri. Obsedați de teama unei invazii franco-spaniole, guvernul de la Londra a reținut în metropolă trupele destinate lui Clinton. La rândul lor, francezii au înțeles că pentru a ieși victorioși în America, trebuiau să înfrângă Anglia pe mare, ceea ce, în orice caz, era mai pe placul guvernului de la Versailles decât sprijinirea directă a unor republicani răscoliați. În acest stadiu, cu excepția unui mic număr de voluntari, miniștrii lui Ludovic XVI nu au trimis peste Atlantic ajutor militar propriu-zis, dar imense cantități de arme și vechime furnizate au permis americanilor să reziste în continuare.

În iunie 1779, conflictul s-a extins prin antrenarea unei alte puteri europene: diplomația franceză a convins Spania să declanșeze și ea ostilitățile împotriva Angliei. Aceasta a primit noi lovituri: comunicațiile sale prin Mediterana erau primejduite iar, peste câteva luni, a început asediul Gibraltarului². Dincolo de Atlantic, se anticipa o incursiune a spaniolilor în Florida, iar portul New Orleans servea drept bază corsarilor americani, care dezorganizau legăturile comerciale ale Londrei cu Antilele.

Un astfel de corsar, căpitanul John Paul Jones, de obir-

șie scoțiană, a căpătat de la francezi o veche corabie comercială, transformată în navă militară și numită **Bonhomme Richard**. În septembrie 1779, în fruntea unui echipaj de diverse nații și însoțit de trei vase mai mici, Jones a intrat în Marea Nordului. În largul capului Flamborough, interceptând un convoi comercial care venea din Marea Baltică, el a atacat imediat navele militare britanice de escortă, **Serapis** și **Scerborough**. Corăbiile civile au scăpat nevătmate, dar, în seara de 23 septembrie **Serapis**, superioară ca structură, armament și blindaj, a angajat lupta. Jones s-a postat pe o direcție paralelă, începând să tragă și el imediat. Toată noaptea cele două nave s-au ținut reciproc sub o ploaie de ghiulele care au provocat ambelor o serie de incendii simultane. Spre ziua, pulberăria lui **Serapis** a sărit în aer, ucigând numeroși marinari, scănd din uz tunurile și silindul pe căpitan să capituleze. Dar **Bonhomme Richard** suferise și el asemenea avarii, incit s-a scufundat peste două zile.

În tot acest timp, armata lui Washington fusese incapabilă de orice acțiune, nefăcând altceva decât să-l „păzească” pe Clinton. Dar simplul fapt că și-a păstrat forțele de-a lungul acestor ani a constituit, probabil, cea mai importantă contribuție a lui Washington la cauza revoluției. Nici un alt conducător american nu ar fi reușit una ca asta. În ziua de 26 decembrie, Clinton, decis să-și mai încerce odată norocul în recucerirea coloniilor sudice, a pornit pe calea mării spre Carolina de Sud împreună cu 8 000 soldați. Stimulat și de vestea că flota franceză fusese învinsă în Indiile Occidentale de amiralul Rodney³, el a înregistrat câteva succese. Vremea rea l-a intrziat și asediul orașului Charleston nu a început decât în ultimele zile ale lunii martie, dar, în 1780, orașul a căzut:

5 000 soldați s-au predat, în cadrul celui mai mare dezastru militar înregistrat până atunci de americani.

Trădarea de la West Point

Apoi norocul s-a întors împotriva lui Clinton. Deși cerise o bază importantă, el nu avea de-a face cu o armată regulată, ci cu grupări de partizani, care îi hărțuiau liniile de comunicații și ucidau pe loialiști. A devenit evident că britanicii aveau nevoie de o imensă armată pentru a ocupa și pacifica țara. Din nou, însă, au intervenit forțele navale. Zvonuri despre trupe franceze care traversau Atlanticul l-au determinat pe Clinton să se înapoieze în grabă la New York, lăsându-l pe Cornwallis, locțiitorul său, să se descurce cum o ști mai bine în sud. Împotriva acestuia din urmă, Washington a trimis o mică forță, sub comanda lui Gates, învingătorul de la Saratoga. Cornwallis l-a învins în bătălia de la Camden și a pătruns în Carolina de Nord, zdrobindu-i pe partizani acolo unde îi întâlnea; dar, în spatele liniilor lui, toți fermierii se ridicau la luptă. Nu existau nici o concentrare de forțe pe care s-o poată lovi eficient și singurul rezultat al eforturilor sale a fost distrugerea unei părți din recoltă, pe care răscoliiții ar fi putut-o vinde în Europa, pentru a cumpăra în schimb arme.

În nord, Clinton se afla pentru a doua oară într-o mare primejdie. Într-adevăr, o altă flotă sosise din Franța și, de data aceasta, generalul britanic a ajuns prea târziu pentru a mai împiedica debarcarea inamicului. În iulie, peste 5 000 soldați francezi, sub comanda contelui de Rochambeau, au coborât pe țărm la Newport (actualul stat Rhode Island). Gata să intervină, Washington se afla la White Plains, în valea Hudsonului. La comanda forțului West Point, se găsea Benedict Arnold, care condusese expediția din Canada în 1776 și se remarcase în luptele de la Saratoga; în orice clipă, francezii, înaintind spre interiorul țării, puteau face joncțiunea cu el. New Yorkul, ba-

¹ Aluzie la celelalte puncte de pe glob unde englezii se ciocneau de cei trei aliați ai americanilor. În afara amintirilor acțiunii din Canalul Mincei, francezii și spaniolii au început în 1779, să asedieze Gibraltarul și să pregătească ocuparea Insulei Minorca, din Arhipelagul Balearelor (operația a avut loc în 1782). Trimițând o escadră navală în Oceanul Indian, Ludovic XVI subvenționa totodată triburile din federația maharatșilor care amenințau de decenii Calcutta, Bombay și alte centre ale Companiei Indilor Hăsaritene.

² Marele asediu — cum a rămas cunoscut acest episod în istoria Gibraltarului — a debutat lent, în iulie-august 1779. În ianuarie 1780, ca și în noiembrie 1781, englezii au înregistrat unele victorii navale și terestre, dar garnizoana a avut mult de suferit. Asediul a luat sfârșit, după aproximativ patru ani, la 6 februarie 1783, după semnarea preliminarilor de pace.

³ **George Brides Rodney** (1718-1792) înregistrase, în prealabil, victorii asupra spaniolilor în largul Capului Finisterre (8 ianuarie 1780) și al Capului St. Vincent (15 ianuarie 1780). În schimb, bătălia navală din Marea Caraibilor nu a fost un succes clar al englezilor, cum afirmă Churchill, ci s-a terminat nedecis (17 aprilie 1780).

Iarna grea s-a adăugat dificultăților financiare care afectau oștirea lui Washington

za și portul lui Clinton, părea pierdut. Dar trădarea i-a favorizat pe englezi. Nemulțumit de o bună bucată de vreme de comportarea patrioților, Arnold se căsătorise de curând cu o loialistă, contractase mari datorii și primise un blam din partea Curții Marțiale pentru însușirea de fonduri publice. Îndoielile sale sporind la vestea înfringerii de la Camden, el a oferit lui Clinton să-i predea citadela West Point în schimbul sumei de 20 000 lire sterline. Pierzând fortul, nu numai că lui Washington i-ar fi fost imposibil să-și mențină dominația asupra văii Hudsonului, dar toate forțele americane s-ar fi aflat în pericol. Văzînd în trădarea lui Arnold singura sa șansă de a restabili situația în nord, Clinton a trimis pe tînărul maior André, deghizat, pentru a pune la punct amănuntele capitulării.

La 21 septembrie 1780, pe malul de vest al Hudsonului, André s-a întîlnit, în plină noapte, cu Arnold, care i-a înmînat relatări detaliate și în scris despre fortificații, armament și depozite, copii ale ordinilor de luptă în caz de atac, precum și procesul verbal al unui consiliu de război, recent ținut la West Point. Pe drumul de înapoiere, însă, André a fost capturat de niște iscoade ale partizanilor și predat celui mai apropiat comandant american, care a găsit documentele în cizmele maiorului. Nevenindu-i să creadă că Arnold era trădător, comandantul i-a adresat o somație cerîndu-i să se explice. Reușind să scape cu fuga, împreună cu soția sa, Arnold a fost răsplătit de englezi cu gradul de general și numit în fruntea unei mari unități. Douăzeci de ani mai tîrziu, el avea să moară, în dizgrație și mizerie. André a

fost executat ca spion, dar, peste patru decenii, autoritățile britanice l-au reînhumat la Westminster Abbey¹.

Curînd după aceea, amiralul Rodney a sosit în largul New Yorkului, blocînd pe francezi la Newport pînă la sfîrșitul sezonului frumos. Apoi el a mai înregistrat o victorie în Indiile Occidentale, unde olandezii făceau un intens negoț de arme și muniții cu coloniile răscolite. În toamnă, odată cu vestea că Olanda a intrat în coaliția antibritanică, Rodney a primit ordin să ocupe Insula St. Eustatius, centrul acestui trafic. Amiralul a cucerit-o la începutul anului 1781 și astfel o mare cantitate de muniții și provizii, destinate lui Washington, a căzut în minile englezilor.

¹ Locul de vecl al multor monarhi și altor personalități de seamă ale Angliei.

AUSTRIA 1925—1934

„Autrichelieu” face mărturisiri

GEORGE E. R. GEDYE

În numărul 4/1976 am început publicarea fragmentelor din lucrarea Bastioane căzute, a publicistului britanic George Eric Rowe Gedye, în care erau redată episoade din viața social-politică a Austriei între anii 1925-1927. Inserăm, în

continuare, relatarea altor evenimente petrecute între 1927 și 1931, în care autorul evocă încheștrarea tot mai dramatică dintre forțele democratice și grupările politice fasciste, sprijinite de cercuri guvernamentale și de afaceri din această țară.

Nimeni nu s-a dovedit atât de priceput în a răspîndi legenda „complotului roșu” ca monseniorul Seipel, acest Richelieu al Austriei, „Autrichelieu” cum începuseră să-i spună prietenii, în timp ce dușmanii îl supranumiseră „Cardinalul fără milă”, poreclă pe care el însuși o prilejuise declarînd în Parlament că nu poate avea „nici o milă” pentru „criminalii” de la 15 iulie¹.

Întotdeauna Seipel mi-a dat senzația unei ființe născute în afara spațiului și a timpului. Ambițiile sale politice nemăsurate, ascetismul vieții private, însușirea de a-și lovi cu sînge rece adversarii, ta-

lentul pentru intrigă, devotamentul exclusiv față de interesele bisericii pe această lume, fiecare trăsătură ar părea tipică pentru unul din marii cardinali-miniștri din secolele monarhiei absolute.

Am avut deseori privilegiul de a mă întreține cu această înaltă față bisericească și întotdeauna am fost deopotrivă de impresionat de inteligența sa strălucitoare, dar și de limitele pe care părea să i le impună dogmatismul religios. La acest lucru contribuia și mediul lui de viață. La apogeul puterii, „Autrichelieu” nu a cunoscut niciodată pompa și fastul exterior cu care se înconjurase celebrul cardinal francez. Deși se afla în per-

manent contact cu șefi de stat și cu capete încoronate, Seipel mincea, se ruga și dormea în două chilii de la o mănăstire de călugărițe.

Fără să aparțină propriu-zis Ordinului iezuiților, monseniorul avea toate caracteristicile atribuite de obicei acestei congregații, considerată a fi creierul politic al Bisericii Catolice. O dovadă este felul în care aborda spinoasa problemă a *Anschluss*-ului. De fiecare dată cînd venea vorba în public despre această chestiune, cuvintele sale nu constituiau un răspuns afirmativ sau negativ categoric.

Într-o zi am fost la sediul Asociației industriștilor austriaci, pentru a lua monsenio-

¹ Vezi Magazin Istorie, nr. 4/1976.

rului un interviu. Speram că-l voi determina pe acest părinte spiritual al fascismului în versiune austriacă să-mi facă o declarație despre înarmările ilegale ale **Heimwehr**-ului. Cancelarul și-a dat toată osteneala pentru a-mi demonstra că această organizație paramilitară profascistă nu contravenea cu nimic legilor în vigoare. **Heimwehr**-ul, zicea el, nu era decît o grupare patriotică a foștilor luptători, ceva în genul Legiunii britanice¹, cărora le făcea plăcere să se adune din cînd în cînd, să-și pună vechile uniforme și medalii și să defileze. Atît și nimic mai mult. S-a străduit să mă convingă că, realmente, făceau un deserviciu Austriei, dînd impresia în articolele pe care le publicam că acești pașnici veterani ar fi fost capabili de tentative de putsch.

Mi-am permis să-i amintesc monseniorului că membrii Legiunii britanice se întîlneau foarte rar și purtau uniforme armatei noastre regulate; **Heimwehr**-ul avea, însă, o uniformă proprie, iar mulți dintre membrii săi nu erau foști combatanți de război. Am adăugat că membrii Legiunii britanice nu s-au remarcat deschizînd focul împotriva manifestanților laburiști și că șefii lor nu s-au lăudat niciodată că-l vor scurta cu un cap pe Ramsay Mac Donald². În plus, ei nu se ocupau de ani de zile cu depozitarea de arme sub privirile îngăduitoare ale lui Baldwin³.

— Dar **Heimwehr**-ul nu face acest lucru, m-a asigurat zîmbind suav cancelarul. De data aceasta, glasul lui avea parcă o undă de milă, ca aceea pe care o resimți față de un străin neavizat care crede în orice zvon auzit la cafenea. **Heimwehr**-ul nu are arme și, deci, chiar dacă ar vrea să treacă la acțiuni im-

potriva statului, n-ar putea s-o facă.

L-am privit neîncercător, dar ochii lui cenușii și reci mi-au susținut netulburat privirea, de după ochelarii cu rame aurii; buzele subțiri au continuat să zîmbească păs-trîndu-și expresia de binevoitoare compătimire și de neobosită răbdare față de un musafir bine intenționat, dar naiv.

— Dar, am insistat eu, Fey și Starhemberg, în discursurile pe care le țin, se laudă pe față cu armele deținute de **Heimwehr**, mai ales la Viena.

— Se laudă și nimic mai mult, a sunat răspunsul. Să vă mai explic și altceva. În Tirol există tradiția ca fiecare cetățean care se respectă să aibă o armă în casă; întîmplarea face ca mai toți aceștia să facă parte din **Heimwehr**. Dar secția vieneză a acestei organizații nu are arme. Cele cu care se laudă conducătorii lor se află în mîinile poliției vieneze.

Libertatea străzii

Acestea erau „noutățile” aflate de la Seipel, pe care le-am publicat în cadrul interviului spre deplină satisfacție a socialiștilor. De cînd urmăreau ei o asemenea mărturisire care să confirme că poliția era mîină în mîină cu conspiratorii! Șeful poliției, Schober, își bătea așadar joc de lume declarîndu-se imparțial, constituționalist și atașat principiilor democratice! Iată, însă, că însuși șeful guvernului, monseniorul Seipel, afirma că poliția înmagazina arme pentru fasciști, pentru a li le pune la dispoziție în ziua Z.

FuriOS, Schober a răspuns prelatului-cancelar printr-o dezmințire nu mai puțin absolută: nu-i adevărat, a declarat el, că poliția deține armele **Heimwehr**-ului; toate armele din depozitele sale aparțin numai poliției. În această situație, Seipel a ieșit ușor din încurcătură. Cuvîntul d-lui Schober, a spus el, nu putea fi pus la îndoială. Dacă șeful poliției declara așa, era evident că poliția nu deținea armele **Heimwehr**-ului din Viena. La rîndul lui, adăuga cancelarul, dl. Gedye este un om

onorabil, cit se poate de onorabil. Dar într-o limbă cu care nu ești familiarizat, cum era cazul d-lui Gedye, e firesc să se producă ușoare neînțelegeri...

După aceasta, ziarul **Reichspost**, aflat în slujba lui Seipel, și ziarul profascist **Doetz (Deutsche-österreichische Tageszeitung)** m-au făcut mincinos. M-am amuzat obligînd cele două ziare să insereze o luare de poziție a mea, potrivit legii presei de atunci, care obliga publicațiile să tipărească dezmințirea în aceeași pagină și cu aceleași caractere ca și articolul în care cineva fusese atacat. Numai că redacțiile, respectînd doar litera legii, înghesuiau răspunsurile celor vizați printre alte texte, în așa fel încît să treacă neobservate. În plus, adăugau o notă în care își reînnoiau punctul de vedere inițial.

Cu aceasta, „onoarea” era salvată. Sau nu era. Dacă aveai chef, trimiteai din nou mîingea peste plasă sub forma unei noi riposte, care apărea însoțită de o notă redacțională și mai virulentă.

După înfrîngerea de către guvern a grevei generale din iulie 1927⁴, în special prin folosirea spărgătorilor de grevă proveniți din **Heimwehr**, reacțiunea a cîștigat, an de an, tot mai mult teren. În acest timp, Seipel a continuat să sprijine din ce în ce mai puternic organizațiile fasciste, utilizînd toate mijloacele care îi stăteau la îndemînă. El a mers pînă la a mijloci trecerea surplusului de arme din stocurile armatei austriece în mîna **Heimwehr**-ului.

Social-democrații au răspuns prin sporirea forțelor **Schutzbund**-ului. Drept represalii, ministrul de Război, Vaugoin, s-a hotărît să pună mîna pe depozitele secrete de arme ale **Schutzbund**-ului. Iar cînd socialiștii au vrut să replice dînd publicității ascunzătorile **Heimwehr**-ului, autoritățile au avut grijă să transfere armele în altă parte. Mai mult, s-a făcut în așa fel încît armele confiscate de la socialiști să ajungă în mîinile dușmanilor republicii.

⁴ Aceasta a fost riposta social-democrații la singerosul eveniment de la 15 iulie 1927 (vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1976).

¹ Asociație a foștilor combatanți britanici în primul război mondial.

² James Ramsay Mac Donald (1866-1937), lider laburist, prim-ministru în 1924 și 1939; în 1931 a părăsit Partidul Laburist, devenind șeful unui guvern de coaliție între conservatori și liberali.

³ Stanley Baldwin (1867-1947), lider al Partidului Conservator din Marea Britanie, în citeva rînduri ministru și prim-ministru în perioada interbelică. În epoca de care se ocupă Gedye, Baldwin era ministru de Interne.

Tactica fascistă era pretutindeni aceeași: provocări soldate cu încăierări (botezate „răzvrăti bolșevice”), constituind la rândul lor pretexte pentru noi ilegalități. În octombrie 1928, **Heimwehr**-ul a anunțat că 30 000 dintre membrii săi, înarmați, vor mărșălui pe străzile cartierului Neustadt, citadela muncitorească a Capitalei. Conducătorii fasciști își făceau socoteala că, dacă ciocnirile scontate nu vor avea loc, proletariatul va trage concluzia că socialiștii sînt atît de slabi, încît n-au putut s-o apere. Aceasta era în concepția conducătorilor **Heimwehr**-ului „libertatea străzii”.

Aflînd de acest proiect, social-democrații au pregătît o contramanifestație; apoi, au propus guvernului Seipel să le interzică pe amîndouă. Cancelarul a refuzat. Fiînd prevăzute evenimente sîngeroase, în capitala austriacă au sosit trimiși speciali de la numeroase ziare din străinătate. Ciocnirile au fost, însă, evitate prin masarea unor importante detașamente militare, care au scîndat orașul în două — o zonă „roșie” și una „neagră”.

De-a lungul anilor următori, socialiștii au propus dezarmarea simultană a **Schutz-**

bund-ului și a **Heimwehr**-ului; propunerea a fost repetată în mai multe rînduri lui Seipel, apoi lui Dollfuss, cînd a ajuns cancelar. Din cele spuse pînă acum, nu e de mirare că soluția nu a fost luată niciodată în considerare. Guvernele conduse de cei doi oameni politici nu voiau întărirea regimului republican, ci desființarea lui. Așa că lupta între cele două tabere a continuat, dar cu arme inegale, deoarece republicanii luptau cu o mîină legată la spate. Pe lîngă arme, **Heimwehr**-ul a adus, din străinătate¹, un expert în organizarea războiului civil, pe maiorul Waldemar Pabst, tehnician reputat al putsch-ului și al terorismului.

Maiorul austriac Emil Fey, tipul militarului mărginit, îndrăzneț și brutal, a recrutat la Viena bande de bătăuși, pe care i-a îmbrăcat în uniforme cenușii, pentru a distruge opera socială a primarului socialist Karl Seitz și a municipalității sale; cartierele muncitorești model, cunoscute în lumea întreagă, întăritau reacțiunea austriacă asemenea unui stîndard roșu.

La rîndul său, prințul Ernst Rüdiger von Starhemberg, deținătorul a 13 castele și a unei liste de creditori lungă de un

cot, și-a rupt cîteva clipe din cele rezervate chefurilor, pentru a constitui în Austria de Sus o „legiune” hărăzită marșului asupra Vienei, care trebuia să se încheie cu lichidarea socialiștilor. În satele Stiriei, un magistrat, doctorul Walter Pfriemer, a creat în același scop o altă organizație paramilitară. El menționa în plus că, ajungînd la destinație, va rețea și cîteva capete catolice pe lîngă cele socialiste. În Tirol, doctorul Heidle înființase o organizație similară.

În acest timp, în casele de bani ale **Heimwehr**-ului se revărsau în cascade bancnote provenind atît de la „Alpine Montan”, cît și de la Uzinele „Boehler”, ca și de la alte societăți industriale controlate de capitaliști favorabili **Anschluss**-ului, cît și de la bănci conduse de evrei, cum era „Boden-Credit-Anstalt”. Nu se va ști niciodată exact cît a cheltuit nazismul pentru a finanța înarmarea **Heimwehr**-ului. Era de bonton să faci parte din **Heimwehr** și să te înscrii pe listele de subscripție pentru a contribui la activitatea acestei organizații; era de prost gust să te abții. Eminența sa monseniorul Seipel, apoi evlaviosul Dollfuss au binecuvîntat toate aceste pregătiri; șeful poliției, Schöber, a jucat un rol echivoc.

¹ Este vorba de Germania.

În p. 54: coloană de trupe austriace îndreptîndu-se spre Siria pentru a înăbuși rebeliunea lui Pfriemer

Maiorul Pabst este primit la granița austriacă de Steidle și alți conducători ai **Heimwehr**-ului (12 noiembrie 1930)

Roadele timpurii ale pomului fascist

Pomul atît de bine îngrijit nu a întîrziat să dea roadă timpurii, care promiteau o recoltă bogată. În 1929, **Heimwehr**-ul a atacat o manifestație socialistă în Stiria; ciocnirea s-a soldat cu morți și răniți. Guvernul a refuzat să cîștige armele fasciștilor.

Cabinetele de dreapta, care s-au succedat după moartea cardinalului¹, au alternat varianta catolică a politicii reacționare cu cea nazistă. Schober le-a favorizat pe amîndouă. Numit în 1929 cancelar, a cochetat din cînd în cînd cu social-democrații, dar nu le-a putut ierta niciodată atacurile din iulie 1927. Pe de altă parte, **Heimwehr**-ul a primit subvenții substanțiale.

De fapt, Schober era un pangermanist convins, și, dacă ar mai fi trăit, ar fi fost o personalitate nazistă de prim plan. A căzut de la putere² deoarece a refuzat cererea ministrului de Război, Vaugin, de a încredința un post important unuia dintre șefii **Heimwehr**-ului, a cărui comportare fusese calificată cîndva de către tribunal ca „necinstă și incorectă”.

I-a urmat un cabinet condus de Vaugin. Acesta a fost primul cancelar care a introdus în echipa ministerială doi reprezentanți ai **Heimwehr**-ului: pe prințul Starhemberg și pe doctorul Hueber. Ulterior³, drumurile celor doi aveau să se despartă; prințul a ajuns în exil, iar Hueber, după ce s-a căsătorit cu sora mareșalului Goering, a căpătat un post bun în administrația fantoșă a Austriei naziste.

Vaugin a încredințat conducerea căilor ferate austriece, drept recompensă pentru activitatea sa, unuia dintre cei mai activi militanți ai partidului catolic, Engelbert Dollfuss. În fruntea Poliției din Viena, Vaugin a numit un nazist, pe doctorul Frank Brandl.

Noul guvern nu a făcut nici un secret din pregătirea unei

lovituri decisive împotriva regimului republican. Campania împotriva presei democratice s-a întezit. Ministerul de Interne, avînd în subordine și Poliția, a fost încredințat lui Starhemberg, care se lăuda în discursurile sale că apropiatele alegeri vor fi nule și neavente, deoarece **Heimwehr**-ul nu va ceda nici una dintre pozițiile cucerite⁴. Teroristul Pabst a fost rechemat din exil în care îl trimisese Schober, iar poliția lui Starhemberg i-a hărțuit tot timpul pe socialiști, făcînd săptămîna de săptămîna percheziții la sediile organizațiilor.

La alegerile din 30 noiembrie 1930, în ciuda presiunii autorităților, candidații **Heimwehr**-ului nu au obținut decît 8 locuri în Parlament. Cabinetul Vaugin a trebuit să demisioneze, fiind înlocuit cu unul prezidat din nou de Schober. **Heimwehr**-ul a intrat în opoziție, iar șeful său, prințul Starhemberg, și-a consacrat prima și ultima intervenție parlamentară unui atac împotriva cancelarului Schober, pe motiv că acesta fusese decorat de guvernul francez cu Legiunea de onoare.

În alegerile din noiembrie 1930 — ultimele pe care le-a cunoscut Austria — naștii au încercat să-și trimită un număr cît mai mare de deputați în Parlament, dar n-au cucerit nici un mandat. Din cele 165 locuri, social-democrații au obținut 72, social-cristinii 66, „blocul Schober” (agrarieni și pangermaniști) 19, iar **Heimwehr**-ul 8. Dar partidul cu cei mai mulți deputați în Parlament a fost ținut în șah de către cartelul adversarilor săi.

Curînd după constituirea noului cabinet, Schober și ministrul german al Afacerilor Externe, Curtius, au anunțat că Austria și Germania au hotărît de comun acord constituirea unei uniuni vamale. Marea Britanie, Franța, Italia și Mica Întelgere⁵ au inter-

venit prompt, declarînd că această uniune vamală constituie o violare a tratatului de pace. Curtea de la Haga le-a dat dreptate și proiectul a fost abandonat.

Vara următoare, în timpul guvernării cabinetului condus de Buresch, succesorul lui Schober, a avut loc o tentativă de putsch. La 13 septembrie 1931, organizațiile **Heimwehr**-ului din Stiria au ocupat instituțiile publice. Walter Pfriemer a publicat o proclamație în care afirma că „răspunde apelului” de a deveni dictatorul Austriei. El chema toate ligile de dreapta să ridice armele împotriva statului, proclama starea de asediu și dezlega armata și poliția de jurămîntul de credință față de republică, cerîndu-le să-i fie credincioase.

Poate că guvernul ar fi acceptat noua stare de lucruri dacă nu s-ar fi produs două evenimente. În primul rînd, Starhemberg din invidie față de Pfriemer a refuzat să i se alăture. În al doilea rînd, Koloman Wallisch, primarul socialist din Druck-an-der-Mur⁶, a adresat un apel muncitorilor, chemîndu-i să se impotrivescă planurilor lui Pfriemer. Detașamentele muncitorești au rezistat încercării de putsch pînă cînd guvernul s-a hotărît să intervină cu trupele sale. În cursul ciocnirilor, au căzut numeroși muncitori dar, în aceeași seară, rebeliunea a fost înăbușită. Pfriemer a fugit în străinătate, de unde a continuat să comploteze, iar Starhemberg a fost arestat, fiind deținut provizoriu într-unul dintre castelele sale.

După aceea, însă, nimeni din conducerea țării n-a protestat că **Heimwehr**-ul și-a păstrat armele și că mîrturiile privind complicitatea la putsch a anumitor funcționari de stat au fost aruncate la coș. Amenințarea împotriva regimului republican continua să planeze asupra Austriei.

justiție de la Haga, și au sfîșuit stătele Micii Întelgeri să se opună planului de uniune vamală. Reprezentanții acestor state s-au întîlnit la București între 4 și 6 mai 1931, pronunțîndu-se în unanimitate împotriva planului Curtius-Schober (vezi: Eliza Camus, **Mica Întelgere**, București, 1968) — n.r.

⁶ Oraș în Stiria de Sus, la confluența râurilor Murz și Mur, cu o puternică industrie siderurgică, ai cărei muncitori s-au aflat în fruntea luptei antifasciste din Austria.

¹ Gedye comite o eroare: așa cum s-a văzut, Seipel a părăsit conducerea guvernului încă înainte de moartea sa, revenind chiar în 1930, în calitate de ministru de Externe.

² În 1930.

³ Autorul se referă la perioada de după Anschluss, în 1938.

⁴ Starhemberg se referea la postul său ministerial.

⁵ Planul de uniune vamală făcea parte dintr-un complex de măsuri și exprima tendințele revanșarde ale imperialismului german, care voia să-și constituie un hinterland în bazinul dunărean și tîdea să-și impună hegemonia asupra unor teritorii străine. Franța și Anglia au protestat, aducînd cazul în fața Curții Internaționale de

„UN VIITOR 24 IANUARIE”

Studentii în lupta pentru unitate națională

ȘERBAN RĂDULESCU-ZONER

„În anul 1892, părintele Lucaci se afla în București, unde lupta pentru cauza națională. Era în luna mai [...], studenții se întruniseră la o agapă, la care participă luptătorul ardelean și Barbu Delavrancea. După masă s-au rostit, firește, numeroase cuvântări. Cu acest prilej, Delavrancea a propus ca cei zece studenți din fruntea mișcării să primească numele de «decemviri»¹. Astfel — potrivit relatării lui C. Bacalbașa, autorul cunoscutei lucrări Bucureștii de altădată — și-au primit „botezul” conducătorii mișcării de solidaritate a studenților din România cu lupta memorandiștilor din Transilvania². Tot de la Bacalbașa cunoaștem și numele lor: Emanuel (Nolică) Antoșescu, Corneliu Axente, G. Ștefănescu-Goangă, Stanislas Cihoski, Aurel Eliescu, Dumitru (Take) Policrat, Mihail Policrat, G. Paulian, Emanuel Pantazi și Em. Vasiliu. Toți — studenți ai Universității din București.

¹ Delavrancea făcea o asociere între numărul studenților și acei magistrați romani, desemnați pentru întocmirea codului de legi cunoscut sub numele „Cele 12 table”.

² În imagine: 26 iunie 1892. Călea Victoriei din Capitală în timpul manifestației studenților în sprijinul memorandiștilor. Document de epocă, fotografia cuprinde, totodată, imaginea, de la sfârșitul veacului trecut, a unor cunoscute clădiri bucureștene, azi dispărute sau mult modificate: hotelul „Continental” (1), cafeneaua „Capșa” (2), casa Oteteleșanu (3), fațada Teatrului Național (4).

În 1892, un grup de fruntași ai Partidului Național Român din Transilvania au întocmit un memoriu către Curtea imperială din Viena, care înfățișa suferințele populației românești și revendicările ei fundamentale. Împăratul Franz Joseph a refuzat, însă, să primească delegația trimisă pentru a-i prezenta documentul. Îndată ce s-a aflat despre acest refuz și mai cu seamă după răspunderea vestii asupra actelor de violență la care fuseseră supuși memorandiștii la întoarcerea lor de la Viena — evenimente ce au culminat cu devastarea casei lui Ion Rațiu, de la Turda — pe întreg teritoriul României a izbucnit o puternică mișcare protestatară, în fruntea căreia s-a aflat tineretul universitar. Manifestații de solidaritate cu acțiunea memorandistă au avut loc la Iași, Craiova, Ploiești, Tirgoviste, Birlad, Galați, Brăila, culminând cu marea demonstrație de la București din 26 iunie 1892, organizată sub auspiciile Ligii Culturale — asociație constituită în 1890, la București, cu scopul de a susține lupta pentru realizarea unității politice a poporului român — de către un comitet al studenților printre care se aflau tinerii menționați de Bacalbașa.

Pentru mobilizarea populației Capitalei la această demonstrație, Liga Culturală a publicat o foaie specială, purtând titlul semnificativ **Turda**, prin care erau dezvăluite „nedreptățile suferite de românii din monarhia austro-ungară” și era afirmată voința de unire a tuturor românilor, izbîndă pe care „generațiunii au visat-o” și care „trebuie să vină”. Un cuprins asemănător, exprimat însă într-o formă mai îndrăzneată, l-a avut și telegrama studenților bucureșteni, trimisă, la 20 iunie 1892, regelui Carol I, ce se afla în acel moment în Germania. A fost lansat, totodată, un înflăcărăt apel al studenților către țară, în care se spunea între altele: „Români liberi! Patru milioane de frați ai voștri sînt amenințați să piară [...], doinele neîntrecute ale românului blind, graiul nostru păstrat prin atîta vigoare e amenin-

Hotelul unde au locuit studenții români participanți la Congresul de la Berna (anetul unei scrisori expedite de aici de A. Eliescu)

țat să amuțească în văile Carpatului, acolo unde pentru întâia dată s-a rostit această limbă românească”.

Cu mult înainte de ora stabilită pentru începerea adunării, o mare mulțime de oameni s-a adunat pe străzile din apropierea sălii „Orfeu”. „În mai puțin de jumătate de ceas, Bulevardul Universității era pe deplin ocupat”; „pe Calea Victoriei mai multe case erau împodobite cu drapelul tricolor; ambele trotuare erau înfăteșate de lume” — relatea ziarul **Voința Națională**. Dar numai o mică parte a celor veniți a încăput în sala destinată întrunirii. „Curtea era plină și Strada Cîmpineanu din dreptul Pieței Tribunalului și pînă în Piața Teatrului” la fel, înct, „tramvaiul nu mai putea circula”.

În sala „Orfeu”, unde a avut loc întrunirea, au luat cuvîntul personalități marcante ale vieții publice din România: Al. Orăscu, G. Panu, G. Costa-Foru, C.G. Dissescu. Ziarul radical **Lupta** scria: „Domnul Orăscu, albit de ani, găsește totuși o voce caldă și puternică, accente vii și patriotice prin care, în aplauzele frenetice ale sălii, îmbărbătează tinerimea, elevii săi [...] «Și victoria va fi

a noastră, numai a noastră — striga cu convingere venerabilul rector al Universității — căci cu noi este rațiunea, cu noi este dreptatea!»” În numele studenției au vorbit Dumitru (Take) Policrat și Emanuel (Nolică) Antonescu. Toți vorbitorii au protestat împotriva exploatarei sociale și naționale a românilor transilvăneni, precum și față de intenția guvernanților de la Budapesta de a înscena „procesul Memorandului”.

Adunarea a continuat cu o manifestație populară. La îndemnul conducătorilor studenției, mulțimea s-a îndreptat spre statuia lui Mihai Viteazul, „acela care a realizat idealul unității naționale”. Aici, studentul C. Vasiliu, mulțumind celor prezenți „pentru partea ce au luat [...] ice că ziua de 26 iunie va fi data premergătoare a unui viitor 24 ianuarie”.

În vara aceluiași an, la Berna a avut loc un Congres internațional al păcii la care, cu sprijinul unor personalități politice, au participat și unii din cei zece studenți aflați în fruntea mișcării tineretului universitar. La plecarea din țară, au luat cu ei și o broșură redactată de Take Ionescu, cu scopul de

Take Policrat...

...și Aurel Eliescu, alături de familia sa

a o folosi în susținerea cauzei poporului român. Dar, la punctul de frontieră de la Predeal, vameșii și grănicerii austrieci și unguri le-au confiscat broșura. În aceste împrejurări, tinerii au hotărât ca unul din ei, Emanuel Antonescu, să se reîntoarcă la București și, deoarece nu mai era timp pentru retipărirea textului, a luat cu sine chiar manuscrisul, reușind, de astă dată, să-l treacă prin punctul de vamă de la Virciorova. Astfel, materialul respectiv a putut fi retipărit în capitala Elveției.

La Congres a luat cuvîntul Aurel Eliescu, cuvîntarea sa fiind sprijinită cu căldură de marchizul Pandolfi, din partea delegației italiene. Tot Aurel Eliescu a rostit o cuvîntare și la mormîntul lui Cavour, cu ocazia depunerii unei coroane de flori la mormîntul renumitului bărbat de stat italian, de către grupul de studenți români, care, în drum spre țară, au făcut un scurt popas la Milano. Seara, la reprezentația teatrală dată în cinstea celor zece tineri români, după cum povestește același Constantin Bacalbașa, „cînd aceștia au apărut în corpore, purtînd la piept cocardele cu culorile italo-române,

sala întreagă în picioare i-a ovaționat, iar presa italiană s-a ocupat mult de chestia romană”.

Un an mai tîrziu, la Constanța a avut loc un Congres al studenților români, care a constituit un nou prilej de afirmare a idealurilor unității naționale, la lucrările sale participînd și reprezentanți ai tineretului universitar din Transilvania și Bucovina. Dezbaterile, care au fost prezidate de studentul Ștefănescu-Goangă, au provocat o deosebită nervozitate la Legația Austro-Ungariei din București, cu atît mai mult cu cît populația Bucureștilor se pregătise să facă o primire entuziastă congresiștilor, cu ocazia reîntoarcerii lor de la Constanța.

Dar trenul ce-i aducea pe tineri spre Capitală s-a „defectat” în gara Fetești, reluîndu-și drumul abia peste cîteva ore. Pe această cale, guvernul a încercat să prevină noile manifestații populare ce ar fi avut loc în București, sperînd că, pînă la sosirea delegaților în Gara de Nord, mulțimea se va împrăștia. Oamenii au rămas însă pe loc, iar noaptea tîrziu au condus cu ovații pe reprezentanții studenției pînă în Piața Uni-

versității, unde tinerii transilvăneni și bucovineni au depus o jerbă de flori la statuia voievodului unificator.

Și în anii următori, reprezentanții tineretului intelectual se vor afla angajați în activitatea politică și publicistică pentru înfăptuirea idealului național al unirii, vor acționa de partea forțelor democratice. Take Policrat, de pildă, se va număra printre apărători în procesul intentat comuniștilor după Congresul din 1921¹. El și Aurel Eliescu s-au reîntors după încheierea studiilor la Craiova, unde, împreună cu Ioan Pavlovici și Eduard Diogenide, au editat ziarul **Vre-mea**, prin care și-au propus să lupte pentru „înlăturarea conștiinței naționale”. Așa cum se arăta în primul număr al ziarului, obiectivul principal îl reprezenta „în lăuntru — deșteptarea și ridicarea poporului, afară — realizarea idealului secular, o Românie mare și neatîrnată”.

După arestarea și condamnarea, în mai 1894, a 14 membri ai Comitetului Central al Partidului Național Român — învinuiți de autoritățile austro-ungare că au publicat și răs-

¹ Vezi *Magazin Istoric*, nr. 5/1971.

ORACOLUL DIN DELFI

(Urmare din p. 30)

pîndit Memorandul¹ — și după Congresul naționalităților asuprite din cadrul Imperiului austro-ungar care a avut loc la Budapesta, la 10 august 1895, ziarul amintit a publicat mai multe articole în care se sublinia, în spiritul tezei lui Bălcescu, că „de la împărat nu se poate căpața ceva”. Autorul articolelor, A. Eliescu, ajungea la concluzia că în acel moment naționalitățile asuprite trebuiau să renunțe la discuțiile academice, „la desfășurarea teoretică ce legitimează revendicările naționale” și să treacă la acțiune. În acest scop, el cerea organizarea maselor și recurgerea la revoluție, acțiune pe care o înțelegea ca o ridicare la luptă a tuturor celor asupriți indiferent de naționalitate.

La 2 mai 1896, la Craiova, s-a ținut o întrunire consacrată aniversării mării adunări naționale a românilor de pe Cîmpia Libertății din Blaj (1848) și care a trimis „de aici din capitala Olteniei o îmbrățișare dulce și încurajatoare fraților care plîng în robie”. Inițiatorii acesteia — după cum preciza un raport diplomatic austro-ungar — au fost tot Aurel Eliescu și Take Policrat. Din raportul lui Lippert, vice-consulul austro-ungar la Craiova, aflăm că deși în aceeași seară se dădea un banchet în cinstea lui D. A. Sturdza (aflat la Craiova în drum spre Turnu-Severin, pentru a-l întâmpina pe Carol I) mulți dintre invitați s-au retras mai devreme, pentru a putea participa la manifestare.

Marcată, firește, de unele limite specifice epocii și concepțiilor politice ale inițiatorilor săi, activitatea studenților de la sfîrșitul secolului trecut a contribuit alături de numeroase alte acțiuni la dinamizarea și dezvoltarea luptei pentru desăvîrșirea unității naționale și statale a poporului român.

Cu un glas destul de puternic și clar, pentru a fi bine auzit, solicitantul pune la întrebarea. Preoteasa gemea, murmură, gîfnea, se bîlbîia, vocifera... „Interpretul”, cu unealta de scris în mînă, transcria răspunsul în hexametri; în majoritatea cazurilor, oracolele au fost scrise în versuri. Precizarea putea fi perfect clară, sau de o obscuritate deplină, ca acestea, de pildă, înregistrată într-o culegere romană: „22 și cu 5 fac 30, iar ploaia nu înseamnă timp frumos; totuși, pentru tine, va ploua în plin soare și 22 și cu 5 fac 30...”

Uneori, se întîmpla ca oracolul să-și bată joc de solicitant, așa cum a făcut cu un general grec, care lupta împotriva romanilor. La întrebarea, „Voi fi învingător sau învins?” Pitia a dat un răspuns în limba latină care putea fi tradus în două feluri: și că romanii îl vor învinge pe Eacide și invers.

Plutarh, în curioasa sa operă despre **Sfîrșitul oracolelor**, un fel de lamentare a unui istoric care vede creștința de odinioară lăsînd locul superstiției, se plîngea că oamenii „în loc să-i întrebe pe zei despre marile probleme ale destinului, sau să încerce să cucerească știința, ca înțelepții din timpurile străvechi, nu le mai pun decît întrebări ridicole. Sînt siliți astfel să se contrazică ei înșiși”.

Cresus, regele Lidiei, a dat un astfel de exemplu, însărcinînd un delegat să o întreb pe Pitia: „Ce face Cresus la ora aceasta?” Pitia, care, din întîmplare, era atunci o femeie învățată, n-a avut nevoie de un „profet” ca să compună răspunsul:

„Am numărat firele de nisip și am măsurat marea;

Înțeleg gura închisă și aud vocea celui mut;

Simt miros de broască țestoasă cu carapacea zgrunțuroasă;

Fiartă în bronz cu carne de miel;

Bronz deasupra, bronz dedesubt...”

La lectura acestor versuri gravate pe o foaie de plumb, Cresus n-a putut decît să admire clarviziunea „inspiratei”. Căci în ziua cînd mesagerul său consulta oracolul, el tocmai gătea, cu mîinile sale regești, o mîncare destul de stranie, în care amestecase carne de miel cu carne de broască țestoasă, totul într-un vas de bronz. Unii răuvoitori au spus, însă, că Pitia știa cu ce se ocupa regele chiar de la trimisul acestuia.

Atenianul nostru, ieșit din întunecimea **adyton**-ului, apoi din templu, își citea și recitea oracolul și nu-l înțelegea. Pitia nu-i răspunsese: însoară-te, sau, nu te însura, ci îți vorbise despre un grîu de aur ca soarele, încărcat pe un vas ce venea dinspre apus.

— Ce vrea să zică asta? îl chestiona el pe unul din prietenii săi, la han.

— De unde să știu eu? Întreabă un **cheresmolog**.

Pe străzile orașului mișunau tot felul de oameni care trăiau de pe urma pelerinajelor. Printre aceștia erau și **cheresmologii**, care îți explicau, pentru cîțiva bănuți, ceea ce nu înțelegeai din oracol. Atenianul, arătînd tăblița de ceară gravată, putea auzi această veste bună: „Da, fiule, te vei căsători! Veți lua o femeie cu părul de aur, ca grîul, care va veni de la apus, din Galia”.

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 5/1973.

— Cititorii noștri ne pot scrie fie pe adresa indicată, fie la căsuța poștală nr. 702, București.
 — Atragem din nou atenția tuturor celor care ne scriu că manuscrisele și documentele anexe nu se înapoiază. În consecință, corespondenții noștri sînt rugați să-și păstreze copile corespunzătoare. De asemenea, ne vedem siliți să subliniem pentru cei care ne scriu de mîna, adesea cu creionul și foarte necetite, că le vom răspunde mult mai puțin prompt decît corespondenților care nu ne pun probleme de descifrare a scrisului lor.
 — Unii cititori ne pun — în aceeași scrisoare — zeci de întrebări de amănunt din istoria națională și universală. A le răspunde la fel de amănunțit ar însemna a redacta în fiecare lună încă cel puțin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis și a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.

ULTIMUL DRUM AL EROINEI

TRAIAN BELU din com. Musetesti, jud. Gorj: din cele patru întrebări adresate, doar una singură se referă în mod direct (așa cum am solicitat în repetate rânduri corespondenților noștri) la articolele apărute în Magazin istoric. Drept pentru care, vă furnizăm doar datele solicitate în legătură cu Ecaterina Teodoroiu.

Eroina a fost înmormîntată inițial pe o colină, în Valea Zăbrauului, în locurile unde căzuse răpusă de gloanțele inamicului. În iunie 1921, cu prilejul centenarului revoluției lui Tudor Vladimirescu, a fost deshumată și transportată la Tg. Jiu, unde a fost depusă în mormîntul-monument (opera sculptorilor Mihaela Pătrașcu) din piața centrală a orașului.

O gardă de onoare a Regimentului 19 Romani, cu drapelul Regimentului 43/55, a însoțit-o pe acest ultim drum de la Muncel (prin Focșani, Ploiești, București) pînă la Tg. Jiu.

MEHEDIŢI 1936

Dr. ION HURDUBETIU din Cîmpulung, jud. Argeș, ne trimite o notă în completarea articolului Frontul popular antifascist în acțiune, apărut în nr. 2/1976, din care reținem: „Sondajul electoral care a avut loc la Mehedinți și Hunedoara în 1936 constituie încă o dovadă a faptului că poporul român nu s-a lăsat molipsit de ideile antiumanitare trimbată de admiratorii Axei Roma-Berlin. [...] La puțin timp după întoarcerea dr. N. Lupu în București, i-am făcut o vizită. Fratele său, Costache, mi-a arătat cîteva din «trotefele» capturate de la huliganii înfrunțați și înfrinți în ciocnirea de lingă comuna «Fintina Domnească»».

DOUĂ DOMNII

ONUT MOLDOVAN din Bala Mare, ne întreabă dacă nu cumva în articolul Mărturie ale identității, din nr. 1/1976, s-a strecurat o greșală în datarea domniilor împăraților Constantin cel Mare și Liciniu, care par a fi ocupat tronul cam în aceeași perioadă de timp. Într-adevăr, Constantin cel Mare (307-337) și Liciniu (308-324) au stăpînit Imperiul roman pentru o vreme împreună: primul ca Cezar al Occidentului, celălalt al Orientului. În anul 324, a avut loc între ei un război. Înfrînt în două bătălii, la Adrianopol și Chrysopolis, Liciniu a fost capturat și executat, un an mai tîrziu, la Thessalonica (Salonicul de astăzi). În acest fel, Constantin cel Mare a devenit unicul împărat al Imperiului roman.

COMPLETĂRI

SĂNDOR IOSIF LADISLAU din Odorheul Seculeș, jud. Harghita, ne trimite cîteva note în completarea articolului Scurta incursiune în lumea mongolă (nr. 1/1976). „Uigurii — ne scrie corespondentul nostru — apar prin secolele III-II î.e.n., în partea sudică a lacului

Baikal și cursul inferior al fluviului Selenga. În primele secole ale erei noastre, ei au început să se deplaseze spre sud și, prin sec. VII, s-au stabilit în regiunea râului Tarim și în desertul Takla-Makan [...]. Hunii au început să se deplaseze spre Europa în a doua jumătate a sec. IV e.n., sub conducerea lui Balamir. Attila s-a născut în anul 394, în regiunea ocupată de huni dintre Dunăre și Tisa”.

GÎND LA GÎND

PAVEL C. MOTEA din București, într-o scrisoare din care reiese pasiunea sa pentru istorie și fidelitatea cu care urmărește Magazin istoric, ne sugerează organizarea unui concurs avînd ca temă aniversarea unui secol de la dobîndirea independenței depline de stat a României în 1877. Primim propunerea cu sportă bucurie pe care o dă ceea ce se numește — gînd la gînd. Redacția este în plină pregătire a tematicii unui asemenea concurs.

SALIGNY PREFERĂ ROMÂNIA

Reținem din însemnările trimise de dr. GEORGE IONESCU din comuna Vîltoara de Sus, jud. Prahova, pe marginea articolului Podul de la Cernavodă și constructorul lui, publicat în nr. 1/1976. „În 1874, cînd Anghel Saligny a terminat cu succes Școala Politehnică din Charlottenburg-Berlin, unul din profesorii săi i-a propus să rămînă în Germania, oferindu-i un post bun. Saligny a refuzat. Profesorul a încercat să-l convingă, spunîndu-i că în România nu va avea condiții să-și valorifice pe deplin talentul și strălucitele sale cunoștințe tehnice. «Nu-i nimic — i-a răspuns Saligny — dacă nu-s condiții, le vom crea»».

MAREȘALUL ROLA

MIRON D. PAVEL din Iași, ne întreabă: 1) care este data reală a asasinării lui Grigore Ghibă, deoarece Magazin istoric, nr. 3/1973, indică 12 octombrie 1777, iar nr. 12/1975, ziua de 1 octombrie 1777? 2) Cine a fost mareșalul polonez Michal Zymierski Rola, al cărui nume l-a înfrînt în volumul Crucială în Europa, de D.D. Eisenhower.

Iată și răspunsurile: 1) ambele date sînt corecte, cu precizarea că prima e dată în stil nou, și celalaltă în stil vechi; 2) (furnizat de dr. M. Moldoveanu): Michal Zymierski, pseudonim Rola (născut în 1809), a fost în perioada ocupației hitleriste a Poloniei comandantul armatei populare, aflat sub influența Partidului Muncitoresc Polonez și subordonat Consiliului Național al Țării, primul Parlament (în ilegalitate) al forțelor democratice. În vara anului 1944, Michal Zymierski a devenit comandantul armatei populare formată atunci. A fost ministru al Apărării pînă în 1949. Este președinte de onoare al Uniunii combatanților pentru libertate (ZBOWID). A fost decorat cu ordinul sovietic «Victoria», în 1945, la sfîrșitul războiului.

„EXACT“ CUM?

IOAN MANOLESCU din București, ne atrage atenția că imaginea publicată la p. 18 a Magazinului Istoric, nr. 12/1976, nu-l reprezintă pe domniitorul Moldovei Gheorghe Ștefan ci pe Eustratie Dabija, „exact cum este înfățișat în Manualul de istorie pentru cl. VIII, ed. 1910, de N. Iorga“.

Spre a păstra formularea cititorului nostru, precizăm că atât gravura cât și identificarea ei se pot referi „exact“ după volumul Domnii români după porțrete și fresce contemporane, tipărit în 1930 la Sibiu, tot de către N. Iorga.

I SAU IV?

GHEORGHE URULESCU din Caransebeș, consideră că răspunsul dat cititorului Ion Iănescu în nr. 1/1976 este eronat și că urmașul lui Franz Joseph al tronului austro-ungar ar fi Carol IV de Habsburg. Aveți dreptate. Dar și noi avem: este știut că în timpul dualismului austro-ungar, împăratul Austriei era și rege al Ungariei, drept care, Carol I, împăratul la care ne-am referit, în momentul urcării sale pe tronul Austriei, a devenit și rege al Ungariei, sub numele de Carol IV.

NUANȚE

NATALIA FLORESCU din București, ne roagă să precizăm că forma inițială a traducerii sale la articolul Nelson înaintea bătăliei de la Trafalgar, din nr. 3/1976, cere să se citească: la p. 68, col. 2, r. 6, „gase pînă la șapte mii de soldați“; p. 69, col. 1, paragraf 3, „Marinarii s-au amestecat în masa soldaților“; p. 69, col. 2, paragraf 2, r. 4 de jos, „ca flota înamică să se fi înnoțat“; p. 69, col. 2, r. 2-3 de sus: „satisfacția celei de-a doua și, totodată, mai însemnată lovitură“.

MULTUMIRI

Din corespondența noastră în ultimul timp pe adresa redacției noastre, am reținut sugestiile, propunerile, corecturile și informațiile transmise de următorii cititori cărora le mulțumim: ION SĂCUIU, din Clujna; TEOFAN FERARU, din București; GHEORGHE BETIVU, din Bacău; GRATIAN C. MARCUS, din Zalău; SUCIU M. VICTOR, din Tg. Mures; CONST. BERDAN, din Birlad; ROSCA P. ONISOR, din Bacău; IOAN GHETIOIU, din Craiova; GHEORGHE MUNTEANU, din Sibiu; VICTOR CARJE, din Brașov; IORGA STAN, din București; MIRCEA NEGRUTZI, din Timișoara; AUREL URSULEANU, din com. Pantelimon, București; GHEORGHE ȘURUBARU, din București.

Cristian POIȘTEANU

CERERI ȘI OFERTE

SĂRCEA NICOLAE din Sibiu, str. Aurel Vlaicu, nr. 12, solicită: nr. 6/1974; 2/1976; oferă: nr. 12/1974; 8-12/1975; 1/1976.

CĂLIN GHEORGHE din București, str. Logofăt Luca Stroici, nr. 21, solicită: nr. 4, 8-12/1974; 1/1975; oferă: nr. 1-12/1971; 1-12/1972; 1-12/1973; 1-3, 5-7/1974; 2-12/1975.

PETRU MARCOANE din com. Pesac, nr. 429, jud. Timiș, solicită: nr. 1-4/1967; 2/1968; 1/1972; 2/1974; 9/1975.

DONISA AURELIAN din Botoșani, Alea Villor, nr. 4, bl. K-1, ap. 4, oferă colecția pe anii 1973, 1975.

AUREL COSMA din București, str. Brezoianu, nr. 47-49, sc. C, ap. 46, oferă colecția completă.

DANCIU AUREL din com. Vărădia, nr. 303, jud. Caras-Severin, oferă: nr. 7/1970; 7, 12/1973; 1-6/1974; 9/1975.

GHEORGHE DULFU din com. Sălsig, jud. Maramures, solicită: nr. 1-5/1967; 11, 12/1968; 7/1971; oferă: nr. 7/1967; 12/1968; 6/1969; 11/1971; 8/1976.

VIZITIU VLADIMIR din Pitești, str. Ana Ipătescu, nr. 2, ap. 4, oferă colecția completă, legată.

NEDELCU NASTASACHE din București, str. I.C. Frimu, nr. 31 A, solicită: nr. 4/1974; 2/1976.

ALEXANDRU BALĂȘOIU din Craiova, str. Teleajenului, nr. 19, solicită: nr. 2, 4/1967; 12/1968; 7, 8/1969;

oferă: 5, 9/1967; 5-8/1968; 10/1969; 9, 10/1970; 5-9, 12/1973.

IOAN GEORGESCU din București, Calea Victoriei nr. 208, oferă colecția completă.

PAVEL NICOLAE din București, str. Litovoi, nr. 46, tel. 87.32.21, oferă colecția completă.

2 793 RĂSPUNSURI EXACTE LA 100

ÎNTREBĂRI

Pop Maria - B; Rac Ilie - B; Ștefan Valer - B; Szekeley Maria - Baia de Arieș, AB; Berindei Nic. - Clujna; AB; Antonescu Ioan - Ineu, BH; Velicu Ioan - B; Zamfir Dorina - Titu, DB; Maria Enache - B; Oancea Ion - Cluj-Napoca; Socoteanu St. - B; Socoteanu Barbu - B; Bogdan Constantinescu - B; Marinescu Jean - Rimnicu Vilcea; Pătrășcu Traian - Timișoara; Dinu Marin - Timișoara; Andraș Constantin - Grințes, NT; Răileanu Aurel - Bicoz, NT; Stancu Ecaterina - Pitești; Cuculnic Gheorghina - Pitești; Nania Ion - Pitești; Mocanu Gh. - Pitești; Enache L. Adrian - IS; Constantinescu Traian - IS; Constantinescu Ioan - B; Simion Marcel - BZ; Ionescu Horie - B; Ciurtin Ioșif - B; Stemetan Anton - B; Simion Viorică - B; Stoica Ilie - B; Ștefan M. Const. - Curtea de Argeș; Zamfir Adrian - Titu, DB; Constantinescu Ioan - B; Ciobanu Iuliu - GL; Radoi Carol - B; Verziu Maria - B; Const Popa - IS; Terna Sergiu - Baia Mare, MM; Brașu Maria - Stoeneghi, AG; Mindru Virgil - B; Bănică Amelina - B; Mihail Mucenici - BC; Dragomirescu Ioan - IS; Iulia Mucenici - B; Fulea Maria - Colțibaș, Pitești; Gherga Constantin - Timișoara; Fotescu Elisabeta - CT; Podaru Mircea - B; Ciresău D-tru - GL; Mărgărit Mihai - B; Ana Petru - Ploiești; Stătescu Eugeniu - B; Ana Maria - B; Stătescu Lucica - B; Stătescu Emil - B; Negescu Marin - Valea Mare, AG; Elena Chiriac - B; Preda Liliana - B; Novac Aurel - Oradea; Onofrei Maria - Ploiești; Popela Radu - BV; Szabo Bela - Clujna, HD; Marc Corneli - AR; Gurgu Aurelian - Pitești; Ghiulescu Mihai - B; Sofronie Adrian - Dobru, HD; Onofrei Vasile - Ploiești; Călin Marin - BR; Teodoros Marian - B; Teodoros Ilieana - B; Minza Vasile - BC; Minza Lucia - BC; Marinescu Claudia - BV; Mărginean - AR; Alud - Mărginean Ana - Alud; Suteu Maria - Radești, AB; Căldăraru Maria - Birlad; Pojan Zina - Tg. Mures; Ivanovici Izidor - Reșița; Pojan Călin - Tg. Mures; Mădăras Margareta - SM; Rusu Tamara - Cluj-Napoca; Puscășu Gh. - Zăldu, SJ; Olah Horie - Oradea; Kina Walter - Lugoj; Aurel Popescu - Craiova; Ungureanu Paula - CT; Rodencluc Aurelian - BV; Măceanu Letitia - Deva; Rus Victoria - Deva; Rusu Romulus - Cluj-Napoca; Păcurari Bernard - Roman; Rătesan Dolina - Cimpia Turzii; Rădulescu Silviu - Ploiești; Grigoriu Grigore - Roman; Constantin Dan - B; Gheorghison Elvira - GL; Niculescu St. - Slătina; Niculescu Gabriela - Slătina; Mihail Titus - Axente Sever, SB; Tămaș Vasile - Cămin, MM; Morar Ioșif - Miercurea Ciuc; Ștefanu Octavian - Teremia Mare, TM; Marin Mitică - B; Mares Virgil - Rimnicu Vilcea; Alex. Barbu - Minciu, PH; Răducu Valerica - Berzești, AG; Gheorghe Păuș - Alud; Serbanescu Gheorghe - Ploiești; Prișcop Adrian - IS; Poptămas Eugenia - Frunzei, MS; Mustățea Ionel - Oradea; Morcov Marius - Turnu Măgurele; Morcov Florin - Turnu Măgurele; Morcov Radu - B; Rusu Ioan - SM; Eftimie Maria - Oradea; Sufletel Emil - Alba Iulia; Păla Victoria - Reșița; Păla Mihai - Reșița; Comarnescu Ana - AR; Begu Viorică - AR; Alex. Mircea - BC; Alex. Lucian - BC; Alex. Elena - BC; Petreanu Petru - Ploiești; Călin Virginia - Ploiești; Petreanu Cornel - Ploiești; Călin Volcu - Rimnicu Vilcea; Beresteanu Petre - Codlea, BV; Barbu Diana - Minciu-Ungureni, PH; Zaharescu M. Mircea - Gh. Doja, IL; Ștefan Aurelia - B; Georgescu Radu - Tirgu Neamț, NT; Săfăcu Valeria - B; Ștefan D-tru - B; Pavel Cornelia - Oradea; Moraru Petrică - GL; Prigoreanu Maria - Roriori, SV; Prigoreanu Dan - Roriori, SV; Găuță Ion - B; Florincaș Aron - Lugoj; Doru Puscășu - B; Rădulescu Cristina - B; Iordache Vasile - Săveni, BT.

CONTENTS (Romanian History) NICOLAE CEAUSESCU: THE SUPREME GOAL OF THE ROMANIAN COMMUNIST PARTY — DEVOTED SERVICE OF THE PEOPLE AND HOMELAND'S INTERESTS... 2 ● G. ZAHARIA and P. NICHITA The Romanian Communist Party 1921-1976... 7 ● N. COPOIU 1862-1866. Documents concerning the Union... 13 ● S. SCHWANN A German Study Made in 1742 of a Medical Inscription in Dacia... 16 ● M. OROVEANU September-October 1944. The Romanian Air Force Cooperates with the Allies... 17 ● F. TUCĂ Monuments to the War of Independence (1877)... 31 ● D. TUDOR, G. BICHIR, B. MITREA and C. FREDA Thracian Populations and Tribes... 36 ● I. URSU 1622. Martin Opitz in Transylvania... 41 ● H. GOLIMAS A Reign and an Age: Miron Barnovski (1626-1629; 1633)... 43 ● G. ȘTEFAN A Remarkable Moldovan Miniature Painter of the 17th Century... 48 ● S.R. ZONER Bucharest 1892. An Episode in the Struggle for National Unity... 58

SOMMAIRE (Histoire roumaine) NICOLAE CEAUSESCU: LE BUT SUPRÊME DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN — SERVIR AVEC DÉVOUEMENT LES INTÉRÊTS DU PEUPLE, DE LA PATRIE... 2 ● G. ZAHARIA et P. NICHITA Le Parti Communiste Roumain 1921-1976... 7 ● N. COPOIU 1862-1866. Documents concernant l'Union... 13 ● S. SCHWANN Une étude allemande de 1742 sur une inscription médicale de Dacie... 16 ● M. OROVEANU Septembre-octobre 1944. L'aviation roumaine collabore avec les Alliés... 17 ● F. TUCĂ Les monuments de la guerre d'indépendance (1877)... 31 ● D. TUDOR, G. BICHIR, B. MITREA et C. FREDA Populations et tribus thraces... 36 ● I. URSU 1622. Martin Opitz en Transylvanie... 41 ● H. GOLIMAS Un règne et une époque: Miron Barnovski (1626-1629; 1633)... 43 ● G. ȘTEFAN Un remarquable miniaturiste moldave du 17e siècle... 48 ● S.R. ZONER Bucarest 1892. Un épisode de la lutte pour l'unité nationale... 58

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) НИКОЛАЕ ЦАУШЕСКУ: ГЛАВНЕЙШАЯ ЗАДАЧА РУМЫНСКОЙ КОМУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ — ПРЕДАННОЕ СЛУЖЕНИЕ ИНТЕРЕСОВ НАРОДА, РОДИНЫ... 2 ● Г. ЗАХАРИЯ, П. НИКИТА Румынская Коммунистическая Партия—1921—1976... 7 ● Н. КОПОЮ 1862-1866: документы Воссоединения... 13 ● С. ШВАНН Немецкая работа 1742-го г. про дакийскую медицинскую надпись... 16 ● М. ОРОВАНУ Сентябрь — октябрь 1944: румынская авиация сотрудничает с союзниками... 17 ● Ф. ТУКА Памятники войны за независимость (1877)... 31 ● Д. ТУДОР, Г. БИЧИР, Б. МИТРА, К. ПРЕДА Фракийские племена... 36 ● И. УРСУ 1622 — Мартин Опиз в Трансильвании... 41 ● А. Х. ГОЛИМАС Господар и его эпоха: Мирон Барновски (1626-1629; 1633)... 43 ● Г. ШТЕФАН Выдающийся молдавский миниатюрист XVII-го в... 48 ● С. Р. ЦОННЕР Бухарест 1892: эпизод борьбы за национальное единство... 58

INHALT (Rumänische Geschichte) NICOLAE CEAUSESCU: DAS ALLERHÖCHSTE ZIEL DER RUMÄNISCHEN KOMMUNISTISCHEN PARTEI — GETREUE WAHRUNG, DER VOLKSINTERESSEN, DES VATERLANDES... 2 ● G. ZAHARIA, P. NICHITA Die Rumänische Kommunistische Partei 1921-1976... 7 ● N. COPOIU 1862-1866: Dokumente der Vereinigung... 13 ● S. SCHWANN Eine deutsche Abhandlung des Jahres 1742, mit Bezug auf eine ärztliche Aufschrift in Dazien... 16 ● M. OROVEANU September — Oktober 1944 — Die rumänische Luftwaffe kollaboriert mit den Verbündeten... 17 ● F. TUCĂ Monumente des Unabhängigkeitskrieges (1877)... 31 ● D. TUDOR, G. BICHIR, B. MITREA, C. FREDA Trakische Geschlechter und Stämme... 36 ● I. URSU 1622 — Martin Opitz in Siebenbürgen... 41 ● A.H. GOLIMAS Eine Herrschaft und eine Epoche: Miron Barnovski (1626-1629, 1633)... 43 ● G. ȘTEFAN Ein beachtenswerter moldauischer Miniaturmaler des XVII. Jahrhunderts... 48 ● S.R. ZONER Eine Episode aus dem Kampfe um nationale Einheit... 58

SUMARIO (Historia romana) NICOLAE CEAUSESCU: EL OBJETIVO SUPREMO DEL PARTIDO COMUNISTA RUMANO — EL SERVIR CON FIDELIDAD LOS INTERESES DEL PUEBLO, DE LA PATRIA... 2 ● G. ZAHARIA P. NICHITA El Partido Comunista Rumano 1921-1976... 7 ● N. COPOIU 1862-1866 Documentos de la Unidad... 13 ● S. SCHWANN Un trabajo alemán del año 1742 sobre una inscripción medical de Dacia... 16 ● M. OROVEANU Setiembre-octubre de 1944: La aviación rumana colabora con los aliados... 17 ● F. TUCĂ Los monumentos de la guerra de independencia (1877)... 31 ● D. TUDOR, G. BICHIR, B. MITREA, C. FREDA Linajes y tribus tracios... 36 ● I. URSU 1622 — Martin Opitz in Transilvania... 41 ● A.H. GOLIMAS Un reino y una época: Miron Barnovski (1622-1629, 1633)... 43 ● G. ȘTEFAN Un notable miniaturista moldavio del siglo XVII... 48 ● S.R. ZONER Bucarest de 1892: un episodio de la lucha por la unidad nacional... 58

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64-66, P.O.B. 2001, telex : 011631

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinski
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a preselor. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștale, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

8 MAI 1921
8 MAI 1976

Cluj 7/IV/1921 ora 10.30

Salutăm congresul partidului în

Brăila 10/IV/1921 ora 19.30
Cu sufletul alături de voi tovarăși
demni și hotărâți, urăm ca
desbaterile primului congres comunist
din țară să dea roadele dorite
de noi spre binele maselor

Boia Mare (Ardeal) 10/IV/1921 ora 19
10/IV/1921, ora 19

1) Trăiască primul nostru congres

T.-Măgurele
Muncitorimea din T.-Măgurele
trimete salutul

CONGRESUL COMUNIST ACADEMIEI 47 BUK

BRATLA 02007-10-12-1234
47 POTANJANIE INTRUNI CAUZA PRIMULUI CONGRES IN NUMELE MAJORITATII TOVARASILOR

JONICA BUC

36 IDS

CONGRESULUI PARTID SOCIALIST
COMITATUL TUTUROR SINDICATULOR PRECUM SI DELEGATII SFATURILE SECTIILOR
PARTIDULUI SI COMISA LOCALA SALUTA IN NUMELE INTREGII MUNCITORIMI
SALUTAM CONGRESUL SI HOTARARE SA LUPTA PENTRU DESROBIREA MUNCA RODNICA
CONGRESULUI SI HOTARARE SA LUPTA PENTRU DESROBIREA MUNCA RODNICA
PARTIDUL COMUNIST

Adeziuni primite la Congres